

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 67.

Lördagen den 29 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Till fortsatt handläggning anmäldes statsutskottets utlåtande, nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående partiell löneförbättring för häradshövdingarna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

Ang. partiell löneförbättring för häradshövdingarna m. m.

och lämnades därvid i fråga om *punkten I mom. a)*, enligt förut skedd anteckning, ordet till:

Herr Anderson i Råstock, som anförde: Herr talman! Visserligen kommer jag litet galet i placeringen, så att säga, att döma av att ingen svarat på talmannens båda första upprop. Men jag kan ju i stället inskränka mig en smula och för de få närvarande här konstatera, att det finns en hel del saker, som reservanterna och utskottet äro fullkomligt eniga om. Vi äro ense om bl. a. den saken, att arbetsbördan hittills varit alldeles för stor i domsagorna över lag. Vi äro också överens om, att häradshövdingarna haft alldeles för dåliga inkomster hittills. Och som följd härav ha vi, som herrarna behagade finna av utskottets och reservanternas utlåtanden, blivit fullkomligt eniga på den punkten, att där behövs det att göra ett krafttag; där behövs det hjälpas till med bättre löner. Vi äro också överens om, att det är ett stort behov för häradshövdingarna i de olika domsagorna av att få kvalificerade arbetskrafter. Såvitt jag kan finna, är det sålunda ingenting annat, som vi slåss om, än huruvida vi nu skola gå att dela dessa bägge domsagor, som här äro föreslagna till delning.

Beträffande den saken blir jag kanske tvungen att efteråt bemöta mina motståndare, men när nu en av de först uppropade talarna kommit in i kammaren, så vill jag bara erinra om, att vi äro på det klara med i riksdagen, skulle jag tro, och även bland den stora allmänheten liksom statsmakterna i sin helhet, kan jag säga, att den

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.

(Forts.)

rättegångsreform, varom utredning pågått i många år, måste med all kraft påskyndas och måste bringas till sin lösning. Vi veta också, att på grund av de skarpa uttalanden, som gjorts i riktning av att verkligen få någonting positivt till stånd, har Kungl. Maj:t sökt med all kraft skjuta på den processkommission, som funnits, och lagat att den blivit försedd med erforderlig arbetskraft och erforderligt så att säga civilt praktiskt förstånd vid sidan av de rättslärdade, som ju måste på grund av sakens egen natur ha hand om själva utarbetandet av fornerna, i vad det gäller rättsliga saker. Den praktiska synpunkten har också, som jag nyss sade, fått sina särskilda bevakare, och jag tror man har anledning att fästa avseende därvid icke minst nu, när man skall taga ställning till detta förslag om delning av två domsagor. Jag tror icke jag säger för mycket, när jag påstår, att den processkommission, som tidigare arbetat, och den processkommission, som nu arbetar, bägge varit av den uppfattningen och fortfarande äro det, att med en ny domstolsorganisation måste man komma fram till ett sådant sakernas tillstånd, att man får större domsagor med högt kvalificerade och — jag kanske bör tillägga det för att ha det ordet sagt i god tid — högt avlönade domare, utrustade med högt kvalificerade biträden också, för att de svåra sakerna skola kunna komma under det mest sakkunniga bedömande och de lättare sakerna så att säga skola tjäna som skolningsmaterial för de biträdande domarna. Då man dessutom vet, att en delning av en domsaga aldrig hittills, såvitt jag vet, kommit i fråga med mindre än att vederbörande domsaga blivit ledig, så tycker jag, att man av det förhållandet kan ha rätt att draga den slutsatsen, vilket jag för min del gör, att för såvitt icke händelsevis dessa bägge domsagor blivit lediga, skulle det icke blivit tal om att dela dem för närvarande. Då nu utskottet och reservanterna också äro fullkomligt eniga i så många saker, så vill jag verkligen sätta i fråga, om det icke är mer förenligt med en lugn utveckling att se efter, vad den högst avsevärda löneförhöjning, man här vill giva häradshövdingarna, kan medföra ävensom de högst betydande förbättringar i arbetsmöjligheter, man vinner genom kvalificerade biträden, och vänta med delningen av dessa domsagor, som enligt mitt och utskottsmajoritetens sätt att se måste ovillkorligen kunna anstå i avvaktan på det resultat, man kan komma till med de nya biträden, man velat giva åt domarna och varom alla äro ense, att man måste bestå dem.

Då således, herr talman, i överensstämmelse med vad jag sade, när jag började, jag misstänker, att jag får anledning att begära ordet en gång till, skall jag nu inskränka mig till att stryka under de satser, som jag här har fört fram. I avvaktan på den rättegångsreform, som statsmakterna och allmänheten äro överens om bör påskyndas i högsta möjliga grad, i avvaktan på resultatet av den mycket betydande löneförhöjning, vi alla äro beredda att giva häradshövdingarna, i avvaktan på det som vi hoppas, mer snabba arbetsresultat, som man skall kunna nå genom att giva domarna kvalificerade biträden, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Månsson i Hagaström: Herr talman! Efter de argument, som framförts av herr Anderson i Råstock och som jag i allo delar, skulle jag helt och hållet kunnat avstå från ordet. Det är visserligen så för Gästriklands vidkommande, att man nu tagit bort Österfärnebo socken, som nu tillhör västra tingslaget, och lagt det till det östra tingslaget. Hade så icke varit, skulle ju Österfärnebobornas resor blivit alldeles orimligt långa till deras tingsställe i Storvik. Nu är ju det undanröjt. Men trots det håller jag före, att det är bättre, att provinsen bildar en domsaga, enär man då kan hoppas att få det så ordnat, att de svårare rättegångsärendena m. m. komma att handläggas av häradshövdingen och man sedan för lättare och enklare mål erhåller ett väl kvalificerat biträde. För övrigt är det ju så, att för Gästriklands vidkommande är det ytterligt få människor, som över huvud taget ha något ärende till Storvik annat än de nu skulle få för dessa tingssammanträden och för besök på kansliet. Men kansliet kommer väl i varje fall att bliva liggande i Gävle.

När förhållandena ligga så till, finner jag ingen mening i, att man anordnar två domsagor i provinsen med ty åtföljande betydligt större kostnader, som det inom kort skulle bli. Jag skall därför i all korthet be att få framföra denna min mening, att det finns icke efter mitt förmenande något som helst ortsintresse, som ligger till grund för önskan att klyva denna domsaga i två domsagor, utan jag skall be att få biträda utskottets förslag.

Herr Torgén: Herr talman! Jag tänkte mig, att det skulle vara två skäl, som skulle vara huvudskäl för en lösning av denna fråga. Det ena skulle vara omtanke om de rättssökande, och det andra skulle vara en snabb rättsskipning. Jag skulle kanske möjligen kunnat inskränka mig till att instämma i vad herr Jönsson i Revinge sade, men jag har en viss erfarenhet hemifrån, som gör, att jag anser mig böra taga till ordet.

Det är så, att vårt tingslag fick åläggande att sammanslås med närmast liggande tingslag till ett, som därigenom kom att utgöra ett mycket stort tingslag. Ni veta ju, att vi ha gott om mil däruppe. Vi hava fått den erfarenheten av denna sammanslagning, att rättsskipningen blivit långsammare, trots tingsammansträden, och oerhört mycket dyrbarare och svårare i alla avseenden för den lokala rättsskipningen, t. ex. då det gällt en sådan sak som utseende av förmyndare, på grund av den bristande lokalkännedom, som helt naturligt måste bliva en följd, då nämndemännen, som tagas från en ort, skola bedöma saker, som röra andra orter, där de icke ha kännedom om vare sig folket eller förhållandena i övrigt. Det kanske icke gäller hela Gästrikland, men det stämmer fullt för det nordligare belägna tingslaget, som här är ifrågasatt att delas. Visserligen har det sagts, att det skulle bliva snabbare rättsskipning därigenom, att det skulle bliva många flera sammanträden än de förut haft. Men följden blir, att man aldrig får ett protokoll färdigt i tid före tinget,

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.
(Forts.)

Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hövdingarna
m. m.
(Forts.)

då målet skall förekomma, utan man får det kanske först dagen då målet skall ropas, vilket givetvis resulterar i uppskov och nästan alltid föranleder, att man måste lösa dubbla protokoll.

I sammanhang med detta skulle jag vilja beröra en fråga, som vi fått en mycket dålig erfarenhet av, nämligen förläggandet av tingsställen till städerna, där så ske kan, för bekvämlighets skull möjligen för en och annan domhavande och med kansli som motivering.

Om jag skall vara fullt uppriktig, så får jag säga, att vi hava svårt att påvisa fall, där vi kunna kalla det förmånligt, att vi blivit sammanslagna till ett stort tingslag. Men jag skulle kunna draga fram hundra och åter hundra fall, där vi haft anledning att klaga däröver. Vi ha bl. a. mycket stor olägenhet därav, att vi nu sällan få den ordinarie domhavanden att sitta ting, som vi kalla det, utan vi få en extra domhavande, en tillförordnad notarie.

Nu invändes det, att man skulle få en sådan högt kvalificerad notarie, en biträdande domare, men jag frågar: tro ni det är större möjlighet att få en sådan än att få en ordinarie domhavande?

Så är det också en annan sak, som jag skulle vilja fråga om. Vi hörde ju nyss herr Anderson i Råstock säga, att han var övertygad om, att han skulle behöva gå upp i debatten en gång till, så kanske det är så gott att jag frågar honom. När det nu talas om de högt avlönade och mycket kvalificerade domare, som skola sköta de viktiga målen, och att det skulle förordnas notarier för att sköta de mindre viktiga målen, så vill jag fråga: huru tänker man ställa med deras förordnande? Skall det gälla visst ting eller visst mål? Och vem skall avgöra, om det är ett viktigt mål eller icke? Skall domhavanden göra det, eller skola parterna själva göra det? Är det penningvärdet eller principerna i målet, som skall vara den avgörande faktorn därvidlag? För mig verkar det rentav svårförståeligt, huru man skall kunna ordna det, när man lägger det på den bogen.

Så har det talats om, att ett av de viktigaste skälen för att icke dela upp den nordligare domsagan skulle vara, att åtminstone en kommun där är emot denna uppdelning av hänsyn till utgifterna. Ja, det är alldeles riktigt. Det tror jag också, och jag har precis samma erfarenhet, när Rödöns tingslag var emot att sammanslås med Lits tingslag. Det stora skälet, nämligen det ekonomiska, var, att de voro rädda för att få vara med om kostnaderna för byggande av ett nytt tingshus. Men tillsammans med Lits tingslag skulle kostnaderna bliva mindre, ty Lits tingslag är mycket större. Den stora orättvisan skulle väl ändå icke behöva upprepas, som inträffade, då Lits tingslag blev ålagt att bygga ett tingshus till och blev tvunget att realisera det gamla med 30,000 å 40,000 kronors förlust. Närgonting sådant har ju icke ifrågasatts här. Jag tror, att Bjurholms socken har samma mening som Rödöns tingslag, att skulle vi få det delat, bleve härav följden, att de finge vara med om att bygga nytt tingshus. Nu kan det ju hända, att de ha tingshus där, så att de skulle slippa vara med om det. Jag säger icke, att det av mig åberopade fallet alltid är tillämpligt. Men anled-

ningen till motståndet här kan vara densamma, som erfarenheten hemifrån visat, nämligen att det är byggnadskostnaderna, som man mer eller mindre fäster sig vid.

Jag har icke kunnat underlåta att med den erfarenhet jag har, säga min mening. Det är därför med nöje jag ansluter mig till reservationen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

*Ang. partiell
lönesförbättring
för härads-
hördingarna
m. m.
(Forts.)*

Herr Hederstierna: När jag för cirka 20 år sedan eller något mer var ledamot av Svea hovrätt, var det inom hovrätten bara en mening om, att Gästriklands domsaga var alldeles för stor för att kunna skötas av en person. Det var icke tal om, att man kunde begära av den ordinarie domhavanden, att han skulle kunna sköta hela den stora domsagan, och det var alldeles klart för oss allihop, att när den stunden var inne, då den dåvarande ordinarie domhavanden avgick, det skulle vara nödvändigt att taga upp frågan om delning av Gästriklands domsaga. Den tid, som vi då avvaktade, har ju dröjt ända tills för ett år sedan. Då var det alldeles klart med den erfarenhet, som fanns inom domarevärlden, att denna fråga om delning av Gästriklands domsaga måste tagas upp. Den som det allra minsta känner till förhållandena måste inse, att vad som var alldeles nödvändigt för 20 år sedan är naturligtvis ännu mera nödvändigt nu, då jag antager, att folkmängden sedan dess tilltagit och att samhällsförhållandena i denna framåtgående provins blivit mera invecklade och därför giva mera anledning till tvister nu än för 20 år sedan.

Nu säga väl egentligen de, som äro motståndare till detta förslag, att det skulle kunna avhjälpas genom införandet av dessa biträdande domare, som man har tänkt sig att i domsagor av mera betydande storlek ställa vid den ordinarie domhavandens sida. Jag är ganska viss om, att denna reform med biträdande domare icke kommer att motsvara förväntningarna. Man tror, att det är så rysligt frestande, när man bjuder en ung jurist en lön på 4,500 kronor, vilket ju med dyrtidstillägg nu stiger betydligt, så att det blir kanske 10,000 kronor. Men en sådan, som skall kunna förordnas till biträdande domare, måste ju ha setat sina ting och redan ha samlat en viss erfarenhet, för att han skall kunna anförtros att vara biträdande domare. När man då hör, att en advokatfirma i landet bjuder en nybakad juris kandidat, som kommer direkt från universitetet och icke har en aning om det praktiska livet, 8,000 kronor genast, om han vill biträda i firman, så blir det icke vidare lockande för den gamla juristen, som varit ute några år, att komma upp till 10,000 kronor. Staten har numera att tävla med hela denna advokatverksamhet, och staten kan aldrig bjuda så pass mycket, att icke de unga männen falla för en sådan frestelse att komma in i en advokatfirma med utsikt att bliva självständig advokat och förtjäna ansenligt med pengar. Men även om jag tänker mig, att det blir en biträdande domare i den nämnda domsagan, huru kommer det att ställa sig i denna domsaga? Det kommer naturligtvis att ställa sig så, att den ordinarie domaren kommer att sköta det ena tingslaget och den biträdande

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.*

(Forts.)

domaren kommer att sköta det andra. Det ligger vikt på, att det är samma domare, som följer målet så mycket som möjligt. Det har upplysts, att det hittills i denna domsaga varit vanligt, att den ordinarie domhavanden skött den ena halvan och ett biråde hos honom den andra och att endast undantagsvis den ordinarie domaren setat något ting, som hållits i den andra halvan. Och så blir det säkerligen fortfarande. Det kommer att bli den biträdande domaren, som kommer att sitta i det andra tingslaget. Men de biträdande domarna äro, som jag nyss nämnde, icke nöjda med att sitta som sådana. De vilja naturligtvis så fort som möjligt komma därifrån, så att de bli mera självständiga och kunna sköta en domsaga helt. Och det blir då samma missförhållande som hittills med växlande domare, som sitta ett eller annat år, och sedan äro de borta någonstans. Herr Bäckström var inne på denna sak i förmiddags, och han har fullkomligt rätt i vad han där anförde. Att en ordinarie domhavande, som sitter år ut och år in och sköter domsagan, känner sina nämndemän, känner trakten, känner folket och har vuxit sig in i domsagans liv, att han sitter och dömer och sliter tvisterna, är naturligtvis vida fördelaktigare, än att denne unge man gör det, som naturligtvis icke har den kännedom om förhållandena, som den gamle domaren har, och icke heller har det intresse för domsagan, som den ordinarie domaren har.

Det måste för alla, som äro litet inne i dessa förhållanden, vara en ofantlig skillnad, som det nu är i denna domsaga, där det är två tingslag och det således icke kan bli mer än 5 sammanträden i varje tingslag om året, än om domsagan däremot blir uppdelad i tvänne domsagor och det således blir 10 sammanträden i vart och ett av de nuvarande tingslagen om året. Det är klart, att processgången skall bli mycket snabbare på detta sätt med dubbla antalet sammanträden, mot vad det nu är. Herr Bäckström talade på förmiddagen om, att man reder sig i alla fall, därför att på sluttinget och på slutsammanträdet få man ingiva till småprotokollen hörande handlingar, och man reder sig mycket bra. Ja, det beror naturligtvis på, att herr Bäckström är nog lycklig att sysselsätta sig med och ha reda på in-tecknings- och lagfartshandlingars ingivande. Men skulle herr Bäckström vara nog olycklig att komma i tvist med någon och på det sättet få ett mål uppskjutet från sammanträde till sammanträde på dessa fem sammanträden, som finnas om året, så skulle kanske herr Bäckström se saken något annorlunda.

Vad som nu framför allt säges är väl ändå, att det här skulle vara en olägenhet vid den väntade processreformens införande. Ja, det är naturligtvis från processkommissionen, som stödet för detta motstånd kommit, men då vill jag säga, att även om man inom processkommissionen räknat ut, att det skulle bli ett vida mindre antal domare i framtiden, än vad det är nu, så är det alldeles klart, att man därvid räknat in alla borgmästare och de ordinarie domhavande, som nu finnas. Men det är icke mycket troligt, att en större del av dem komma att gå över på den nya staten; ty såväl flertalet borgmästare som åtskilliga häradshövdingar skola säkerligen då hava nått

den åldern, att de komma att föras på övergångsstat. Att förläta den åsikten, att processreformen skulle lida av att det bleve två ordinarie domhavande till, är att finna skäl för motstånd, där väl ändock icke något skäl finnes. Vi veta ju litet var, att det dröjer icke så få år, innan vi få denna processreform. Skall då Gästriklands domsaga och den andra domsagan, som jag skall komma till sedan, lida av dessa olägenheter, varav de lidit under 20 å 30 år, blott därför att vi vänta på processreformen?

Jag vill påpeka, att man ser av handlingarna, att Svea hovrätt mycket ivrigt tillstyrkt denna delning, och det var då att misstänka, att presidenten i Svea hovrätt deltagit i detta ärendes behandling. Det upplystes också under debatten i första kammaren av herr Bror Petré, att presidenten Westring, efter val han sade, hade lagt sitt tungt vägande ord till förmån för dessa domsagors delning. Eftersom presidenten Westring numera är ordförande i processkommissionen, så är det ganska klart, att processkommissionens utlåtande blir något försvagat genom detta förhållande.

Slutligen är att märka, att de domhavande, som hädanefter till-sättas, äro förpliktade att taga de nya platser, som bjudes dem, när den nya processreformen kommer.

Vad Västerbottens södra domsaga beträffar, så har ju den icke lika stort antal invånare, ty den förra har 70,000 och den senare blott 52,000. Men det är känt, hur stora avstånden där uppe äro och hur besvärlig en domsaga där uppe i Västerbotten måste vara. Det är ju också så, att under det att man för närvarande i ett tingslag har fem sammanträden, så skulle, i fall domsagan delades, det bliva tio sammanträden i stället för fem. I de två andra tingslagen är det den gamla ordningen med tre ting på året. Det är klart, att skulle de bilda egen domsaga med fem sammanträden i varje tingslag, så skulle det utgöra en betydande vinst i avseende å tiden för målens avgörande.

Jag sade redan förut, att jag tror, att det i allmänhet blir mycket svårt att få biträdande domhavande och ännu svårare blir det att få dem där uppe i Umeå. Det kommer säkerligen att visa sig vara förenat med stora svårigheter att kunna locka en biträdande domhavande så högt upp. Vidare är det att märka, att i en så högt belägen domsaga som Västerbottens södra äro målen av en säregen beskaffenhet. En jurist, som kommer härifrån, har icke lätt att komma in i förhållandena och sätta sig in i alla dessa avverkningsmål och tvister. Det kan därför icke vara lämpligt, annat, än att där ha en person, som fått ordinarie plats och som sålunda har tillfälle att vänja sig vid att sätta sig in i där rådande förhållanden.

Det upplystes i debatten i första kammaren, att alla representeranter för Västerbotten i riksdagen äro för denna delning med undantag av en, och det visade sig under debatten här i förmiddags, att det var herr Bäckström, som var emot saken. Det var då för mig av intresse att få höra, vilka skäl han hade för att gå emot denna reform, som av jurister måste anses som synnerligen önskvärd och som hans kamrater från Västerbotten i övrigt också anse mycket önskvärd. Hans huvudskäl var, att han ansåg, att en väl avlönad

*Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hördingarna
m. m.*

(Forts.)

Ang. partiell
lönesförbättring
för häradshövdingarna
m. m.
(Forts.)

domhavande i en stor domsaga får man behålla, medan den, som sitter i en mindre domsaga där uppe, söker sig nedåt landet så fort som möjligt. Ja, så fort går det icke, ty åtminstone under min tid, och jag antar, att kutymen icke har förändrats, kunde man icke få transport förrän efter tio år. Men nog är det otur för herr Bäckström, att, när han driver den satsen, att domsagorna skola behållas som de äro, för att domhavandena icke skola söka sig nedåt landet, så har den domhavande, som suttit där senast, sökt transport nedåt landet trots dessa stora inkomster. Nu säger herr Bäckström, att han var klen till hälsan, och det tror jag också, men jag antar, att just domsagans besvärliga beskaffenhet har i hög grad bidragit till hans ohälsa.

Herr Månsson i Hagaström var inne på samma sak som herr Bäckström i förmiddags, att man skulle dela på målen, på det sättet att inteckningsärenden och de lättare målen skulle tagas av den biträdande domhavanden. Jag vet icke, hur det skall gå till. Den ordinarie domhavanden måste ju svara för att inteckningsärenden och lagfarter skötas ordentligt, och för att övertyga sig om att så blir fallet måste han esomoftast själv handlägga dylika ärenden. Han skall utfärda gravationsbevis, och måste vaka över, att det hela skötes ordentligt, det är han ansvarig för. Att såsom processkommissionen antyder, målen i första handläggningen skulle skötas av den biträdande domhavanden är faktiskt omöjligt, och det är för övrigt icke sagt, att den första handläggningen just är den lättaste. Tvärtom händer det mycket ofta att den första handläggningen är avgörande för hela målets utgång. Man kan faktiskt icke på det sättet dela upp målen.

Så trodde herr Bäckström, att om man gick med på detta, så skulle så många andra domsagor följa exemplet och pretendera att bliva delade. Men det är klart, att vi skola i varje särskilt fall pröva, huruvida fog finnes härför, och det är klart, att ju närmare processreformen kommer, ju ovilligare kommer man att bli gentemot en delning av en domsaga. Att detta alltså skulle vara något farligt prejudikat för framtiden, det kan jag omöjligt förstå.

Jag var icke närvarande under hela herr Andersons i Råstock anförande, men han gick ju på den linjen, att vi skulle avvakta processreformen. Men är det då skäl i att låta dessa domsagor lida av de olägenheter, som förefunnits där under tio à tjugu år, för att man skall avvakta denna reform. Det är sådana olägenheter förenade därmed, att, om herrarna kände till det riktigt, så skulle ni icke finna ett sådant påstående befogat. Herr Anderson i Råstock säger, att med högre löner skulle domhavandena kunna hinna med mera, men en människa kan väl icke hinna med mer än vad hon rått med. Hon må få hur mycket betalt som helst, så hjälper det icke.

Hur jag än ser denna sak, är det mig omöjligt att finna, att här anförts några skäl, som tala emot dessa delningar, utan med den erfarenhet jag har från min domarverksamhet måste jag på det livligaste hemställa till kammaren att gå med på delningen av dessa domsagor. Jag vet icke, om det redan är omnämnt för kammaren att första kammaren med avsevärd majoritet antagit reservationen.

så att där är saken redan klar. Det skulle då, såvitt jag förstår, vara högeligen önskvärt, om denna kammare ville följa medkammarens exempel.

Herr vice talman, jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.*

(Fort.)

Herr Andersson i Gävle: Herr vice talman, mina herrar! Det är med en viss förvåning, jag hört talas om, att behovet av en delning av Gästriklands domsaga skulle vara synnerligen stort och att det skulle ha varit tillfinnandes redan för tjugu år sedan. Nu förhåller det sig så, att jag är född däruppe och att jag vistats där hela mitt liv med undantag för 12 år, då jag varit bosatt i Gävle. Jag har emellertid icke från den rättssökande allmänheten hört framföras något krav på en delning av domsagan. Det kan ju hända, att så ändock är fallet, men det är något egendomligt, att jag icke har någon närmare kännedom om den saken. Jag har hört vissa klagomål på senare tid, särskilt från häradshövding Schulzenheims tid. Han var sjuklig och är numera död. Det var då täta ombyten av domare, och däremot anfördes klagomål. Men att detta resultat i krav på att domsagan skulle delas, har jag icke hört. Det är riktigt, att det är kanske landets största domsaga och att där finnes i det närmaste 71,000 invånare, men det är icke landets arbetsmaste domsaga. Det har erkänts, att Södertörns domsaga är ändå mera arbetsam.

Jag är emot en delning av domsagan och detta därför, att om man delar den, så får man två små domsagor, som kanske giva domaren en inkomst som han icke är tillfredsställd med. Då komma framstående jurister att söka dessa domsagor i brist på bättre, men så snart tillfälle yppar sig, komma de att söka transport, och nu är jag av den meningen, att man bör hava domhavandena kvar så länge som möjligt, vilket ju för våra förhållanden i Gästrikland skulle vara en fördel. Det är just av den anledningen, som jag vill ansluta mig till utskottets förslag, ty jag anser, att delningen icke bör komma till stånd utan att domsagan fortfarande bör bibehållas, sådan som den är. Men domaren, som kommer dit, skall naturligtvis ha sina biträden, så att han på ett tillfredsställande sätt kan utföra sitt arbete.

Jag vill också säga till herr Torgén, att det är icke byggnadsfrågan som spelar någon roll, ty det finnes tingshus i bägge tingslagen, och således är icke byggnadsfrågan på något sätt avgörande för mig.

Om det nu skulle bli en delning i två domsagor, så komma sannolikt båda domarna att bli bosatta i Gävle, och det är nog riktigt, ty de, som skola besöka domhavanden från Öster-Färnebo, träffa honom lika lätt i Gävle som i Storvik. Förbindelserna äro nämligen sådana och jämnvägarna äro så lagda. Jag tror alltså, att man icke ur den synpunkten behöver gå med på någon delning av domsagan, utan den bör vara som den är tillsvidare.

Jag ansluter mig därför till utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.
(Forts.)*

Herr Bäckström: Herr vice talman, mina herrar! Herr Torgén ansåg sig ha starka skäl att andraga mot utskottets hemställan om att de två ifrågakvarande domsagorna icke nu skola undergå delning. Han anförde nämligen mycket ledsamma erfarenheter av en sammanslagning av ett par tingslag i hans hemtrakt. Ja, den saken var för mig icke alls ny, ty den framhöll herr Torgén också i utskottet, och där var man mycket förvånad över en sådan argumentering, när det gäller att ge skäl för delning av domsagorna i fråga. Denna herr Torgéns argumentering har till och med använts i första kammaren i dag av en talare, som yrkade bifall till utskottet hemställan och det, tycker jag, med fullt fog, ty klart är ju att om en sammanslagning av ett par tingslag i Jämtland vållat så mycket obehag och svårigheter, vad skall icke bli följden, om man nu delar dessa domsagor, när vi stå inför en helt ny indelning till följd av processkommissionens arbete, som ju enligt vad man här sagt, skall pådrivas, så att det, i förhållande till det omfattande arbetet, förslag kan föreligga med det snaraste. Det är ju alldeles naturligt, att skola då de domsagor, som förut delats, åter sammanföras eller sammanslås med andra domsagor, blir det ännu större ledsamheter och svårigheter än de, som herr Torgén framhållit såsom en följd av sammanslagningen av ett par tingslag i Jämtland. Vad han här anför anser jag således tala för att man skall gå med på utskottets förslag om att någon delning av de två domsagor det här gäller icke må komma till stånd.

Så var herr Torgén också särskilt inne på att Bjurholms kommunalstämma uttalat sig emot en delning av Västerbottens södra domsaga. Fastän han inom utskottet och här i kammaren hört mig lämna den upplysningen, att det icke var fråga om att bygga något tingshus, då vi redan ha ett sådant, fann han det förenligt med god takt att här andraga samma sak, nämligen att man i Bjurholm var emot detta delningsförslag på grund av kostnaderna för byggandet av tingshus. Ett sådant sätt att föra debatten tycker jag är synnerligen olämpligt, och jag vill tillbakavisa det påståendet, att något sådant som småaktig egoism skulle ha legat bakom det beslut som Bjurholms kommunalstämma fattade, då den uttryckligen framhöll, att den just med hänsyn till de ökade utgifterna för statsverket var emot, att en sådan delning skulle ske.

Herr Hederstierna nämnde bland annat gent emot vad jag anför i dag, att den domsaga, i vilken jag bor, Västerbottens södra domsaga, just nu är vakant, emedan domhavanden där sökt transport. Ja, det är verkligen så, och han har, såsom herr Hederstierna också nämnde, sökt transport i följd av försvagad hälsa. Men jag har mycket grundad anledning att tro, att även om år och arbetsbörd ytterligare tryckt ner domhavanden det gäller, så hade han dock svag hälsa redan vid den tid, då han sökte domsagan. Ett sådant fall bör icke heller kunna anföras emot det förslag, som utskottet här framlagt.

Jag ber att med dessa ord få hemställa om bifall till det yrkande, jag tidigare gjort.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke annat än uttrycka min förvåning över den iver, varmed herr Bäckström uttalat sig emot en delning av den domsaga, inom vilken han är bosatt, ty såvitt jag kan begripa, skulle denna delning utan någon kostnad för menigheten däruppe faktiskt medföra en avsevärd förbättring av rättegångsväsendet. Ty det vill väl icke herr Bäckström förneka, att det bör vara en avsevärd fördel, att man får ett fördubblat antal ting. Om man har en rättegång, är det icke nog med att till sist verkligen få rätt, utan det ligger väl även mycket stor vikt på att få saken avgjord så fort som möjligt. Såvitt jag kan förstå, skulle härutinnan betydligt vidgade utsikter yppa sig, därest man ginge med på reservanternas förslag.

Beträffande behovet av denna delning vill jag för övrigt påpeka, att förre justitieombudsmannen Berger redan 1902 ingav en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att åtgärder skulle vidtagas för en delning av Västerbottens södra domsaga. Då hade denna domsaga 7,000 invånare mindre än den nu har, så att jag tycker, att förelåg verkligen behov av delning den gången, och det var ju fallet enligt justitieombudsmannen Bergers åsikt, skall detta behov vara ännu mera trängande i närvarande stund.

Vad beträffar talet om att denna uppdelning skulle så att säga förrycka hela rättegångsreformen, vill jag påpeka vad justitieombudsmannen har anfört, nämligen att den kommande processreformen skall icke komma till sin rätta nytta, om den kastar sin skugga framför sig och förlamar viljan till att under väntetiden vidtaga nödiga reformer. Jag tror icke, att man får stirra sig så blind på den kommande rättegångsreformen, att man underlåter att vidtaga just dessa för närvarande och med nuvarande anordningar nödiga reformer.

När herr Andersson i Gävle talade på befolkningens vägnar i Gästriklands domsaga och försäkrade, att hos befolkningen hade aldrig förnummits något intresse för en delning, så strider detta emot de yttranden, som äro intagna i den kungl. propositionen och där faktiskt de hörda ombuden för de olika tingslagen uttalat sig för en delning. Att icke herr Andersson i Gävle förnummit någon önskan om detta, har kanske sin förklaring däri, att han bor i Gävle, han har väl därstädes endast kommit i beröring med personer från grannskapet av staden, och dessa ha väl icke något alltför starkt intresse av en delning. Jag tror därför, att man icke får tillmäta den omständigheten alltför stor beviskraft, att herr Andersson i Gävle icke har kunnat konstatera någon önskan om domsagans delning.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, som får anses känna ganska väl till förhållandena däruppe, yttrar sig enligt referatet på sid. 72 i propositionen på följande sätt: »Den av justitieombudsmannen alternativt föreslagna anordningen att i domsagan anställa två förste notarier kunde så mycket mindre anses innebära en tillfredsställande lösning, som, på sätt också t. f. domhavanden erinrat, tillgången på arbetskrafter inom domsagorna vore så knapp, att möjlighet näppe- ligen förefunnes till anställande i domsagan av två förste notarier.»

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshör-
dingarna
m. m.
(Forts.)

Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hövdingarna
m. m.

(Forts.)

Länsstyrelsen har således den erfarenheten, att det är mycket svårt att få arbetskrafter för domsagorna i länet. Visserligen får nu en biträdande domare något högre lön, men jag tvivlar verkligen på att även denna högre lön är så pass lockande, att man skall kunna få verkligt kvalificerade personer däruppe, men sådana skulle man enligt min mening kunna få, om man inrättade en ny häradshövdingssyssla.

Jag kan verkligen icke annat än uttala min förvåning över herr Anderssons i Gävle yttrande, att om man delade Gästriklands domsaga, skulle det bli två små domsagor, och då skulle inkomsterna av dessa bli så obetydliga, att de icke skulle locka några kvalificerade sökande. Herr Bäckström har tidigare varit inne på samma tema. Han ansåg, att man skall hava mycket stora domsagor; bli inkomsterna stora, får man behålla de domare man har. Nu är det dock så, att genom denna löne reglering äro häradshövdingarna i de olika domsagorna, även de mindre, garanterade en minimilön. Skillnaden mellan denna minimilön och den högsta inkomsten i de mera arbetstyngda domsagorna kan i vissa fall bli rätt avsevärd, men i de flesta torde skillnaden blott utgöra 1,500 å 2,000 kronor, och det är naturligtvis en tivelaktig förmån för en häradshövding att sitta i en domsaga, där han riskerar att totalt slita ut sig, blott därför att han möjligen kan göra sig 1,500 å 2,000 kronor större inkomst. Vad Gästriklands domsaga beträffar, skulle efter en delning vardera av domsagorna få 35,000 invånare, d. v. s. så högt invånarantal, att det vida överstiger medeltalet i rikets samtliga domsagor. Då kan man väl icke tala om att det skall bli små domsagor utan tvärtom blir det även efter delningen ganska stora domsagor. Det tycker jag verkligen är ett skäl, som talar för att man här bör skrida till en delning.

Vidare har här anförts, att detta skulle med absolut nödvändighet medföra den konsekvensen, att man skulle komma att dela flera av de större domsagorna. Men om det förhåller sig på det sättet, att rättegångsreformen inom en icke alltför avlägsen tidpunkt, inom några år verkligen skall genomföras, upphör ju denna risk, att man eventuellt skall behöva dela domsagorna. De kunna för övrigt icke delas annat än när de äro lediga, ty man delar icke domsagor förrän vid uppstående ledighet.

Herr Bäckström vände sig i sitt sista anförande emot herr Torgén med anledning av dennes yttrande om de stora svårigheter, som yppat sig vid en sammanslagning av tingslag i Jämtland. Hur skall det då bli, sade herr Bäckström, när man genomfört den stora rättegångsreformen och man eventuellt endast får 110 domsagor i riket? Jag förmodar, att processkommissionen lagar så, att detta kommer att ske i sammanhang med en total omstöpning av hela rättegångsväsendet, och om så sker, förfaller nog en hel del av de argument, som herr Torgén just med hänsyn till de nuvarande förhållandena anförte. Jag föreställer mig, att den omstöpning, som kommer att ske, skall göras sådan, att denna sammanslagning av domsagor skall kunna äga rum, utan att det gnisslar alltför mycket och utan att man på något sätt äventyrar de rättssökandes intressen.

Jag vidhåller mitt tidigare framställda yrkande om bifall till reservationen.

*Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hövdingarna
m. m.*

(Forts.)

Herr B ä r g: Herr talman! Det kan ju synas tämligen obefogat, att jag över huvud taget lägger mig i denna debatt, men då jag varit ute för olyckan att ha en motion i frågan, som även omfattar denna punkt, nödgas jag att taga kammararens tid i anspråk ett ögonblick för första gången i år.

Av de anmärkningar, som gjorts emot utskottets ståndpunkt, tycker jag mig finna, att den mest bärande måste vara herr Hederstiernas bestämda påstående, att den uppdelning av målen, vilken ju förutsattes, om man skall införa denna institution med biträddade domare, som man här syftar till, skulle vara, såsom han uttryckte sig, omöjlig. Det är naturligtvis omöjligt för en lekman att döma om denna sak, men kvar stå i alla fall uttalanden av så pass auktoritativa institutioner som processkommissionen och häradshövdingssavlöningsakkunniga, vilka tillåtit sig att tillråda frågans lösning efter dessa linjer. Då kan det icke hjälpas, att man måste känna med sig, att dessa institutioner ha säkerligen tänkt sig in i denna sak och funnit utvägar att lösa de spörsmål, som här påstås vara olösliga. Jag kan således icke frigöra mig från den tanken, att denna knut också skall kunna gå att lösa.

Anledningen till att jag över huvud taget tillåtit mig att i min motion vidröra frågan om en delning av domsagorna är just tanken på konsekvenserna av en sådan tudelning. Är det rätt och riktigt och befogat, att man delar upp bland annat Västerbottens södra domsaga, kan jag icke finna annat än att precis samma skäl i allt väsentligt föreligga att uppdelna den domsaga, inom vilken jag är bosatt. Invånarantalet är där större än i den först nämnda domsagan, och målens antal är lika stort som i Västerbottens södra domsaga. Och det skulle vara underligt, om icke vederbörande också där komma under fund med, att de få lov att stycka domsagan för att åstadkomma lättnader. Jag finner det åtminstone naturligt, att så skall ske. Men därmed är man inne, så vitt jag förstår, på en princip, som i det fallet är en smula farlig.

Det har sagts mig av många erfarna män på detta område, att den nuvarande domarkåren får syssla med en hel del angelägenheter, som äro av den beskaffenheten, att de mycket väl skulle kunna handläggas av personer med mindre kvalifikationer än dem, som man kräver hos en ordinarie domare. Det är tydligt, att vilken väg man än skall gå, det är nödvändigt att se till att man har verkligt fullgoda krafter. Vårt rättsväsende är ju statens förnämsta pelare — kan man säga — och det böra vi därför söka hålla högt. Jag har trott mig finna, det lilla jag sysslat med löne regleringsspörsmål, som vidrört även häradshövdingarna, att man även på detta område är beroende av goda löner, då det gäller att få goda krafter. Och det har mer än en gång utalats farhågor för att man med nu rådande löneförhållanden riskerar, att domarkårens kvalifikationer komme att

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.

(Forts.)

sjunka. Det är oerhört farligt, — det kunna vi vara överens om — men skall man tillgodose kravet att få goda krafter, måste man också tillgodose det på bekostnad av goda löner, och då frågar jag mig verkligen, om man icke i detta fall lika väl, som då det gäller statsförvaltningen i övrigt, bör tillse, att man icke använder överkvalificerad och dyrare arbetskraft, om man kan undvika det. På andra områden i statsförvaltningen har man på sista tiden fått ögonen öppna för den saken, och jag tror det vara av yttersta vikt att fortsätta på den vägen och tillse, att man till de mera krävande befattningarna får de yppersta krafterna, men då får man också hålla till godo med att betala god ersättning därför, men att man icke såsom sagt, där man icke är nödvändigt tvungen till det, består sig med dessa högre kvalificerade krafter med därav följande högre löner. Jag kan icke finna annat än att processkommissionen lika väl som häradshövdingssavlöningssakkunniga, vilka varit inne på detta område, och även statsutskottet äro på rätt väg i detta fall. Och kan det hela ordnas i av mig antydd riktning — vilket jag är övertygad om —, utan att rättskipningen blir lidande, skulle det vara ganska oklokt att nu lägga grunden till en ordning, som ovillkorligen kommer att försvara en sådan lösning.

Ja, detta är de allmänna synpunkter, som jag haft på saken, och jag tror, att de skäl, som anförts mot utskottsutlåtandet, knappast kunna befinnas så bärande, att de kunna motivera till att gå emot utskottet.

Innan jag emellertid slutar denna korta deklARATION av min enkla uppfattning om saken, vill jag fästa mig något vid ett av de argument, som herr Jönsson i Revinge drog fram — det var väl icke så allvarligt menat förstår jag, men det kan väl få betraktas vara ungefär lika berättigat som de flesta andra. Han gjorde gällande att, då norrlänningarna, som förut icke visat sig vara så synnerligen anspråkslösa, då det gällde tillgodose norrländska krav, nu avhöja någonting, som skulle medföra kostnader för staten, man nu skulle återgälda det med att bevilja detta även om de skulle betacka sig för det. Den sortens politik varskar man mycket sällan från statsutskottet, och är det så, att man har så god råd, att man skulle vilja offra några slantar på det sättet, tror jag, att dessa pengar komme bättre till användning, om man ytterligare tillgodosåge lönekraven från såväl häradshövdingarnas som icke minst kanslibiträdenas sida. Och underligt skulle det bli, om icke den definitiva lönereglering, som man motser om några år, ur klokhetens och rättvisans egen synpunkt kommer att resultera i ytterligare förhöjda löner för dessa ämbetsmän. Jag tror för mitt vidkommande, att det icke är illa använda pengar. Men då skall man tillse, att man ordnar på det sättet, att dessa ämbetsmän, om det kan undvikas, icke betungas med en hel del rent expeditjonsarbete, utan att de få ägna sig åt den del av rättskipningen, som kräver stora kvalifikationer.

Herr talman, jag tillåter mig att i fortsättningen få hava min enkla, ursprungliga syn på tingen och hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson i Rästock: Herr talman! Jag har icke varit i stand att fatta allt, som sagts av anhängarna till utskottsförslaget, och därför är det möjligt, att jag i någon mån kanske kommer att upprepa vad som yttrats av dessa talare, men jag kan ändå icke underlåta att fortsätta och säga några ord.

För det första vill jag då säga något till min vän herr Jönsson i Revinge. Han talade så mycket om herr Bäckströms iver att motsätta sig delningen av domsagan däruppe i hans egen hemtrakt. Jag skulle vilja vända på det och fråga: Vad är det som föranleder herr Jönsson i Revinge såsom skänning, och såsom sådan följaktligen icke i samma grad kännande förhållandena däruppe som herr Bäckström, att vara så ivrig för att dela just Västerbottens södra domsaga? Den frågan tror jag det skall bli ganska svårt för herr Jönsson i Revinge att besvara. Sedan skall jag be att få säga något beträffande herr Jönssons i Revinge erinran därom, att detta var ett krav, som rests redan 1902. Ja, herr Jönsson i Revinge och övriga ledamöter i kammaren, då det kravet restes 1902 och ännu i dag icke hunnit längre än till att vi nu först stå i färd med att ge en någorlunda ordentlig hjälp åt domarna bevisar det väl icke att de icke kunnat reda sig något så när förut utan tvärtom att det gått tämligen bra. Ty hade förhållandena varit så pass olidliga, som man från reservanternas sida vill göra gällande, är det alldeles klart, att det icke dröjt till nådens år 1920, innan man kommit fram med reformer av det slag, man nu här förordat. Det är åtminstone alldeles omöjligt för mig att föreställa mig något sådant.

Sedan säger herr Jönsson i Revinge — eller rättare sagt citerade, ty det var viss det han gjorde — att under väntetiden får man icke uraktlåta att göra nödiga reformer. Ja, tänk bara efter litet vad som gjorts av de olika regeringarna på sista tiden, herr Jönsson i Revinge, och jag tror man skall finna, att det är onödigt för oss, som äro anhängare av utskottsförslaget, att göra mer än blott säga, att man under årens lopp oupphörligt försökt tänka ut nya reformer för åstadkommande — märk väl herr Torgén — av en lättare och snabbare rättskipning. Även blev jag högst förvånad över att herr Torgén kan, i motsats mot vad man anser överallt i hela landet, vilja göra gällande, att det icke är något bevänt med täta tingssammanträden. Man skulle icke vinna någonting med dem. Ja, herr Torgén går till och med så långt att han ville göra gällande, att det är en olägenhet i stället för att man annars överallt i landet betraktar dessa täta sammanträden som en fördel.

Sedan är det en sak, som jag icke kan underlåta att i någon mån beröra här, och det är just de slutord, herr Torgén använde, då han hade ordet förut och yrkade bifall till reservationen. Han sade, att det var för honom ett nöje att ansluta sig till reservationen. Då måste jag bekänna, att det sannerligen är ett nöje för mig — och jag hoppas även för flera — då jag nu går att klargöra vad som jag i min tur fick roligt åt. Det råkar nämligen förhålla sig

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.
(Forts.)*

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.
(Forts.)

på det sättet, att en av motionärerna, för övrigt den, som sist hade ordet, burit fram en motion, däri han uti sista punkten hemställt, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts begäran om anslag för möjliggörande av en delning av Gästriklands och Västerbottens södra domsagor. Här hade jag skrivit på i motionens syfte och då upptäckte jag — jag hade icke så noga sett mig för förut — min vän G. Nicolaus Torgén. Jag kan just undra, om det icke är omtanke om rättskipningen, för att få nödig snabbhet i rättskipningen, som han haft till motiv, då han gått att skriva under och instämt i motionens syfte såsom jag och åtskilliga andra. Den saken har jag velat lämna herr Torgén tillfälle att så nöjaktigt, han kan, inför kammaren förklara, och jag hoppas, att han skall komma att reda sig alldeles utomordentligt.

I den motion, som herr Bärge burit fram, och i vars syfte jag och flera med mig instämt, slås fast, såsom också motionären nyss påvisade, att de s. k. häradshövdingssakkunniga avstyrkt delningen och likaså processkommissionen. Nu kan det visserligen invändas, att en länsstyrelse däruppe för sin del tillstyrkt denna delning, och jag vill då säga, att den ena auktoriteten kan vara lika bra som den andra. Herrarna vilja väl ändå icke bestrida, att de sakkunniga, som haft hand om häradshövdingarnas lönefrågor, icke varit sakkunniga. Det hoppas jag åtminstone, att man icke vill göra gällande från det ena eller andra hållet, icke ens från herr Torgén, som av de utläggningar, han i kväll gjort, icke visat sig vara så synnerligen konsekvent, enligt min uppfattning åtminstone, i sitt sätt att tala och förhålla sig till ifrågakvarande reform.

Då man nu nämnt, att från sakkunnigt håll denna delning avstyrkt, skall jag tillåta mig, då herr Jönsson i Revinge förde in debatten på den bogen, att få citera Kungl. Maj:ts proposition och ber att i min tur få läsa upp några ord, som återfinnas på sid. 44 i propositionen nr 334, där det heter på följande sätt: »Emellertid hava de sakkunniga ansett sig icke böra framställa något förslag i sådan riktning. En delning kunde enligt de sakkunnigas mening icke lämpligen genomföras beträffande alla domsagor, där göromålen vore för omfattande, då nämligen dels de domsagor, som i så fall skulle uppkomma, kunde bli för små, dels svårigheter kunde föreligga att finna en lämplig gräns att följa vid delningen. Vidare syntes en nu företagen delning av vissa domsagor kunna komma i strid med de principer, som komme att göra sig gällande vid en blivande reform av vårt rättegångsväsen. Det kunde icke anses lämpligt att genomföra en sådan delning utan säkerhet för att densamma komme att för framtiden upprätthållas. I synnerhet gjorde sig olämpligheten därav gällande i sådana fall, där av delningen komme att föranledas särskilda kostnader, exempelvis för uppförande av nya tingshus.» Och så fortsätter man att »man synes då vara hänvisad till att söka bereda bättre tillgång på arbetskrafter i de mest svårskötta domsagorna». Och sedan förklarar man längre fram, att det är alldeles givet, att på grund av göro-

malens natur och mängd och så vidare det icke är möjligt för häradshövdingarna att såsom hittills reda sig med det arbete, de haft sig förelagt, och man kommer till den naturliga slutledningen, att man då måste förse respektive häradshövdingar med kvalificerad arbetskraft vid sidan om den, vilka man också då skulle kalla biträdande domare. Det är den vägen, som dessa sakkunniga, herr Hederstierna, anvisat, och jag vågar säga, att jag för min del åtminstone tillmåter deras uttalande minst lika högt värde på detta område som en länsstyrelse i och för sig, som man här också åberopat.

Man har sedan velat göra gällande, att det är så förfärligt svåra mål och så mycket andra saker, som man har att reda upp, särskilt uppe i Västerbottens domsaga. Ja, kanske jag får inom parentes säga, att reservanterna icke varit mer säkra på sin sak på avdelningen inom utskottet än att de erbjödo oss andra syndare en kompromiss, gående ut på en delning av endast en domsaga, men att jag och anhängarna av den nuvarande utskottsmajoritetens förslag då förklarade, att vi ansågo, att stridsställningen blev bra mycket klarare, om man ginge fram med kravet på delning av båda domsagorna. Så är förhållandet, och så litet säker på sin sak var man på det håll, där man nu så ivrigt yrkar på bifall till reservationen. Detta var, såsom jag sade, en parentes. Jag vill nu ur herr Schlyters motion i första kammaren nr 293 citera en del för att visa huru de siffror i verkligheten taga sig ut, som man åberopar till förmån för delningen. Det heter i hans motion på sidan 3 på följande sätt: »I propositionen angives å sid. 66, att det sammanlagda antalet mål, konkurser och ärenden under 1918 i Västerbottens södra domsaga utgjort 3.418. Denna siffra blir något mindre imponerande, om man undersöker dessa ärendens närmare beskaffenhet. Av den vid föreliggande motion fogade statistiska bilagan över arbetsmängden i rikets 18 största domsagor framgår, att hela antalet genom slutligt utslag i *Västerbottens södra domsaga* avgjorda civilmål under åren 1913—1916 uppgingo till i medeltal 81, av vilka 18 avgjordes treskovis eller på grund av omedelbart medgivande» — och så hänvisas till kol. 7 i bilagan — »Återstående 63 avdömda civilmål (kol. 8) fördelade sig» heter det vidare, »med 36 på Umeå tingslag och med sammanlagt 27 på Nordmalings och Bjurholms samt Degerfors tingslag. En undersökning av de i statistiska centralbyrån förvarade individualuppgifterna rörande ifrågasvarande »tvistiga» civilmål för åren 1913 och 1914, i medeltal 68, ger vid handen — såsom också av tabellbilagan framgår — att 21 avgjordes efter handläggning vid ett enda rättegångstillfälle» så hänvisas till kol. 14 i bilagan »och således» fortsättes det vidare, »icke kunna hava varit så synnerligen invecklade. Återstår för hela domsagan 47 avdömda civilmål om året av så pass invecklad beskaffenhet, att de kräft handläggning vid mera än ett rättegångstillfälle», så hänvisas till kol. 15 i bilagan.

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
u. m.
Forts.

Ja, nu är det på det sättet, att man vill göra gällande, att det är absolut nödvändigt för en domare att följa ett mål hela vägen. Det må vara sant, men då kan man samtidigt, såsom en talare också gjort, säga, att det nu är på det sättet, att man oupphörligt får byta domare. Man får nya domare vid snart sagt varje ting. huru kan man då säga, att det blir precis detsamma, om man inför en ordning med biträdande domare, som verkligen få sig ålagt att sköta något eller några ting? Det är för mig alldeles omöjligt att förstå. Dessutom har det uttalats tvivel om vem som skall verkställa denna fördelning. Det har sagts i propositionen, vem det skall vara. Det skall icke överlämnas åt någon herre vem som helst, utan det skall noga prövas, såsom herrarna också finna, om ni behagade läsa propositionen, där den saken mycket tydligt står angiven.

Det är ytterligare en liten sak, som jag vill tillägga, nämligen att anordningen med dessa biträdande domare, märk väl, dock avsetts att bliva endast ett provisorium. Då man en gång kommer fram till en fullständigt färdig organisation och en ny rättegångsordning, är det icke meningen, att man skall nöja sig med provisorier, utan att man bör ha något, som blir gällande för lång tid framåt. Så har åtminstone jag tänkt mig saken, och jag hoppas för min del, att det också kommer att gå på det sättet.

Jag hade knappast väntat, det måste jag säga, att herr Hederstierna skulle vilja göra gällande, att jag för min del skulle ha sagt, att domaren skulle hinna med mera, därför att han hade högre avlöning. Nej, herr Hederstierna, det var på det sättet, att jag sade, att om man höjde lönerna, skulle man följaktligen icke få så svårt att besätta domareplatserna vare sig i Västerbotten eller på något annat håll. Det var det, jag sade, och om jag icke uttryckt mig tillräckligt klart förra gången, hoppas jag, att jag nu sagt det så pass tydligt, att det icke gärna kan bliva föremål för några slags uttolkningar, vare sig genom juridiska finesser i läsningen eller på något annat sätt.

Det är vidare en liten sak till. Man har här från åtskilliga håll velat göra gällande, att tiden nu är kommen, då man icke skall tillsätta några nya tjänster, och då man icke skall ha några flera tjänstemän. Man har skrivit stora partimotioner om den saken, och man har satt i gång en ordentlig razzia. Nu kommer man dock här och är icke längre rädd härför. Oaktat utskottsmajoritetens förslag gått så långt, att man verkligen vill göra vad som är absolut behövt, sägs det här från reservanternas sida, att det icke är nog, utan att man skall klyva ytterligare ett par domsagor för att bereda plats åt ett par häradshövdingar till. I en inläga, som kommit till utskottet, har man icke dragit sig att åberopa ytterligare en anledning, nämligen att det gäller att skapa större befodringsutsikter. Ja, skall man tillgripa sådana motiv bland alla andra, då undrar jag, om det icke är att gå en smula för långt. Jag kan

för min del icke tillmäta något särskilt stort värde häråt. Alldeles utan betydelse är skälet väl icke, men det får enligt mitt sätt att se saken framför allt icke vara avgörande för riksdagen, då den går att fatta beslut i denna viktiga fråga.

Det var någon som sade — jag vet icke vem det var — att det blir svårare att genomföra en delning av domsagorna, ju närmare man kommer rättegångsreformen. Jag tror, att det är alldeles riktigt, att jag tycker, att med den fart, som man velat ge rättegångsreformen, bör man akta sig för att börja dela domsagor, då man icke därigenom kan åstadkomma något annat än en möjligtvis mycket tvivelaktig hjälp på de håll, där det hittills gått litet för sakta med rättsskipningen. Denna hjälp vill utskottsmajoriteten i stället å sin sida åvägbringa på det sättet, att man vill, som herr Bårg uttryckte det, ge en möjlighet för domarna att själva sysselsätta sig med svårare mål och överlämna de lättare åt mindre erfarna jurister vid deras sida.

Vill man således nu taga hänsyn till de skäl, som tidigare ha anförts, och som jag i mitt förra anförande hade nöjet stryka under, vill man taga hänsyn till konsekvenserna i olika avseenden, vill man taga hänsyn till att man icke i allmänhet vill ha flera nya ämbetsmän än som är oundgängligen nödvändigt, och vill man som sagt spara, skall man här gå på bifall till statsutskottets förslag. Jag har ingen anledning att frångå mitt yrkande om bifall till detsamma.

Herr Åkerlund: Herr talman! Vad jag skulle vilja säga är i huvudsak redan sagt av flera föregående talare, men då jag varit särskilt intresserad för denna fråga, vill jag ändå yttra några ord.

Jag tror, att då man föreslår denna delning av domsagor och skapar platser för nya häradshövdingar utan skyldighet och kanske utan möjlighet att sköta dessa viktiga befattningar, nämligen rättsskipningen vid domstolarna, är man stadd på orätt väg. Som jag tror flera av herrarna här hava sagt, är det även enligt min tanke vida lämpligare att slå tillsammans domsagorna i färre domsagor och låta häradshövdingen uteslutande sköta rättsskipningen. Vi ha en mängd andra mål, vi ha mål om förmynderskap, vi ha boupp-teckningar och alla möjliga lagfartsärenden och sådant, som mycket väl kan skötas av vida mindre kvalificerade personer. Det är väl i alla fall ytterst angeläget, att våra domhavande komma i den ställningen att själva få avgöra och nödgas tjänstgöra i fråga om rättsskipningen, om icke allt skall gå rent på tok, som det hittills har gjort. Herrarna veta ju själva, att föraktet för rättsskipningen tilltagit i oroväckande grad i vårt land, och undra på det, då den ena ynglingen efter den andra sitter och experimenterar rättvisa i våra underrätter, vilkas domslut ju äro grundläggande för övriga domar.

Det kan icke få fortgå på detta sätt, att våra ordinarie domare, såsom för närvarande, ha för små avlöningar. Bliva emellertid domsagorna sammanslagna, kunna domarna räkna på vida större avlö-

*Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.*

(Forts.)

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshöndingarna
m. m.
(Forts.)

ningar än nu. Som jag sade, behöva icke de biträdande domarna ens tillnärmelsevis de kvalifikationer, som de ordinarie domarna behöva, och de behöva icke heller så stora avlöningar som dessa.

Man har här talat så mycket om att man behöver dela dessa domsagor för att rättsskipningen skall bli snabbare. Ja, det har jag hört så många herrans år, men jag säger rent ut, att det är viktigare, att rättsskipningen blir sådan den skall vara än att den blir alltför snabb. Vi kunna nämligen icke begära, att den skall bli sådan den bör vara, då vi, som herr Anderson i Råstock nyss sade, se den ena domhavanden börja ett mål, men den andra, tredje, fjärde och t. o. m. den femte fortsätta med samma mål.

Nu är det ju så, som herrarna mycket väl känna till, att våra herrar domare i domstolarna antingen icke vilja tjänstgöra eller också sysselsättas på annat sätt, någon enda möjligen i statens tjänst. De kunna därför icke själva sitta i rätten utan år efter år äro de borta därifrån. De uppbära visserligen sin lön, och de finnas upptagna som domare i statskalendern, men de tjänstgöra nästan aldrig i rätten. Är det rim och reson, att sådant skall få fortsätta? Beträder man den väg, som reservanterna vilja och fortsätter att bilda nya domsagor och skaffa nya domare, blir det alldeles, som det förut varit, och man motverkar vad man själv vill. Jag vill icke stå till svars med att vara med om ett sådant beslut om att man skall fortgå på den vägen, ty det bringar sannerligen, mina herrar, olycka för både land och folk, ju längre tiden lider.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hederstierna: I likhet med herr Jönsson i Revinge kan jag icke förklara, att herr Andersson i Gävle icke hört något missnöje i Gästriklands domsaga, på annat sätt än att herr Andersson i Gävle endast har träffat häradshövdingen i det tingslag, som ligger närmast Gävle, men om herr Andersson hade givit sig upp åt Storvikshället, förmodar jag, att missnöjet väl skulle förnummits.

Nu säger herr Andersson i Gävle, att han är rädd för att, om man delar upp domsagorna, skulle det bli så låga avlöningar, att domhavandena skulle söka sig därifrån så fort som möjligt. Det är fortfarande samma transportspöke, som herr Bäckström ser, som också herr Andersson i Gävle här är rädd för. Om det dock kunde vara förklarligt för herr Bäckströms vidkommande, är det emellertid icke så för herr Anderssons i Gävle vidkommande, som tänker på Gästriklands domsaga. Det tillåtes nämligen vanligen icke transporter från domsaga i Gävleborgs län. Det är först i norra delen av Västernorrlands län, som tillåtelse till transport ges, så att jag tror icke, att herr Andersson i Gävle behöver befara, att dessa domhavande komma att transporteras.

Då herr Andersson i Gävle vidare sade, att de, som söka domsagor, skulle dra sig för att söka så små domsagor, vill jag hänvisa till vad jag alldeles nyss hörde av en person i auktoritativ ställning, som hade träffat ett äldre tingsbiträde, d. v. s. en person, som är färdig att söka domsaga. Denne hade förklarat, att frågan om

hur han komme att ställa sig, när det gällde att söka domsagan i Gästrikland, berodde helt och hållet på om riksdagen ville medge en delning av denna domsaga. Medgäves icke denna delning, vågade han sig icke på att söka den domsagan, ty den skulle bli alldeles för svårskött och alldeles för ansvarsfull för att han skulle kunna taga det arbetet på sig. Blevde det däremot en uppdelning, skulle han söka.

*Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hövdingarna
m. m.*

(Forts.)

Herr Anderson i Råstoeck var på samma sätt inne på att man skulle höja lönerna för att på det sättet få folk. Det är emellertid icke sagt. Vi måste ju också tänka på att personer, då de söka sådana platser, tänka på om de kunna gå i land med att sköta dem, ty så samvetsgranna äro dock människor.

Då herr Bäckström talade om att domarna snarare skulle undvika att söka transport, om domsagan vore inkomstgivande, vill jag härför svara, att det finns flera exempel på att domhavande, som haft domsaga uppe i Norrland i 10 års tid, varefter de enligt vanlig kustom kunna få söka sig därifrån, också sökt en sämre domsaga nedåt landet bara för att komma dit ned. Den omständigheten, att en domsaga är bättre avlönad och ger mera inkomster än nedåt landet, innebär alltså icke i och för sig något hinder för att man icke vill komma därifrån.

Då herr Bäckström, som är från Västerbotten, förfäktar åsikten om att man skall avslå förslaget om uppdelning, må det vara mig tillåtet att för riksdagen nämna, att herr Rehn, som ju mycket väl känner till förhållandena uppe i Västerbotten, var hos mig på förmiddagen. Han var mycket ledsen över att jag icke fått ordet, medan förmiddagsplenium pågick, därför att han så gärna ville instämma med mig, och han var ivrig för att domsagan skulle bli uppdelad.

Herr Bårg talade om att de små målen skulle få handläggas av mindre kvalificerade krafter, och att de mera kvalificerade krafterna skulle sparas för de viktigare målen. Detta är mycket riktigt resonerat, då det gäller den blivande processordningen. Då tror jag visst, att det får gå i den riktningen. Det hade han alldeles rätt uti, men med nu gällande processordning är det icke möjligt. Nu är domhavanden ansvarig för att ärenden rörande inteckningar och lagfarter bli rätt behandlade. Han skall utfärda gravationsbevis, och han kan icke undvika övervakande av jämväl dylika måls handläggning, om han känner sitt ansvar. Han har det offentliga och ekonomiska ansvaret, om det utfärdas oriktiga gravationsbevis, och han måste därför se till och följa även dessa ärenden.

Herr Åkerlund talade om att han var mycket bekymrad över dessa ungdomar, som ofta sitta det ena tinget efter det andra. Jag får säga, att det är jag med, men just därför vill jag, att det skall bli de ordinarie domhavandena, som sköta domsagorna. Och det är just därför, som jag vill att domsagorna skola delas, för att man på det sättet skall få ordinarie domare, som sköta dem.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Andersson i Gävle: Herr talman! Det är endast till herr Jönsson i Revinge jag ville säga några ord. När han talade om

Ang. partiell
löneförbättring
för häradshövdingarna
m. m.

(Forts.)

att häradshövdingarna fått viss minimilön fastställd, så tycktes han nästan anse, att allan rättfärdighet därmed vore uppfylld. Jag vill med anledning därav säga, att jag resonerade så sent som i går rörande denna fråga med en häradshövding, som också är riksdagsman, och frågade honom därvid just om vilken roll sportlerna spelade. Och han svarade därtill, att de spelade en ofantligt stor roll. När så är fallet, torde man således icke få räkna med, att allan rättfärdighet nu vore uppfylld. Detta om den saken.

Vidare sade jag också försiktigtvis i mitt anförande, att jag icke försport någon klagan över de nuvarande förhållandena, men detta utsluter givetvis icke, att folk uttalat sig för den här föreslagna åtgärden. Jag har ingen anledning att taga tillbaka något av vad jag sagt utan står för det. Om jag uttalat något i den riktningen, har det skett i tanke på att domaren skulle bo i Storvik. Men såvitt jag kan utläsa av propositionen och även fått bekräftelse på under debatten, så är det icke fastslaget, att domaren skall bo i Storvik. utan det kan mycket väl komma att hända, att man får två domare och två kanslier i Gävle. Och detta behöfde ju icke medföra större olägenhet där än den föreslagna delningen av Västerbottens södra domsaga, då man skulle få två domare och två kanslier i Umeå. Då är det väl vida bättre att hava ett större kansli, att avhjälpa olägenheterna genom att anställa biträdande domare; säkert är det billigare liksom det för den rättssökande allmänheten även är lika tillfredsställande.

Herr Hederstierna påpekade, att behovet av domsagornas delning har förelegat i 20 år. Gentemot detta vill jag säga, att har man rätt sig i 20 år, så låt det gå i ännu några år, till dess processkommissionen blir färdig med sitt förslag och vi få se, hur det ser ut. Jag tycker, att det är synnerligen olämpligt att börja dela upp dessa stora domsagor, vilket jag för min del icke tror vara av behovet påkallat.

Jag ser i detta även till större delen en befodringsfråga. De extra tjänstemännen tycka, att de vilja hava domsaga. Och det är en befodringsfråga för dessa herrar i första rummet eller åtminstone i högre grad än det är en fråga om verkligt intresse för den rättssökande allmänheten.

Herr Torgén: Herr talman! Gent emot herr Bäckström vill jag säga, att jag icke tror, att det ligger något ologiskt i den uppfattningen att uppdelning i mindre områden innebär en lättnad för rättskipningen. Jag anser även att det bör kunna vara förklarligt för herr Anderson i Råstock att samma yttranderätt gäller lika väl för herr Jönsson i Revinge och för mig som för herrarna, om vi också hava den uppfattningen, att vi vilja och möjligen kunna gagna rättsväsendets ordnande under utövande av vårt uppdrag, även om den yttrar sig på annat sätt än herr Andersons i Råstock.

Jag kan också nämna, när man från olika håll uttalat sin förväning över ståndpunkten i denna fråga, att av fem riksdagsmän som äro ifrån den till delning föreslagna domsagan, att av dessa fem äro fyra för delning och endast herr Bäckström emot densamma.

Jag vill vidare säga, att jag icke kan finna, att det ligger något så ologiskt i att tala om svårigheten med att få målen ordnade vid tingssammanträden på grund av, som jag sade, sammanslagningen till för stora områden borttar nyttan av den hastigare rättsskipningen vid sammanträdena. Det bör till och med, efter vad jag tror, herr Anderson i Råstock inse, att däri ligger ingenting ologiskt.

*Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hövdingarna
m. m.
(Forts)*

Däremot tycker man, att det skulle ligga betydligt mera ologiskhet i, att jag undertecknat herr Bärge's motion men dock står som reservant emot utskottets hemställan. Herr Bärge's motion, som till sitt huvudsyfte upptar två, för att icke säga tre så stora saker som för det första en förbättring av häradshövdingarnas löneförmåner, för det andra att man skulle få kansli på lämpliga platser och för det tredje borttagandet av sportelsystemet för att därmed gagna de rättsökandes intressen, ansåg jag vara så nyttig, att jag för min del gärna anslöt mig till och undertecknade motionen. Jag antog då i det läge, vari frågan befann sig, att uppdelningen av dessa två domsagor möjligen skulle stå hindrande i vägen för detta huvudsyfte i motionen. Vid närmare studium av frågan bl. a. i utskottet fann jag, att denna bisak till den stora huvudsaken i motionen icke alls hade med denna att göra, utan mycket väl kunde gå att genomföra. Därför ansåg jag mig fullkomligt oförhindrad att gå reservanternas väg beträffande bisaken, då jag i alla fall i huvudsaken vidhöll vid herr Bärge's motion.

Så skall jag sluta med att gent emot herr Anderson i Råstock genmäla, att då han förvånar sig över så mycket, som han icke förstår, så förvånar jag mig ännu mer över, att det finns något, som han icke förstår.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr vice talmanen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment samt vidare på bifall till vad i avseende å nämnda moment föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr vice talmanen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I mom. a) av utskottets förevarande utlåtande nr 151. röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit vad i avseende å nämnda moment föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 85 ja mot 57 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hordningarna
m. m.
Forts.)

Punkten I mom. b)—e); punkterna II och III.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten IV*; och yttrade därvid:

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Vid denna punkt har väckts en motion av herr Lindhagen, en motion, som framförts vid upprepade riksdagar sedan flera år tillbaka, och som går ut på att åstadkomma fast anställning åt biträden i domsagornas kanslier. Det är en fråga, som har sammanhang med den vi nu behandla, och det är därför helt naturligt, att motionen blivit väckt i detta sammanhang.

När man nu i detta utskottsutlåtande föreslår vissa utredningar särskilt angående de *högre* tjänstemännen, som möjligen kunna leda till att dessa tjänstemän tillgodoses på ett bättre sätt, torde man väl finna, att det skulle vara lämpligt, att man även tillgodoser dessa *lägre* tjänstemän, som finnas anställda på domsagornas kanslier. Trots detta har man emellertid här avstyrkt motionen från utskottets sida. För min del skall jag tillåta mig yrka bifall till en utredning i frågan. Jag kan nämligen icke vara tillfredsställd med den förklaring, som utskottet avgivit i denna punkt. Utskottet säger visserligen: »be-
träffande herr Lindhagens ovan berörda motion anser sig utskottet kunna förutsätta, att vid en utredning i nyss angivna syfte kommer att tagas under omprövning frågan om beredande av statsanställning åt å domsagokanslierna tjänstgörande skrivbiträden.» Denna utskottets förklaring kan väl icke innebära något annat, än att utskottet för sin del *förmodar*, att denna sak, som herr Lindhagen vill ha fram, även kommer att utredas. För min del tycker jag, att det riktiga hade varit, att utskottet i detta sammanhang — om nu utskottet haft något intresse för saken — hade föreslagit, att herr Lindhagens motion borde bifallas, eller att utredning skulle verkställas om saken. Jag förmodar nämligen, att utskottet icke tillhör den sortens utskott, som finnes här i riksdagen, från vilket en medlem en gång förklarade, att »vi avstyrka alltid av princip herr Lindhagens motioner». Jag antar, att utskottet icke har denna uppfattning, utan att utskottet någon gång kan vara med på en motion av herr Lindhagen.

Nu har jag särskilt hört från första kammarens behandling av frågan, att det där sagts, att denna fråga står i sammanhang med frågan huruvida sportelväsendet skall tagas bort eller icke, och man har därvidlag gjort gällande, att om det nu skulle bliva så, att sportelväsendet skulle bibehållas, så vore det icke antagligt, att det finnes möjlighet att ge dessa människor, som på sätt och vis äro anställda i statens tjänst, fast anställning. Jag tycker, att ett sådant resonemang är synnerligen märkvärdigt, och jag måste säga mig, att om man anser, att dessa människor hava en tjänst, med vilken de göra gagn åt det allmänna, så borde man icke taga hänsyn till den omständigheten, huruvida sportelsystemet skall falla bort eller icke.

Om det är så, att dessa befattningshavare utföra ett samhällsgagnande arbete, är det all anledning att ge dem fast anställning, lika väl som man bereder fast anställning åt andra statstjänare. Jag tror alltså, att det kan vara på tiden, att man här i riksdagen till slut kommer fram till ett principuttalande i denna fråga efter alla årens motionerande.

*Ang. partiell
löneförbättring
för härads-
hövdingarna
m. m.
(Forts.)*

I första kammaren har av herr Lindhagen framförts ett yrkande om utredning i denna sak, och för min del skall jag också tillåta mig att göra ett sådant yrkande om utredning. Detta yrkande avslogs visserligen i första kammaren, men det blev i alla fall en ganska betydlig minoritet, som röstade för bifall till detta yrkande om utredning. Jag skall alltså tillåta mig, med anledning av vad jag nyss sagt, att yrka, att kammaren måtte besluta att anhålla, »att regeringen ville låta verkställa utredning i vad mån och under vilka villkor de vid domsagokanslierna tjänstgörande skrivbiträdena må kunna erhålla fast anställning».

Herr Anderson i Råstoeck: Herr talman! Jag tillåter mig endast hänvisa till sidan 8 i föreliggande utskottsbetänkande, där utskottet alldeles tydligt i samband med motiveringen för dessa utredningskrav kommer fram till att utskottet förutsätter, »att vid en utredning i nyss angivna syfte kommer att tagas under omprövning frågan om beredande av statsanställning åt å domsagokanslierna tjänstgörande skrivbiträden». Man kan väl rimligen icke begära mera än att frågan om statsanställning i detta fall skall tagas under omprövning även för dessa lika väl som för de högre tjänstemännen. Det är synnerligen gynnsamt, att detta inkommit i utskottets utlåtande. Både utskottsmajoriteten och reservanterna hava varit eniga beträffande den delen av motiveringen, och den delen kommer följaktligen att inflyta i riksdagsskrivelsen, vadan Kungl. Maj:t med nödvändighet måste beakta vad utskottet skrivit i denna fråga.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Hage under överläggningen framställda yrkandet, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för uppförande av posthus och telegrafstationsbyggnad i Finspång jämte en i ämnet väckt motion biföll kammaren utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan.

Herr talmannen inträdde nu och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 3.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av tjänstemannasamhället vid Mörby;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån åt Svenska lufttrafikaktiebolaget för anordnande av en luftskeppsstation i Stockholm; och

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalökning för lånefonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri m. m.;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 67, med förslag till ändrad lydelse av § 10 i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken;

nr 68, i anledning av väckt motion om ersättning för resekostnad och dagtraktamente till kyrkomötets självskrivna ledamöter:

nr 69, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om ersättning till ministerresidenten C. J. Sandgren för fullgörande av sekreterareuppdrag; och

nr 70, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontorets framställning angående provisorisk åtgärd beträffande ordnandet av riksdagens inre administrativa och ekonomiska angelägenheter;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av samarbete emellan Sverige och Finland i fråga om rättegångsordningen m. m.;

nr 20, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av samarbete mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge på strafflagstiftningens område; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser med avseende å upphävande av dagstiftningen om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 82, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar jämte två i ämnet väckta motioner; och

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till lanthushållningsskolan vid Rimforsa.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 4.

Vidare föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till lanthushållningsskolan å Brogård.

Punkten 1:o).

Lades till handlingarna.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Härpå föredrogos vart för sig:

jordbruksutskottets utlåtande, nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för anställande av torvbiträden; och

första lagutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 4 och 6 §§ i lagen den 26 maj 1909 om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd m. m.

Utskottens i nämnda utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 6.

Slutligen upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 39 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal, dels ock i anledning därav väckt motion. *Ang. lag om förlängning av vissa arrendeavtal.*

Genom en den 19 mars 1920 dagtecknad proposition, nr 397, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om förlängning av vissa arrendeavtal.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

I mom. Har torp eller annan till huvudgård hörande jordbrukslägenhet eller ock hemman, som lyder under huvudgård, innan denna lag trätt i kraft, upplåtits till brukande mot lega, och gäller avtalet för viss tid, skall, där arrendetiden utgår före den 1 januari 1925, efter påfordran av arrendatorn arrendetiden varda förlängd till och med den dag under nämnda år, som motsvarar den, å vilken avtalet eljest skolat upphöra att gälla.

Lag samma vare, därest upplåtelse som ovan sägs avser annan jord, vars ägare uppenbarligen innehar jorden eller fastighet, varav den utgör del, huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastnin-

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

gen utan att, om han är enskild person, vara mantalsskriven å ifråga-
varande fastighet eller å fastighet, som därmed är i sambruk.

Avser arrende jord, som av upplåtaren innehaves allenast med
nyttjanderätt, må arrendetiden ej förlängas utöver upplåtarens besitt-
ningstid. Ifråga om sådant arrende skall vad här nedan stadgas om
jordägaren äga tillämpning å upplåtaren.

2 mom. Varder arrendetid förlängd i enlighet med denna lag.
skall beträffande arrendevillkorens bestämmande gälla vad i 3. 4 och
5 §§ stadgas.

2 §.

Förlängning av arrendetid enligt vad i 1 § stadgas skall icke
äga rum:

där arrendet omfattar odlad jord till en vidd av mera än 25 hekt-
ar; eller

där på grund av särskilda omständigheter det skulle för jord-
ägaren medföra avsevärt men att hava jorden fortfarande upplåten
på arrende.

3 §.

Vill arrendator påfordra förlängning av arrendetiden enligt den-
na lag, give det jordägaren tillkänna senast nittio dagar före ar-
rendetidens utgång. Påkallar arrendatorn tillika ändring i arrende-
villkoren, skall tillkännagivandet innefatta meddelande därom även-
som uppgift å de ändringar, som äskas. Tillkännagivande, varom nu
är sagt, skall ske skriftligen eller med vittnen, där ej skriftligt er-
kännande om dess mottagande lämnas.

4 §.

Vill jordägaren ej godkänna av arrendatorn påfordrad förläng-
ning av arrendetiden eller av honom påkallad ändring i arrendevillko-
ren eller vill jordägaren själv påkalla sådan ändring, och uppstår tvist,
skall sådan avgöras av en skiljenämnd, bestående av tre personer, av
vilka parterna välja var sin och Konungens befallningshavande i det
län, där fastigheten är belägen, utser den tredje, vilken tillika skall
vara ordförande.

Ersättning till nämndens ordförande skall enligt av Konungen
fastställda grunder utgivas av allmänna medel.

5 §.

Bestrider jordägaren, att förlängning av arrendetid må enligt den-
na lag äga rum, åligger det honom att inom trettio dagar, från det
arrendatorn påfordrat förlängning, hänskjuta tvisten till sådan nämnd,
som omförmäles i 4 §, vid äventyr att arrendetiden eljest varder i
enlighet med 1 § förlängd.

Kunna jordägaren och arrendatorn ej åsämjas om arrendevillko-
ren, åligger det jordägaren att inom den tid, som sägs i första sty-
cket, hänskjuta tvisten till skiljenämnd. Försummas det, gälle, därest
förlängning av arrendetiden kommer till stånd, de förutvarande ar-

rende villkoren med de ändringar, som arrendatorn i enlighet med vad i 3 § sägs påkallat.

Jordägaren skall anses hava hänskjutit tvist till skiljenämnd, då han meddelat arrendatorn skriftlig uppgift å de frågor, om vilka skiljedom äskas, och därvid tillika lämnat underrättelse om sitt val av skiljeman.

*Ang. lag om
förlängning af
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

6 §.

Vad i 4, 6, 8 och 9 §§ i lagen den 28 oktober 1887 om skilje- om överexekutor skall tillämpas, såvitt angår av part utsedd skilje- nämnd enligt denna lag; dock att vad i 8 § i förstnämnda lag sägs om överexekutor skall tillämpas, så vitt angår av part utsedd skilje- man, å domaren i orten och beträffande skiljenämndens ordförande för varje fall å Konungens befallningshavande.

Beslut över ansökan om utseende av skiljeman må av domaren icke givas, med mindre sökandens motpart lämnats tillfälle att yttra sig i ärendet.

Mot Konungens befallningshavandes eller domarens beslut, varigenom skiljeman blivit utsedd, må klagan ej föras.

7 §.

Nämnden sammanträder å tid och ort, som av ordföranden be- stämmes. Ej må nämnden till avgörande företaga ärende, där ej parterna beretts tillfälle att yttra sig inför nämnden. Nämnden skall söka åvägabringa förlikning mellan parterna. Sådan förlikning skall upprättas skriftligen samt undertecknas av parterna och bestyrkas av nämndens ordförande. Nämnden må ej fatta beslut, med mindre den är fulltalig. Har var röstande sin mening, och kunna ej två meningar sammanjämkas, gälle ordförandens.

8 §.

Är jordägaren eller arrendatorn missnöjd med nämndens beslut, äge han efter stämning klandra beslutet vid domstol; instämme dock sin talan inom trettio dagar från det beslutet i huvudskrift eller styrkt avskrift delgavs honom.

9 §.

Nämndens beslut skall, såvitt det avser fastställande av arrende- villkoren, lända till efterrättelse, ändå att det ej vunnit laga kraft, där ej av domstol annorlunda förordnas.

Har ej före den tid, då arrendet enligt de för upplåtelsen gällan- de villkor skall upphöra, nämnden meddelat beslut, skola, intill dess så skett eller, i följd därav att yrkandet om arrendetidens förläng- ning ogillats, för arrendatorn efter vad i 10 § sägs inträtt skyldighet att avflytta, de i avtalet stadgade arrendevillkor i de delar, varom tvist må råda, tillämpas.

Av domstol meddelat beslut angående arrendevillkor lände, än- då att det ej vunnit laga kraft, till efterrättelse, där ej av högre rätt annorlunda förordnas.

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

10 §.

Är ej, då arrende enligt de för upplåtelsen gällande villkor skall upphöra, avgjort, huruvida förlängningar av arrendetiden jämlikt denna lag skall äga rum, vare arrendatorn, med mindre förordnande, varom stadgas i andra stycket, meddelas, icke pliktig att från den arrenderade jorden avflytta tidigare än å den fardag för arrenderad fastighet, som infaller näst efter det frågan om förlängning blivit slutligen avgjord. Dock äge arrendatorn på grund av vad nu sagts icke i något fall kvarsitta längre än till den dag, å vilken arrendet, om förlängning skett, skolat upphöra att gälla. Därest på grund av vad sålunda stadgats arrendatorn sitter kvar utöver den dag, då den upplåtna arrenderätten upphörde, njute jordägaren, i den mån han ej åtnöjes med vad enligt stadgandet i 9 § skall utgå, ersättning med belopp, som, där ej överenskommelse träffas, bestämmes av skiljenämnd. Sådan nämnd utses i den ordning 4 § stadgar, och skall beträffande nämnden och dess beslut vad i 4 § andra stycket, 6, 7 och 8 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Prövar domstol, att förlängning av arrendetid ej skall äga rum, skall domstolen tillika förplikta arrendatorn att avflytta från fastigheten; och må domstolen, när skäl därtill äro, förordna, att avflyttningen skall ske å viss tidigare dag än i första stycket sägs ävensom, för sådant fall, att utslaget må verkställas utan hinder därav att det icke äger laga kraft. Är sådant förordnande angående verkställighet av utslaget meddelat, skall vad i 42 § utsökningslagen stadgas äga motsvarande tillämpning. Fullföljes mot utslaget talan i högre rätt, äge, när skäl därtill äro, den rätt, innan ändringssökandet slutligen provas, förordna, att vidare åtgärd för verkställighet icke må äga rum.

11 §.

Vad i denna lag finnes stadgat medför ej inskränkning i den rätt att få arrendatorn skild från arrendet, som av annan grund än arrendetidens utlöpande må tillkomma jordägaren.

12 §.

Vad i denna lag stadgas äge ej tillämpning beträffande arrende av jord, som tillhör kronan, kommun eller allmän inrättning.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Arrendator vare ej på grund av vad i denna lag stadgas i något fall pliktig att giva sitt anspråk på förlängning av arrendetiden eller på förändring av arrendevillkoren jordägaren tillkänna före den 1 september 1920.

Har i arrendeavtal stadgats, att avtalet, därest uppsägning ej sker, skall varda förlängt, och har arrendatorn före utgången av den

avtalade uppsägningstiden jämlikt 3 § påfordrat förlängning av arrendetiden, skall uppsägning av avtalet anses därigenom hava ägt rum.

Vad i 2 kapitlet 2 § andra stycket i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom och 4 § i lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne stadgas angående förlängning av arrendeavtal, skall ej tillämpas, där på grund av stadgandet i 10 § i denna lag arrendator efter arrendetidens utgång kvarsuttit å den arrenderade egendomen.

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en i anledning därav inom första kammaren av greve *Wachtmeister* väckt motion, nr 251, däri motionären hemställt, att riksdagen, därest riksdagen beslutade bifalla föreliggande lagförslag, ville tillika göra ett uttalande, att vid en eventuellt blivande uppskattning av jord, som kunde komma att enligt en blivande lag bliva föremål för avlösning, till grund för värderingen skulle läggas icke den utgående avgälden, utan den upplåttna jordens faktiska värde.

Utskottet hemställde,

- A) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; och
- B) att ovanberörda motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *von Sneidern*, *Hult* och *Ödström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

- A) att förevarande proposition måtte av riksdagen avslås; och
- B) att ovanberörda motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herrar *von Sydow* och *J. B. Johansson*, vilka i huvudsak instämt i herr *von Sneiderns* m. fl. reservation;

3) av herr *Westman*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett i reservationen intaget förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal;

B) att ovanberörda motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4) av herr *Sigfrid*; samt

5) av herrar *Andersson* i *Knäppinge* och *Magnusson* i *Skövde*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *von Sneidern*: Herr talman! Då jag antecknat mig som reservant mot detta utlåtande, skall jag med anledning därav be att få yttra några ord.

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
Forts.)

Jag beklagar, att jag icke kunnat följa Kungl. Maj:ts förslag och ej heller utskottets tillstyrkande av detsamma. Jag förstår mycket väl, att med detta lagförslag avses att bereda förmåner åt den jordbrukarklass, som jag likaväl som propositionens och förslagets framläggare är intresserad av att främja. Men såsom jag ser saken, sker det icke med detta förslag, utan jag tror fastmer, att i stort sett skada kommer att tillfogas denna klass. Och under sådana omständigheter blir det en särskild anledning att tillse, hurudana de principer äro, på vilka lagförslaget grundar sig. Och då kan man icke undgå att finna, att, som även av jordkommissionen säges, mycket stora ingrepp göras i jordägarnas förfoganderätt över sin jord. Sådant kan naturligtvis få äga rum för allmänna intressen av betydelse, och därtill räknar jag även socialt väl för de jordbrukarklasser, som härmed avses. Men då detta icke sker genom lagstiftningen, som denna nu är lagd, så anser jag, att ingrepp av den art, som här föreslagits, icke få äga rum.

Denna lag har ganska litet motiverats av den föredragande departementschefen, och så är även förhållandet med utskottet. Man stöder sig på den motivering, som har framkommit från jordkommissionen, som föreslagit lagen, och man har låtit den närapå ograverad passera. Vad lagen beträffar, har man från Kungl. Maj:ts sida endast vidtagit vissa nödiga tekniska detaljändringar, som föreslagits av lagrådet, men principen har ograverad fått passera och därmed även lagens huvudsaker. Ser man då på jordkommissionens förslag, så är motiveringen för lagen den, att den måste komma till såsom en förberedelse för en lagstiftning av vidsträcktare omfattning, den som jordkommissionen avser att utarbeta på grund av kommissionen lämnat uppdrag, vilket avser att åstadkomma vad man kallar en social arrendelagstiftning och dels en lag åsyftande tvångsavlösning av jord för jordbruksändamål. Nu säger man, att om icke denna tvångsförlängning av arrenden skulle påbjudas, skulle därav följa, att landets jordägare i mycket stor utsträckning skulle uppsäga befintliga arrenden och torpararrenden, avhysa deras innehavare för att själva komma i besittning av jorden och därmed komma undan denna tvångslagstiftning. Ser man då till, vad den sociala arrendelagstiftningen avser, så finner man, detta utsagt av jordkommissionen själv, då den säger, att den fått i uppdrag att verkställa utredning, i vad mån lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom må kunna jämkas i syfte att bereda bolagsarrendatorer, torpare och deras vederlikar en mera tryggad ställning. Det är således ett förslag om en social arrendelagstiftning avsedd för vidsträcktare delar av vårt land än de, som omfattas av den norrländska arrendelagstiftningen. Ja, jag tror icke, att någon har något att invända mot en sådan arrendelagstiftning, när den på klokt sätt lägges, och vi bli i tillfälle att pröva detta, de som äro här, då ett sådant förslag framlägges. Men hur dessa tvångsförlängningar av arrenden skola vara behöfliga som förberedelse för en sådan social arrendelagstiftning, har jag svårt att förstå. Här avses att genom en ny arrendelag åstadkomma i viss mån säkrare och mera tryggade villkor för en bestämd klass av arrendatorer.

Men däremot avses ju icke, som påpekats av justitierådet Améen i hans avstyrkande utlåtande i lagrådet till denna lag, att åstadkomma en lag, som förbinder en jordägare att utarrendera sin jord. Något sådant kan väl svårligen tänkas och torde icke heller vara avsett. När en jordägare i en viss situation vill utarrendera sin jord, då kommer den nya sociala arrendelagstiftningen att ha inverkan på dessa arrenden men ingen annan. Vi ha infört arrendelagstiftning förut, som avsett sådana förbättringar i arrendatorernas villkor, men man har då icke ansett nödigt att ha en lagstiftning av den art, som nu föreslagits. Ser man till Finlands exempel, som åberopas av jordkommissionen för dess nu framlagda förslag, finner man, att vad lagarbetet i Finland definitivt resulterat i icke heller blev något tvång till arrendeupplåtelse, utan blev en tvångsavlösning av viss jord. Således kan jag för min del icke finna annat, än att hela frågan rörande den nödiga förberedelsen för den sociala arrendelagstiftningen icke kan vara något motiv för denna lagstiftning, utan att motivet blir frågan om den tvångsinlösning, som utgör andra delen av kommissionens uppdrag. Med avseende å denna tvångsinlösning säger jordkommissionen, att den på så sätt tänker sig lösa uppgiften, att den tänker utarbete ett förslag till lag, som avser att åstadkomma tvångsinlösning av den arrenderade jorden i viss utsträckning. Det är denna princip som av jordkommissionen fastslagits, som enligt dess uppfattning innebär faran för, att jordägarna skulle frigöra sig från sina arrendatorer. Jag medger, att det kunde vara förhållandet, om verkligen denna princip av riksdagen nu skulle godkännas och fastslås. Jag skulle dock vilja göra en blygsam förfrågan, huruvida icke, när jordkommissionen anser, att denna princip för denna fråga är så riskabel, huruvida det icke varit klokare, att jordkommissionen enligt de principer, som annars brukas tillämpas vid kommittéarbete, icke så tidigt fastslagit sina avsikter och från den ena eller andra mycket bemärkta platsen även givit dessa avsikter tillkänna, varigenom den drivits till detta i många förhållanden djupt ingripande lagförslag. Som det nu är, anser jag emellertid, att denna princip icke är eller bör vara bestämmande för tvångsinlösningen. Det är, som jag sagt, så, att kommissionen har i uppdrag att tillse, huruvida jord behöver tvångsavlösas för jordbruksändamål. Det förefaller då vara något ensidigt av jordkommissionen att så fatta sin uppgift, att den tillfälligheten, att jorden är utarrenderad, skulle vara det avgörande momentet, och att således man endast skulle tänka på innehavares av arrenderad jord behov av egen jord och icke de andras, som kunna vara i annan situation men dock vara i behov av tvångsavlösning för tillgodoseende av sina intressen. Jag har sagt här i min reservation, att man, när man vill tillgodose ett sådant ändamål, bör i stället tillse, att man avskiljer sådan jord, som kan lämpa sig för självständig brukning, och vars avskiljande på samma gång gör minsta skada för de jordbruksenheter, från vilka tvångsavlösning sker. Det sades nyligen av den man, som måhända är detta förslags fader, herr Wohlin i första kammaren, att denna princip skulle vara utomordentligt radikal och farlig och en väg, som han för sin del på inga villkor

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

kunde gå med på. Jag har mycket svårt att finna detta annat än som ett försök att bemantla det egna förslagets risker. Ty när vi sagt, att i mån av *behov* av tvångsavlösning skall man följa en sådan princip, så tror jag näppeligen, att det skulle innebära de faror, han föreställer sig. Tvärtom tror jag, att det är en riktigare och klokare väg än den han tänkt sig. Likaledes riktades i första kammaren nyss i debatten från statsrådsbanken den invändningen, att vi i vår reservation skulle ha velat föregripa jordkommissionens arbete, då vi velat underkänna den princip kommissionen fastslagit. — Ja, vi hava underkänt principen sådan den är av kommissionen fastslagen på det nuvarande stadiet, men vi vilja naturligtvis på intet vis föregripa det fortsatta arbete, jordkommissionen har för sig, och det resultat till vilket det kan leda. Vi anse dock bestämt, att ett fastslående nu av en sådan princip måste leda till betänkliga rubbningar i arrende-förhållandena och ett osäkerhetstillstånd på detta område, som måste vara skadligt för båda parterna och skadligt över huvud taget för produktionen.

När det nämligen står tydligt och klart för landets jordbrukare, att de ha att vänta en tvångsinlösning av arrenderad jord, kan man icke förtänka, att en stor del av dem inse, att det mål de önska vinna, nämligen att komma ifrån en sådan tvångsinlösning, är att söka däruti, att man gör sig av med sina arrendatorer. Man skall icke tro, att man med den nu föreslagna lagen i varje fall kan hindra detta.

För det första kan detta åstadkommas genom frivilliga uppgörelser med de nuvarande innehavarna. Och man skall inte tro, att icke dessa frivilliga uppgörelser i en ganska stor utsträckning skola kunna ske, och då naturligtvis i synnerhet för de mest kapitalstarka eller just de bolag, som man kanske i främsta rummet söker träffa med lagen.

Vidare lämnas en möjlighet att komma ifrån arrendatorerna genom åtgärder enligt arrendelagen. Arrendelagen innehåller i sin 36 § åtskilliga bestämmelser, som icke rubbas genom den nu föreslagna lagen och som möjliggöra åtgärder för jordägaren att bliva befriad från arrendatorn. Många av dessa bestämmelser äro av en ganska formell beskaffenhet, som kunna ge anledning till åtskilliga tvister av icke önskvärd art mellan jordägare och arrendatorer.

Till sist lämnas möjligheter till uppsägningar i fall då denna lag icke kommer till användning. Då vill jag särskilt hänvisa till den reservation, som till jordkommissionens utlåtande är avgiven av herr Lindhagen. Herr Lindhagen opponerar sig mot de processuella bestämmelser lagen innehåller, som han för sin del anser vara synnerligen betungande för torpare och arrendatorer och som för dem skulle omöjliggöra i många fall att komma i åtnjutande av de förmåner, som lagen avsett att lämna dem. Han anser fördenskull, att man icke skulle ha dessa processuella bestämmelser, utan i stället göra lagen sådan att upplåtelserna komme att automatiskt förlängas. Han säger att detta kan man så mycket lättare göra, som, om inte hotet om tvångsinlösen funnes, arrendena i de flesta fall utan vidare skulle komma att förlängas.

Jag frågar då: vore det icke en enklare väg att helt och hållet lyfta bort hela hotet om denna tvångsinlösnings på den grund, som här är angiven eller arrendeupplåtelsen. I så fall komme ju arrendena under den närmaste tiden att utan vidare förlängas. Det förefaller mig vara den enda rationella åtgärden. Om jordägaren icke av detta hot, att den *arrenderade* jorden kommer att inlösas, drives till dessa åtgärder, kan det ju för honom icke vara något intresse att göra sig av med en arrendator, som han för övrigt är nöjd med. Vet han, att framför honom endast står en möjlighet av tvångsinlösnings, att denna likaväl kan träffa jorden, om den är utarrenderad eller icke utarrenderad, om den är av den ena eller av den andra arten, då finnes för honom ingen anledning till avhysning av arrendatorer eller manipulationer av annan art.

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Men lagen är icke blott härmed en fara för den nuvarande arrendatorsklassen, utan den är det även för den arrendatorsklass, som annars möjligen skulle kunna komma till under de närmaste åren.

Jordkommissionen har gjort en hänvisning till ensittarlagen, som enligt dess uppfattning innebär ett längre gående ingrepp i förfoganderättsförhållandena och äganderättsförhållandena än denna lag. Ja, rent formellt är det så. Ensittarlagen har jag ett par gånger från denna plats talat till förmån för och gjort det med största glädje, emedan den verkligen fyller enligt min uppfattning ett berättigat önskemål från deras sida, för vilka den är tillkommen. Genom ensittarlagen gällde det att lämna möjlighet för ägare av hus och hem på ett ofritt område att få inlösa den tomt på vilken huset står med full äganderätt. Ensittarlagen har tillämpning på avtal, som äro ingångna längre tillbaka i tiden, är sålunda en retroaktiv lagstiftning, liksom den nu föreslagna lagen, något som man annars ställer sig mycket betänksam mot och det med rätta. Men här i ensittarlagen gäller det att rätta till förhållanden, som uppkommit genom en enligt vår mening felaktig lagstiftning i äldre tider och en antagligen på grund av denna lagstiftning uppkommen folkvana. Man fick icke för längre tid tillbaka avsöndra tomter med full äganderätt, och under en lång tid ville man icke göra det. Men härvidlag äro förhållandena nu omkastade. Nu finnes ingen svårighet för den, som vill bygga ett hus, att förvärva tomt med full äganderätt. Därför behövde man i detta fall icke vara så rädd för en retroaktiv lagstiftning, emedan de förhållanden, som sedan uppkomma, icke äro liknande de förut rådande. Nu lämnas nämligen möjlighet för husägaren att få sitt behov av tomt tillfredsställt genom ett inköp av tomt. Men tager man nu en retroaktiv lagstiftning med avseende å jordarrende, måste det givetvis hava till följd, att jordägarna hädanefter ställa sig mycket rädda och tveksamma när det gäller att upplåta nya jordarrenden, emedan de givetvis frukta, att även på dem så småningom kan komma att tillämpas en lagstiftning av retroaktiv karaktär. Och det är ett verkligt behov av ekonomisk och social natur, som tillgodoses genom jordens utarrendering i större eller mindre utsträckning och som på detta sätt kan komma att ej bli tillgodosett.

Utskottet har i sitt utlåtande tillstyrkt lagförslaget och har gjort

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

det, såsom utskottet säger, med hänsyn »till den stora vikten av att landets jordbruk bibehålles vid en hög produktionsförmåga, genom att detsamma i största möjliga utsträckning bedrivs av en självägande jordbrukarklass eller av arrendatorer, som hava en tryggare ställning än nu gällande arrendelagstiftning tillerkänner dem».

Detta gäller emellertid den sociala arrendelagstiftningen och tvångsinlösningsinstitutet, varom det här icke alls är fråga. Hur det föreliggande lagförslaget skall kunna åstadkomma ett tryggt av produktionsförhållandena, är för mig obegripligt. I stället kommer det att verka raka motsatsen först och främst därigenom, att man på grund av de skarpa motsättningar, som under den tid lagen kommer att gälla komma att uppstå mellan jordbrukare och arrendatorer, får fram stridande och fiendliga intressen, som icke kunna verka annat än i skadlig riktning. Dessutom kommer att under hela denna övergångstid skapas ett osäkerhetstillstånd med avseende på innehav av jorden, som måste verka i samma riktning, detta beroende på de långt utdragna tvister, som bli en följd av det sätt, varpå lagens processuella bestämmelser äro lagda.

Detta är nu de skador, som förorsakas produktionen, och det missnöje, som härigenom kommer att uppstå, men det skapas även ett annat missnöje av ganska betydande och farlig art, och det är, om tvångsinlösen till sist skall verkställas i överensstämmelse med de principer, som framskynta i jordkommissionens utlåtande, och varom herr Wohlin för några minuter sedan yttrade sig i första kammaren. Han sade, att man icke kunde tänka sig att gå så långt i tvångsinlösen, som reservanterna tyckas förutsätta. Det var icke meningen att inlösa andra torp än dem, som tilhörde vissa större bolag eller vore belägna långt i utmarkerna, där det icke lände till någon skada för huvudgården, att en avsöndring skedde. Icke heller kunde det vara meningen att inlösa torp, där dagsverksskyldighet utgjordes och huvudgården vore beroende av arbetskraften. Jag frågar om det icke är lättsinnigt att stifta en lag, som har långt större räckvidd än dit man slutligen vill komma. Först lockar man torpare och arrendatorer till långa strider, men så till sist, när tvångsinlösen ifrågasättes, då säger man: nej, det får icke ske. Detta måste alstra så starkt missnöje, att man bör akta sig för att ge anledning till detsammans uppkomst.

Att man även på de håll, som stå bakom utskottsmajoriteten, är inne på dessa vägar, framgår av den reservation, som är avgiven av en av majoritetens män, herr Westman, då han i 2 § vill göra en inskränkning just beträffande arrende, vari ingår fullgörande av dagsverksskyldighet vid huvudgård, som äges av enskild person. Detta innebär en mycket stor inskränkning av lagens räckvidd. Men även om man anser hela denna lag olämplig, och att den därför bör ha minsta möjliga omfattning, får man erkänna, att ifrågavarande reservation icke gör någon vidare rationell uppdelning, ty liknande arrenden av väsentligt värde finnas även på jord, som icke innehaves av enskilda personer. De kunna exempelvis vara av synnerligen stor be-

tydelse för upprätthållande av en rationell skogsdrift på andra domäner.

Det är en anmärkning, som jag måste tillmäta stor vikt, den om lagens stora räckvidd. Som jag nu visat genom citat ifrån en av lagens upphovsmän, sträcker den sig vida utöver vad man tänker, att den blivande tvångsinlösen skall ha för omfattning. Men den omfattar även mycket, som icke kan räknas till de verkliga jordbruksarrändena utan endast är arbetarbostäder med större eller mindre jordstycken, som utlämnats mot en viss lega. Detta vill herr Wohlin förneka, men jag tror, att man icke kan komma ifrån, att så fort det gäller ett jordstycke, upplåtet mot lega, hör det under lagstiftningen.

Jag nämnde som en fara av den här föreslagna lagen det osäkerhetstillstånd, som skapas genom densamma. Detta försakas av de processuella bestämmelserna, och en av de viktigaste är den möjlighet, som lämnas för arrendatorn att göra anspråk på lagens tillämpning så sent som 90 dagar före arrendeavtalets utgång. Enligt den gamla jordabalken skulle en arrendator uppsäga sitt arrende till och med 15 ½ månad före arrendets utgång. Nu skall uppsägning ske 6 månader före fardag. Enligt lagförslaget skall tillsägelse ske tre månader före arrendetidens utgång och vad kommer efter de tre månaderna? Jo, först och främst har jordägaren 30 dagar på sig för att påkalla skiljedom. Sedermera skall skiljenämnden träda i verksamhet. Vi veta, hur lång tid en skiljedom kan taga. I nuvarande lag om skiljemän är påbudet, att utslaget skall falla inom 6 månader. Här finns ingen sådan bestämmelse. Man kan vara övertygad om, att i de flesta fall skiljedomen icke kommer att falla förrän efter fardagen, och då kommer arrendet utan vidare att förlängas till nästa fardag. Således kan nära nog vem som helst ha möjlighet att tilltvinga sig ett års förlängt arrende. Skulle skiljedomen falla före fardag, blir det så omedelbart före, att det icke ges någon tid för jordägaren eller arrendatorn att på ett förnuftigt sätt ordna sina förhållanden och sörja för jordens brukning. När skiljedomen är fallen, har vidare vilkendera parten som helst möjlighet att gå till domstol. Man kan hålla på och processa genom alla instanserna, och det tar så lång tid, att man sagt ifrån i lagen, att icke längre än till 1925 får jordägaren på grund av lagen vara berövad förfoganderätten till sin jord.

Man kunde hoppas, att dessa tvister icke skulle bli så många, om det blott gällde arrenden, om det gällde bibehållande av den ena eller andra arrendatorn, men då vissa farhågor eller förhoppningar äro förbundna med arrendeförlängningen — farhågor för jordägaren, att jorden mot hans vilja skall tvångsinlösas, och förhoppningar hos arrendatorn, att han får lösa till sig jorden på förmånliga villkor — eggas detta givetvis till tvister, och detta måste förebyggas.

Det har framhållits såsom en särskild fördel hos lagen den möjlighet, som gives att genom skiljedom och domstolsutslag få villkoren för arrenden jämkade. Jordkommissionen säger på den punkten, att vad lagen avser är att åstadkomma en tvångsförlängning, men att det däremot icke är nödvändigt att binda arrendeavtalet vid de gamla villkoren. Man söker sålunda avväpna ett motstånd från jordägaren

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

därmed, att en möjlighet till jämkning av arrendet kan givas. Nu har detta uppfattats av en del personer, och det kanske med rätta så, att lagen i stället lämnar möjlighet till sänkning av sådana arrenden, som kunna anses obilliga. I det avscendet kunna nog olika synpunkter göras gällande. Är det fråga om penningarrende, torde det bli förhållandet med hänsyn till det numera sänkta penningvärdet, att om anspråk framställas från jordägarens sida på höjt arrende, så blir det höjt. Då kommer arrendatorn i den situationen, om han begärt skiljedom på tvångsförlängning, att han kan bli bunden vid ett högre arrende än han kanske velat lämna, om arrendets förlängning reglerats genom frivillig överenskommelse. Å andra sidan medger jag, att det kan tänkas en jämkning i motsatt led, om naturaprestationer utgå. Vi ha här antagit och ha fortfarande gällande en lag mot oskäligen arrendestegring, och den gäller naturaprestationer. Däremot gäller den icke arbetsprestationer, och det har riktats anmärkning mot, att så icke är fallet. Näväl, är det av behovet påkallat, låt oss fortsätta på den inslagna vägen och låt oss tillse, att det blir förnuftiga förhållanden beträffande arbetsprestationer och detta över hela linjen, men icke genom en lag, som åsyftar något helt annat och endast träffar ett mindre fåtal, ty den träffar endast dem, vilkas arrende utgår under de närmaste åren, och vidare dem, som begära, att förlängning skall ske enligt denna lag, som för övrigt endast tillstodjer förlängning till ett visst bestämt år, till 1925, varken längre eller kortare tid. Den nytta lagen kan medföra i nu omhandlade avseende träffar endast slumpvis, och detta är icke ändamålet med en klok lagstiftning.

Det är klart, att man även i andra enstaka fall kan påvisa förhållanden, där lagen kunde vara till nytta. Men man bör icke vid en lagstiftning gå så till väga, att man för enstaka exempel låter av känslöskäl förleda sig till en lagstiftning, som vid ett djupare begrundande i sin stora allmänhet måste framstå såsom varande till skada. Jordkommissionen har sagt, att den behöver lagen under tiden för utarbetande av den sociala arrendelagstiftningen och tvångsinlösningslagen. Kommissionen säger, att för denna senare lagstiftning behövs »grundlig utredning och noggranna överväganden». För min del kan jag icke finna annat än att den lag, som nu föreslås, är av så djupt ingripande betydelse, att även ett sådant lagförslag varit värt att bli föremål för grundlig utredning och noggranna överväganden, och enligt min uppfattning har detta icke skett. I varje fall, om det skett, har det icke medfört lyckligt resultat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen.

Herr Carlsson i Frosterud: Herr talman! Då jag för min del tillhört majoriteten inom utskottet, vilken har tillstyrkt antagandet av ifrågavarande lagförslag, skall jag be att med några ord få ange min ståndpunkt. Jag vill icke ingå i någon närmare principiell diskussion om det här ärendet, alldenstund i kammaren äro närvarande flera medlemmar av jordkommissionen, som utarbetat lag-

förslaget, och jag förmodar, att de komma att bevaka sina intressen i detta fall.

Såsom var och en känner och som av föregående talare har påpekats, är det här endast fråga om att vidtaga en förberedande åtgärd i syfte att förhindra jordägare att avhysa sina nuvarande arrendatorer för att därigenom söka undkomma verkningarna av det lagförslag, jordkommissionen fått i uppdrag att utarbeta. Det föreliggande förslaget innebär endast en viss begränsning av jordägarens dispositionsrätt av sin jord under några få år framåt och går ut på att förhindra, att det genom åtgärder från jordägarens sida skulle bli möjligt att i avsevärd grad förringa betydelsen och försvåra genomförandet av den nya lagstiftning, som jordkommissionen håller på att utarbeta. Detta måste innebära ett mycket stort socialt intresse, och utskottets majoritet har därför ansett sig böra tillstyrka ifrågavarande lagförslag.

Föregående talare efterlyste en närmare motivering för förslaget. Han ansåg, att den var för knapphändig såväl från jordkommissionens och från föredragande departementschefens sida som också från utskottsmajoritetens. Jag för min del kan icke finna, att det är så mycket mer att säga om den här saken, då man icke har principerna utarbetade för den lagstiftning, som detta nu föreliggande förslag skulle utgöra en förberedelse till. Jordkommissionen har tydligt sagt ifrån vad syftet härmed är, och föredragande departementschefen har understrukt de av kommissionen framlagda synpunkterna, då han yttrar: »Den föreslagna lagen avser att utgöra en förberedande åtgärd, föranledd av tvenne till jordkommissionens övervägande hänskjutna lagstiftningsproblem, nämligen frågorna om en hela riket omfattande social arrendelagstiftning samt om tvångsavlösning av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål. Det kan, såsom jordkommissionen erinrat, befaras, att jordägare skola i större eller mindre omfattning söka genom indragning av arrenden, som inom de närmaste åren utlöpa, såvitt möjligt undvika de olägenheter, som för dem kunna tänkas förbundna med en blivande lagstiftning på nämnda rättsområden. För att förhindra dylika åtgärder från jordägarnas sida samt förebygga de betydande olägenheter ur social synpunkt, som måste vara förenade med en indragning i större omfattning av arrenden, har det föreliggande lagförslaget tillkommit. I likhet med jordkommissionen finner jag det synnerligen angeläget, att statsmakterna vidtaga mått och steg för att avvärja den fara, som, på sätt nu nämnts, kan hota arrendatorsklassen. Såsom jordkommissionen framhåller, är det ock av vikt att arbetet med lagstiftning på ifrågavarande delar av jordfrågan kan fortgå utan att störas av åtgöranden från enskilda personer, varigenom lagstiftningen kunde äventyras. Jag är sålunda fullt ense med jordkommissionen därutinnan, att en lag i det av kommissionen angivna syftet bör så snart ske kan utfärdas.»

Utskottet har instämt i detta av jordkommissionen och departementschefen anförda resonemang och framhållit, »att de åtgärder till beredande av större trygghet åt den talrika för närvarande obesuttna

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

lantbefolkningen, som jordkommissionen nu har under utredning, i avsevärd mån skulle göras ineffektiva därigenom, att jordägarna under den närmaste tiden i stor utsträckning uppsäga gällande arrendeavtal. Med hänsyn emellertid till den stora vikten av att landets jordbruk bibehålles vid en hög produktionsförmåga, genom att det samma i största möjliga utsträckning bedrivs av en självvägande jordbrukarklass eller av arrendatorer, som hava en tryggare ställning än nu gällande arrendelagstiftning tillerkänner dem, har utskottet ansett sig böra tillstyrka den kungl. propositionen.» Jag förstår egentligen icke, vilken ytterligare motivering föregående talare vill ha i samband med den här frågan, utan jag anser att den motivering, som sålunda förebragts, är alldeles tillräcklig i detta fall.

Men då man läser den reservation, som avgivits av herr von Sneidern m. fl., och hör det anförande, som föregående talare här höll, kan man icke frigöra sig från det intrycket, att det skiner igenom en synnerligen stor förskräckelse för den nu ifrågasatta lagens verkningar, oaktat den skulle bli av provisorisk natur och, som utskottet i motiveringen framhåller, icke i någon mån rubbar de bestående äganderättsförhållandena, utan allenast för en kortare tid gör inskränkning i den fria dispositionsrätten till arrendejorden. Reservanternas ha den ena gången efter den andra i sin reservation yrkat på, att riksdagen skulle intaga en förhandsståndpunkt gentemot det av kommissionen bedrivna arbetet, och att riksdagen skulle genom att antaga reservanternas förslag till motivering helt och hållet underkänna de principer, som kommissionen utgått från eller tänker utgå från vid verkställandet av sitt arbete på ifrågavarande område. Det är på icke mindre än fem olika ställen, som reservanternas förord, att riksdagen skall tillbakavisa eller underkänna de grunder, varpå jordkommissionen tänker bygga den föreslagna lagstiftningen. Om riksdagen verkligen skulle bifalla denna reservation, så torde det vara ett tämligen enastående förhållande, att riksdagen sålunda på förhand utdömer ett arbete, som pågår inom en av Kungl. Maj:t tillsatt kommission. Det ligger då i tämligen klar dager, att kommissionen därefter skulle finna sitt arbete skäligen lönlöst, när den redan fått sina principer på förhand underkända av riksdagen. Man brukar i vanliga fall i riksdagsarbetet vara känslig på denna punkt. Man brukar icke ge en kommitté några direktiv, och man vill icke föregripa en pågående utredning. Reservanternas göra ett direkt motsett yrkande, då de kräva, att riksdagen redan nu skall underkänna principerna för kommissionens arbete. Jag för min del har icke ansett detta vara lämpligt, och jag har för övrigt icke funnit annat, än att det bör vara ett synnerligen stort socialt intresse att genom den påtänkta förberedande lagstiftningen förekomma de olägenheter, som alldeles självfallet genom en i stor utsträckning skeende avhysning av nuvarande arrendatorer skulle åstadkommas. Det bleve naturligtvis en förfärlig villervalla, om landets jordägare med vetskap om den väntade lagstiftningen komme att avhysa det stora flertalet av sina arrendatorer. Det skulle kunna skapa ett socialt elände av stor omfattning, och jag anser det så viktigt att förekomma detta,

att jag inom utskottet icke kunnat ställa mig avvisande mot att tillstyrka bifall till det föreliggande lagförslaget.

Jag skall icke upptaga tiden längre, då jag förmodar, att flera talare komma att uppträda, i synnerhet från jordkommissionen. Därför ber jag att få inskränka mig till att yrka bifall till första paragrafen enligt utskottets hemställan.

Ang. lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

(Forts.)

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Då den förste ärade talaren gick synnerligen långt i sitt anförande, betydligt längre, än det föreliggande lagförslaget rätteligen gav anledning till, så skall jag be att redan på förhand få uttala, att jag anser, att det skulle vara ett missbruk av kammarens tid, om jag inlåte mig på svaromål beträffande hela det anförande, den ärade talaren höll. Men jag underlåter alls icke att göra det därför, att det icke skulle finnas några skäl att sätta emot den ärade talarens argument.

Det föreliggande utlåtandet har, som man kan förstå, vållat en synnerligen stor uppståndelse, när man bland utskottets 16 ledamöter finner icke mindre än nio reservanter. Det är någonting enastående och tyder på, då det här finnes så många nyanser i uppfattningen, att opponenterna icke kunnat samla sig om något bestämt mer än att reservera sig.

Jag tror, att det i den föreliggande situationen inom vårt land är överflödigt att tala om en tvångsavlösning. Det blir måhända tid att tala om den saken, när eventuellt ett förslag till sådan tvångsavlösning framlägges. Den förste ärade talaren uppehöll sig länge vid, att det skulle finnas särskilda förväntningar hos de arrendatorer det gällde, att de så att säga hade tvångsavlösningen i fickan, men på samma gång uppehöll han sig länge vid att jordägarna genom en förbättring av arrendejorden skulle kunna höja arrendeavgiften. Båda sakerna kunna naturligtvis icke ske i fråga om samma jordstykke.

Den stora bärande frågan, som nu är före, gäller om det finns bestämd utsikt till, att icke en massa små och medelstora brukningsdelar, upplåtna på arrende, skola försvinna genom sammanslagning eller på annat sätt. Den förste ärade talaren påstod, att så icke skett i Finland. Då får jag säga, att jordkommissionen blivit fel underrättad, ty där uppgav man, att detta varit fallet. Nu har emellertid en lösning av frågan i alla händelser genomförts i Finland. Och vad det ändå betyder att få till stånd en förbättrad arrendelagstiftning, där man hittills haft mycket kortvariga arrenden — vilket förekommer här i landet i betydligt större omfattning, än jag verkligen hade trott — det förmodar jag, att herrarna själva kunna begripa.

Den ärade talaren yttrade, att detta skulle hämma produktionen. Ja, kunna de där årskontrakten verkligen gynna produktionen? Det tror jag sannerligen icke. Bland de villkor, som gälla vid arrende, har ju, vad staten vidkommer, funnits ett, som varit mycket omtvistat, men vilket den förste ärade talaren halkade rent förbi, nämligen optionsrätten. Den hade man borttagit, jag tror, det var en 12—13 år,

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

från kronoegendomarna. Vad blev följden? Ja, det fingo vi, den äldre generationen av jordbrukare, tydligt se, och man återinförde den snart. Tro verkligen herrarna, att blott och bart en naken bestämelse i en arrendelag, att arrendatorn erhåller den och den ersättningen för det och det arbetet, ifall arrendet icke förnyas, kommer att entusiasmera arrendatorerna särdeles mycket för att rycka upp jordbruket och driva det framåt till förbättringar, sådana förbättringar, som icke alltid kunna skrivas och rubriceras i arrendekontrakten, men som så oändligt mycket inverka på slutresultatet av brukningen av jorden. Nej, ingenting annat kan göra verkan, än att arrendatorn vet och känner, att det arbete, han lägger ned, har han ett säkert hopp att få skörda frukterna av. Det är en sak, som varje jordägare djupt känner, han må ha en stor eller liten bit av Sveriges jord. Jag har alltid gått in för den satsen, att äganderätten är det enda, som säkert kan åstadkomma ett gott resultat, och det blir allt svårt att finna något annat, som verkligen kan i någon mån vara ett surrogat för den.

Givetvis synes det mig, som om vår arrendelag kunde förbättras, dock tror jag icke, det kan ske, åtminstone icke genomgående, efter Norrlandslagens schablon. Den duger helt säkert icke i södra Sverige, ej ens i fråga om de arrenden, som man behagar kalla sociala.

Den ärade förste talaren polemiserade starkt mot förslaget och sade bl. a., att detsamma skulle stå hindrande i vägen för frivilliga uppgörelser. Jag får säga, att det kan jag icke förstå. Det skulle det visst icke. »Detta lagförslaget skulle stå hindrande i vägen», yttrades det. Vidare anfördes särskilt herr Lindhagens uttalande som bärande. Ja, nu ha vi i dag fått ett utlåtande utdelat från samma utskott, som innehåller herr Lindhagens enskilda åsikter i jordfrågor, men jag finner icke där, att ens den ärade utskottsordföranden följt med. Ja, jag följde icke med heller, men det förvånar mig, att herr Lindhagen blivit en sådan särskild auktoritet här i detta fall. Jag tror icke, att detta kommer att kunna upprätthållas i framtiden.

Så yttrades det, att om man antog denna lag, skulle ett osäkerhetstillstånd inträda. Då får jag erkänna, att jag tagit gruvligt fel. Jag trodde verkligen, att detta förslag skulle göra förhållandena en smula säkrare under denna synnerligen oroliga tid med upp och ned kastade värden, värden, som man känner för dagen men om vilka ingen människa kan säga, om de stå om ett halvt år. Jag får erkänna, att ett av de bärande skälen, varför jag gått med, har varit att jag tror, att på detta sätt skulle införas ett säkerhetstillstånd både bland jordägarna och de smärre arrendatorerna. Ty det ligger väl så rasande lätt för dessa nu att säga jordägaren: det har varit så dyrt, så jag får ha större arrende, och arrendatorn: värdet kan falla, så jag vågar icke ge så mycket. Jag tror icke, det skulle skada, om man läte opartiskt folk mäkla. Det enda, som man hade att säga, skulle vara: Så och så, skall arrendet vara. På det sättet går man ju redan nu till väga i strider på arbetsmarknaden, och det har ju så vitt jag vet, sagts på alla håll, att det är bra. och här lära inga

verkliga ekonomiska intressen genom en sådan här lag trädas för nära. *Ang. lag om förlängning av vissa arrendeavtal.*

Det yttrades också, att här kunde en arrendator bli sittande under längre tid, sedan arrendet var utlupet. Ja, det medger jag, att han kan, men det kan han också under nuvarande förhållanden. Det blir icke så snart, man kan få bort honom. Han skall åtminstone avhysas, och då kommer jordägaren icke åt jorden på den våren åtminstone.

Hur man än lägger argumenteringen, tror jag alltså ändå, att vi äro komma i den situationen, att vi se, att oupphörligt de mindre brukningsdelarnas antal har förminskats nämligen de brukningsdelar, som voro utarrenderade. Det finnes en oförtydlig statistik, som visar detta och att det har gått med rätt stark fart. Då har jag tyckt: det är väl ändå en dålig ekonomi i stort sett, att vi skola skapa nya småbruk, smärre egendomar och jordbruk, men icke röra en hand, då dylika små arrendebruk försvinna. Är det riktigt klokt handlat? Jag tvivlar verkligen på det.

Här har man ju gjort en hel del uttalanden, — det står t. ex. på sid. 9, att man skulle kunna tvinga en jordägare att arrendera ut jorden. Det uttrycket förstår jag sannerligen icke. Brukar jag min jord, så icke kan jag bli tvingad att arrendera ut den, så avvita bestämmelser tror jag icke, att vi ha. Vidare står det längre ned: »På så sätt skulle rena tillfälligheter kunna bli avgörande för om jordägaren tvångsvis skall berövas sin egendom.» Ja, mina herrar, åtskilligt har jag nog råkat ut för i mina dagar, men ännu aldrig har jag ändå blivit tilltrodd, att jag skulle vara med om att å la Lenin taga någon egendom ifrån folk. Menar man däremot, att man skall fixera våra jordförhållanden sådana, som de i detta ögonblick äro, vill jag erinra om, att i fjol väckte jag jämte en annan ledamot av denna kammare en motion om reformer beträffande kyrkojordarna, där nu, ekonomiskt sett, råda alldeles abberitiska förhållanden. Nej, sade man då, vad är det där? Dessa förhållanden ha ett halvt årtusendes hävd för sig; det går icke att ändra. Det måtte vara en likadan känsla, som här gör sig gällande, att nu våra jordförhållanden skulle vara så idealiskt bra, att det icke finnes några skäl till förändringar det tror jag sannerligen icke. Jag vågar påstå, att det är ett tillstånd, som intet folk ännu kommit fram till, och jag tror icke, vårt land utgör ett sådant undantag, utan man får verkligen ha en agrarfråga och allvarligt ta itu med densamma och icke låta de smärre brukningsdelarna försvinna blott med det isande: Ja, där är ingenting att göra, ty äganderätten skall upprätthållas i den form, den har, och behagar den mannen icke arrendera ut sin jord, då kan han göra med den vad han vill. Den satsen drev man för ett halvt århundrade sedan, men nu har det gjorts många inskränkningar i den. Det var i grund och botten samma tanke, som låg till grund för det starka motståndet mot skiftesförfarandet i vårt land: där äger jag en jordbit och där en och där en, och de äro mina och där skola de ligga som mina och få icke rubbas. Striden var het den gången, men svenska staten grep in och gjorde en flyttning av dessa

(Forts.)

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

bitar, och sedan en 20 år efteråt, välsignade folket dessa åtgärder. Jag tror verkligen, att det är tid på att betänka även ett litet grand i vårt land, om det icke ändå vore skäl i att man icke så flitigt mötte reformförslagen med detta »non possumus», vi kunna ingenting göra. Jag vill sannerligen icke riva något jordbruk itu, i motsats till t. ex. de ärade reservanterna här, som särskilt motiverat sin reservation, tyckes det, med att man skulle exproprieras jord tillfälligtvis, där man tycker, det vore lämpligt att taga jorden för sociala ändamål. Jag kan verkligen icke gå in på den satsen. Har en person 1,000 tunnland jord och sköter dem bra, så finner jag icke något förnuft i, att vi riva det jordbruket itu, men när jord redan är delad i brukningsdelar just genom arrendeupplåtelse, då är det väl klokast att utnyttja den delning, som redan på ett förberedande sätt skett på detta område, och detta skulle i 99 fall bland 100 visa sig ekonomiskt fördelaktigare.

Härvidlag föreligger ju också en motion, som väckts av herr Wachtmeister i första kammaren. Han ville ha det uttalandet, att jorden skulle lösas till fulla värdet, en sak, som icke omnämnes i den kungl. propositionen. Men kunde det verkligen vara någon glädje med att göra ett uttalande i den riktningen? Vad mig beträffar, har jag aldrig tänkt mig, att någon inlösning skulle ske i vårt land, utan att den skulle ske efter fulla värdet, och jag förstår icke denna ängslan. Jag erinrar om ensittarelagen. Där bestämde man ju avlösningssumman efter fulla värdet, och sannerligen jag kan förstå, huru de, som voro med om att antaga ensittarelagen i dess sista redaktion, här kunna förklara, att detta, att förlänga ett arrende till 1925 års ingång, är någonting så förskräckligt och ett så oerhört ingrepp i äganderätten. Då får jag säga, att nog bör detta vara ett mycket mindre ingrepp. Herrarna ha ju sin rätt oförkränkt att hålla på ert nej och säga det så högt som möjligt, då en gång det eventuella förslaget kommer fram, om ni finna det underhålligt. Men frågan bottnar däri, mina herrar: ni kunna icke säga, huru många smärre bruk som komma att försvinna utan denna lag. Jag kan icke heller säga det, men att en stor risk förefinnes, det veta vi. Sedan beror det på, huru mycket herrarna värdera denna risk till eller vilja riskera. Naturligtvis, vilja ni ingen rubbning alls under nuvarande förhållanden, då är det ju alla skäl i att avslå förslaget. Men säga ni: vi vilja göra någonting för att verkligen söka åstadkomma, att de, som ha små arrenden, skola kunna, då det icke skadar jordägarens huvudbruk, få lösa sin jordbit till sig, då kan jag icke se, att detta lagförslag bör väcka något motstånd. Jag förstår icke den storm, som brutit ut emot detta förslag.

När jag läste den sista reservationen, då begrep jag, att dessa reservanter vilja ha avslag på alltsammans. Det är en klar och bestämd ståndpunkt. Man skall icke göra någon förändring, och därför avslår man alltsammans. Det är det hela, och om jag icke missminner mig, gjorde dessa herrar, då det gällde ensittarelagen, samma yrkande. Då vet man, vad man skall rätta sig efter. Jag respekterar dem, när de intaga den ställningen. Då utgå de från den grunden, att, hända vad som hända vill, skall äganderätten orubbligt bibehållas

precis så, som den är fördelad överallt i vårt land, såvida icke det sker någon förändring genom köp eller dylikt. Det har man ju emellertid icke heller hållit sig vid, ty Norrlandslagarna voro ju ett så eklatant inprepp i äganderätten, att sannerligen jag kan förstå, att denna smula som det nu är fråga om, kan vara ett en tiondel så starkt ingrepp.

Jag kan möjligtvis få anledning till en replik senare, och därför skall jag, herr talman, icke vidare yttra mig nu, utan jag skall sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Vibberbo instämde häruti.

Herr Lindman: Herr talman! Jag åhörde den siste ärade talarens anförande, och jag får verkligen säga, att han visade i det samma en mycket stor förmåga att kunna dölja det, som är det huvudsakliga syftet med den kommittés betänkande, i vilken han har äran vara ledamot. Hela detta tal om tvångsavlösning tyckte jag, att herr Olsson i Kullenbergstorp halkade mycket förbi. Han talade om en hel mängd saker, som visserligen rörde det nu föreliggande förslaget, men som i alla fall icke rörde det förslag, som är utgångspunkten för det, varom nu är fråga, nämligen tvångsavlösning. Det är tvångsavlösningen, mina herrar, som vi debattera i kväll. Visserligen tala vi om tvångsförlängning av arrendelagen, men i realiteten debattera vi jordkommissionens betänkande om tvångsavlösning; och hela denna tvångsavlösning kan man naturligtvis låta bli att tala om, men jag ämnar icke låta bli att tala om den, ty det är den, vilken, som sagt, i realiteten ligger bakom alltsammans.

Det är mycket lätt att säga, som den siste ärade talaren gör, att han aldrig kunde trott och att han hoppas, att ingen människa kunde ha trott, att han skulle bli beskyld för att vilja ta jorden från folk. Men jordkommissionens betänkande är dock undertecknat av herr Olsson i Kullenbergstorp, och vad syftar det till? Är det icke tvångsavlösning, är det icke där fråga om att taga jorden från folk, är det icke fråga om att överflytta äganderätten från den, som äger, till en annan genom tvång, genom statens ingripande? Det låter mycket vackert att säga, att man icke vill ta jorden från folk, men då skall man icke skriva under ett sådant betänkande.

Sedan ledde herr Olsson i Kullenbergstorp in debatten på saken ovidkommande frågor. Han talade om det utomordentligt välgörande förhållandet med skifte och säger: tänk, vilken välgörande sak att man genom en skifteslagstiftning kunde flytta en jordbit från ett ställe till ett annat och lägga tillsammans ägorna, så att dessa kunde brukas bättre, alltså i samband. Jag har aldrig någonsin kunnat förstå, att dessa besämmelser om laga skifte innebure någonting om, att man skall taga något från någon. De innebära ju en omflyttning för att åstadkomma bättre bruk, för att kunna lägga jordbitarna tillsammans i ett lämpligare läge. Men detta har icke med tvångsavlösning att göra. Det synes mig, att herr Olsson i Kullenbergstorp, för att tala uppriktigt, icke vill gå in på frågans realitet, och därför går omkring den genom att tala om en del andra saker, som

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

egentligen icke höra dit. Skiftesstadgan har absolut icke med detta att göra. Skiftesstadgan var naturligtvis en utomordentlig sak för att, när folk hade jordbitar utplanterade på alla möjliga håll, kunna föra dem tillsammans; det var en utmärkt sak, men där var ju endast fråga om utbyte av jord, men icke fråga om att taga något från någon.

För övrigt fällde herr Olsson i sitt anförande ett yttrande, som glädde mig att höra och som jag hoppas en gång få se bekräftat, när herrarna framdeles komma med sitt betänkande i fråga om tvångsinlösnings, nämligen att det sagts från en ledamot i denna kommitté, att denna inlösnings skall ske till fulla värdet. Det glädde mig att höra, ty därigenom är ett litet försonande skimmer lagt över dessa förhållanden, nämligen att man i varje fall vill inlösa till fulla värdet.

Nu har jag, herr talman, den uppfattningen, att den arrendelag, som vi fått för inte så länge sedan — och vi ha ju två för övrigt, en för Norrland och en för de övriga delarna av Sverige — och som innehåller en mängd bestämmelser om förfarandet vid utarrenderingen av jord, är för arrendatorn mycket gynnsam, så vitt jag kan förstå. Herr Olsson gick in på dessa frågor och sade, att det viktiga är ju, att arrendatorn blir satt i tillfälle att verkligen utnyttja de möjligheter, som ligga i arrendelagens bestämmelser. Det hör icke alls hit. Den saken får tas i övervägande, när vi ånyo en gång komma att behandla en arrendelag. Vi behandlade denna sak, såväl när vi antogo den norrländska som den andra arrendelagen. Men det föreliggande förslaget har icke med arrendelagen att göra; det är någonting helt annat. Här komma herrarna och säga: vi skola tvinga folk att utarrendera till år 1925, därför att vi vilja förhindra, att dessa arrendatorer uppsägas från sina arrenden, och därför att vi vilja under tiden ha tillfälle att arbeta på en lag om tvångsinlösnings. Det är på tvångsinlösnings alltsammans vilar, det är därom det vänder sig. Det är här icke fråga om att arrendelagen skall få bättre eller sämre bestämmelser med avseende på att trygga arrendatorns rätt bättre eller mycket bra. Här är blott fråga om att komma till en tvångsinlösnings.

Nu har man en arrendelag, nu veta människor vad de ha att rätta sig efter, och då komma plötsligt dessa bestämmelser. Detta förslag dyker ned och säger, att nu skola de arrenden, som äro uppgjorda, räcka ytterligare så och så många år. Har man egentligen betänkt, vad det betyder, att en person, som äger en egendom — ty vi hålla ju i alla fall ännu så länge något på äganderätten — och som har den utarrenderad under ett visst antal år, helt enkelt blir ålagd detta: nu får ni icke låta arrendet upphöra då och då för att eventuellt bruka egendomen själv eller låta den övertagas av en son eller annan anhörig, utan nu skall den utarrenderas till den, som sitter där förut? Är icke detta i alla fall ett ganska starkt ingrepp i äganderätten? Jag kan icke finna annat, än att det naturligtvis är en glidande bana, som kommitténs ledamöter äro inne på, när de hålla på att glida hän mot tvångsavlösnings. Det är dit de vilja komma, och det

är dit de säga sig vilja komma. Ty herrarna säga i kommittébetänkandet, att det är särskilt till tvångsavlösning, som nå vilja komma. Detta är en glidande väg, som man är inne på. Man tar nu det ena fingret och säger: jorden skall vara utarrenderad under så och så lång tid. Så vitt jag kan begripa, är detta ett ingrepp i äganderätten icke långt från tvångsinlösning; ty även det är ett ingrepp i äganderätten, att en person icke skall få rätt att bestämma över sin jord och avgöra, om han vill låta bli att arrendera ut den eller icke. Saken är sålunda den, enligt min uppfattning, att ägaren tvingas att göra någonting med sin egendom, som han kanske icke skulle vilja göra. Det hjälper icke att här tala om, att ekonomiska intressen icke bli trädade för nära, såsom jag hörde i sista anförandet, ty det är möjligt, att så icke sker, det är möjligt, att i de flesta fall förslaget i det avseendet icke betyder mycket. Jag tror till och med, att det därvidlag betyder ganska litet, ty jag föreställer mig, att i de allra flesta fall skulle dessa arrenden fått fortlöpa ändå. Men det kan inträffa fall, där de ekonomiska intressena trädas för nära; och jag tycker icke, att det behövs så ofantligt många fall, där något sådant kunde inträffa, för att man med de åsikter, som jag trodde den siste ärade talaren hade, skulle känna en viss tvekan att tvångslagstifta på det sätt, som man här vill vara med om.

Den reservation, som undertecknats först av herr von Sneidern, synes mig fullt riktig, när däri säges, att detta är en väg, som icke beträffs förut, en ny väg. Nu, mina herrar, inträffar här det egenomliga, att dessa kommitterade vilja komma till ett resultat, nämligen tvångsavlösning, och till den ändan vilja de framtvinga, att arrenden skola med tvång förlängas till en viss tid; men samtidigt ha de ingen aning om — åtminstone säga de icke något därom i sitt betänkande — hur denna tvångsinlösning skall gå till. Därför synes det mig, att man med full rätt gjort invändningar emot detta förslag både inom utskottet och även inom lagrådet, under erinran om att det varit ganska önskvärt, att kommitterade hade givit någon antydan om vad deras blivande förslag om tvångsavlösning komme att innehålla, vad det komme att gå ut på. Varför skola vid taga *detta*? Vi skola taga det för att vinna en tvångsinlösning. Men herrarna ha icke givit oss någon ledning för att kunna bedöma, hur denna tvångsinlösning skall se ut. Det finnes, såsom lagrådet säger, ingen antydan om innehållet av den blivande definitiva avlösningslagen. Således skulle man här vara med om att bestämma en tvångsarrendering för att vinna ett mål, som är en fullkomlig dimfigur, som ingen människa vet alls någonting om. Om någon vet det, t. ex. bland de kommitterade, talar han icke om det. I herr Olssons anförande finnes det icke heller någon antydan därom, hur han tänkt sig att denna tvångslagstiftning skulle bli, mer än detta, att den skall komma att ske till fulla värdet. Kommitterade ha dock haft en ganska stark känsla utav, vilka vägar de äro inne på. Det finnes antydningar härom och ganska positiva uttalanden därom för övrigt i kommitténs betänkande, att man är inne på litet osäkra marker. Där finnes t. ex. ett uttalande av kommittén att den »icke lämnat obeaktat, att

Ang. lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

(Forts.)

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

en sådan lagstiftningsåtgärd gör intrång på förvärvade rättigheter, i fråga om vilka lagstiftaren alltid bör iakttaga största möjliga varsamhet». Jag hoppas, att kommitterade i sitt blivande betänkande annotera sig detta till minnes, nämligen att iakttaga mycket stor försiktighet, när man rör sig om frågor beträffande äganderätten. Och vidare säges på ett annat ställe: »Såsom redan framhållits, innebär förslaget ett väsentligt ingrepp i den enskildes rätt att fritt förfoga över sin egendom». Det synes sålunda, att kommitterade dock ha en rätt stark känsla för vilka vägar de äro inne på. Men, mina herrar, nu kan man framställa den frågan, vad tjänar hela denna lagstiftning till, som vi nu hålla på att diskutera om, vinna vi egentligen något med denna lagstiftning om tvångsarrende? Är det kommitterades mening att tvångsavlösning skall ske på det sättet, att den, som händelsevis har sin jord utarrenderad, skall vara skyldig att lämna denna jord ifrån sig till arrendatorn, eller är det meningen att, där jord är så och så beskaffad eller ligger avlägset ifrån huvudgården eller på annat sätt, den skall överlämnas till annan ägare? Det är väl det, som är huvudsaken, och icke huruvida jorden just vid det tillfället, när herrarnas tvångsavlösning kommer, är utarrenderad eller icke. Frågan är väl: Bör denna jord tagas ifrån sin nuvarande ägare och lämnas till en annan mindre ägare, som skall besitta den? Under en sådan förutsättning, vilket synes mig vara det enda kloka av den som överhuvud vill vara med på den våldsamt i äganderätten ingripande åtgärden, skulle det väl vara fullständigt betydelselöst, huruvida jorden vid det tillfället är utarrenderad eller icke. Det vore fullkomligt löjligt, om den jordägare, som nu har en jord utarrenderad, skulle kunna tänka: Nej, nu skall jag uppsäga min arrendator, och taga jorden själv, ty då kunna icke de kommitterade ålägg mig att låta jorden bli tvångsavlöst. En sådan löjlig lagstiftning kan väl icke tänkas, utan lagen skall väl utgå ifrån, att det är klart, att den och den jorden, som är så och så beskaffad, som ligger så och så långt från huvudgården och som betyder så och så litet för sin ägare, den skall tvångsavlösas, och huruvida jorden är utarrenderad eller ej, bör icke ha det ringaste med saken att göra, såvitt jag har någon rätt uppfattning av dessa förhållanden.

Herr Olsson i Kullenbergstorp säger, att äganderätten utgör den enda garantien för att en person verkligen får njuta frukterna av sitt arbete, och det är en sats, som även jag hyllar mig till. Jag tror också, att äganderätten är en utomordentligt viktig sak, som man måste taga vara på. Det synes mig därför, att de herrar, som sitta i denna kommitté, borde fara mycket varsamt fram med äganderätten och se till, att när de gå åstad för att tvångsavlösa, de taga fasta på just den satsen, som herr Olsson i Kullenbergstorp uttalat, och som synes mig fullkomligt riktig. Men grunden och det bärande i detta är väl, att äganderätten skall tillkomma på sådant sätt, att den blivande ägaren må få njuta frukterna av sitt arbete som ägare av det hela. Men då blir frågan: Ligger även detta i den blivande tvångsavlösningen? Det är en fråga, som man gör sig,

på den har man inte fått något svar i kommitterades betänkande, och det svaret torde man också fruktlöst vänta på i afton.

Herr talman, jag ber om ursäkt att jag även vidrör en fråga, som mera är en specialfråga i detta sammanhang, men som dock berör hela denna sak på ett utomordentligt viktigt sätt, ett sätt, som, jag erkänner det öppet, naturligtvis måste bliva litet svårt att förstå för en skåning och en sydsvensk, som ju icke i allmänhet haft tillfälle att studera de förhållanden, som råda i Norrland. Men Sverige är ett mycket stort land, mina herrar, och det råder mycket olika förhållanden i landets olika delar, så att det, som passar i en provins, kanske icke passar i en annan.

Det förhåller sig nämligen så i vårt land, att man utom bruket av inägojorden även har ett annat bruk, nämligen skogsbruket, vilket som bekant är av utomordentligt stor betydelse i ekonomiskt avseende för landet. Har man studerat detta och försökt sätta sig in i förhållandena på detta område skall man utan tvivel hava funnit, att vårt skogsbruk har ett mycket stort behov av arbetskrafter, mycket större än vad man tänkte sig för 25, 30 år sedan. Då avsåg man med skogsskötsel endast att man skulle hugga skogen och driva ut den och sälja den. Man införskaffade för det ändamålet arbetare från andra landsändar, vanligen s. k. vämlänningar, som kommo och slogo sig ned under vintermånaderna och utförde denna avverkning. Det finnes emellertid en annan betydligt viktigare sida av skogsskötseln, och det är den skötsel, som äger rum från det skogen börjat kultiveras, blivit planterad eller sådd, och som sedan fortgår under det skogen växer upp, under hela tillväxttiden. Det är härvidlag en sak, som i ekonomiskt avseende är utomordentligt viktig, och det är gallringen av skogen. Det gäller, att då skogen först uppnått en 30 å 40 års ålder och sedan 50 å 60 års ålder gallra densamma för att glesställa den och öka tillväxten och slutligen vid skogens mogenhetsålder medelst ljushuggning och krongallring söka åstadkomma ökade kubikmassor. Detta är mycket viktiga saker, som tagits upp på allvar i vår skogsskötsel under de sista tjugu åren efter att mycket länge ha varit i bruk i Tyskland och övriga länder. För att kunna utföra sådana arbeten behövs emellertid arbetskrafter och för att få sådana har det icke funnits annan väg än att på skogen skapa små jordbruk, dels sådana, som äro så pass stora, att brukaren kan för sitt husbehov ha ett antal kor och föda en häst, dels sådana som jag skulle vilja kalla rena skogsarbetarehem, där det blott finnes ett litet jordbruk, som kan föda två, tre kor, men där brukaren för övrigt icke är annat än en vanlig arbetare i skogen. Är det nu meningen att tvångsavlösa dessa? Kanske är det icke meningen, det vet man ju inte, men jag skulle vilja begagna detta tillfälle att uppriktigt varna de ledamöter av denna kommitté, som nu stirrat sig så blinda på tvångsavlösningen, att man skulle kunna befara, att de kunde vilja gå hur långt som helst: jag skulle vilja varna dem, ty det vore en mycket stor olycka, om sådana jordbruk skulle få tvångsavlösas. Ty i och med detsamma skulle måhända icke denna arbets-

*Ang. lag om
förfrågning av
nissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

*Ang. lag om
förlängning av
nissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

kraft stå till förfogande för skogsbruket. Nu har den skogsägare, som intresserat sig för sin skog, som velat göra något för denna genom att kultivera och gallra den på ett rationellt sätt, med stora kostnader anordnat dylika, jag skulle vilja kalla dem skogsarbetareboställen, där de arbetare, som äro sysselsatta i skogarna, ha sina bostäder, och så kommer tvångsavlösningen och säger: Denna skogsarbetare får lösa jorden, och därmed har han kanske upphört att vara en arbetare på skogen. Detta är, mina herrar, precis detsamma som att säga till en industri t. ex. järnbruksindustrin, som med stora kostnader uppfört bostäder för sina arbetare: Vi skola tvångsavlösa dessa arbetarebostäder, vi skola taga dem ifrån er, och om edra arbetare sedan börja arbeta på annat håll, så är det en sak, som icke kommer oss vid.

Detta är ju en fullkomligt orimlig tanke, som skulle leda till ytterst beklagliga konsekvenser och medföra, att den skogsskötsel, som man nu med stora kostnader söker få fram — jag vill visst icke säga, att alla skogsägare ha det stora intresset, ehuru väl man söker få fram ett sådant — skulle så att säga föras tillbaka. Bara den omständigheten att herrarna tala om tvångsarrende av sådana jordar, gör att ni stäcker och hindrar den utveckling, som vi äro inne på och där det gäller att skapa bostäder för arbetarna på skogarna. Nu skulle man kunna säga, att dylika arbetare finnas i alla fall. Det resonemanget håller emellertid icke streck, ty det kan hända, att dessa arbetskrafter icke äro skickade att sköta skogen på det rätta sättet, med andra ord, att de icke duga till detta slags arbete. Vad är det för övrigt som hindrar, att en skogsarbetare, som fått sin jord avlöst, arbetar hos någon annan? Men då är också det stora arbetet förfelat. Vilja herrarna kanske, att man skall komma därhän, att skogsägaren såsom enda återstående utväg skall uppföra kaserer i skogarna för att där hålla löst folk under den tid skogsarbetena pågå? Såvitt jag kan se, har han intet annat val, sedan hans torp och lägenheter blivit tvångsavlösta och äganderätten övergått på arrendatorn. Men det skulle vara ytterst beklagligt, om denna utväg komme till utförande.

En annan sak. Medan jag talar om dessa skogsarbeten. vill jag nämna, att det finnes arbeten i skogen, som man tycker äro mera angenäma att utföra, och andra, som man tycker mindre om. Till dessa senare arbeten hör kolningen, som folk numera i allmänhet icke tycker så mycket om. Skulle nu denna tvångsavlösning komma till stånd, skulle alltså kolningen sannolikt komma att upphöra, och järnbruket, denna vår urgamla hantering, skulle komma att försvåras. Tecken finnas, som tyda på att så kommer att bli fallet redan med det system vi nu ha i t. ex. den norrländska arrendelagen, och naturligtvis skulle det bli mycket värre, om denna tvångsavlösning skulle bliva verklighet.

Jag har, mina herrar, tillåtit mig att gå in på denna fråga om tvångsavlösningen. Nu kan det naturligtvis invändas, att denna fråga icke är aktuell för ögonblicket, men jag vill då säga, att den är mycket aktuellare, än man tror. Och bara talet om, att det, som nu föreligger, göres för tvångsavlösningens skull, visar ju att

så är fallet. Jag vågar tro, att denna lag, om den genomföres, kommer att medföra mera skada än nytta. Hade herrarna icke talat om en förlängning av arrendena, så hade ingen människa tänkt på att icke låta arrendena fortsätta på samma sätt som förut. De hade enligt mitt förmenande blivit förlängda i 99 fall av 100. Nu börjar emellertid folk draga öronen åt sig och tänka: Skall nu den biten tvångsavlösas bara för att den är arrenderad? Och varför skall just den biten tvångsavlösas? Det är naturligtvis en sak, som jag måste söka att på något sätt komma ifrån, eftersom jag icke vill ha jorden tvångsavlöst. Man uppväcker faktiskt den tanken hos jordbrukaren: Jaså, är det icke meningen att respektera äganderätten längre? Vill man taga min egendom ifrån mig med våld, bara därför att den är utarrenderad? Så börjar man fundera att på något sätt komma ifrån den saken för att undvika den tvångsavlösning, som herr Olsson i Kullenbergstorp och hans medkommitterade ha i sina tankar.

Jag har kommit in på saker, som kunna synas ligga litet på sidan om den fråga, som här föreligger, men som dock äro så aktuella, att jag icke kunnat underlåta att framdraga dem, när jag anser dem vara av största vikt och betydelse.

Jag ber, herr talman, att få sluta med att yrka bifall till den av herr Andersson i Knäppinge och herr Magnusson i Skövde avgivna reservationen.

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att genast något litet få taga upp det spörsmål, som herr Lindman här fört på tal, nämligen de fruktade konsekvenserna för skogsbruket av en tillämpning av en sådan tvångsinlösning, som här ställes i utsikt.

För min del måste jag säga, att det icke kan vara riktigt att tro, att en sådan tvångsinlösning beträffande skogsarbetare skulle leda till sådana konsekvenser, som herr Lindman fruktade. Ty om det inträffar, att en skogsarbetare, som bor på ställen, där det bedrivs skogsbruk, får tillfälle att tvångstillösa sig den egendom, där han bor, måste han väl fortfarande skaffa sig inkomster för att kunna leva. Han kan nämligen i de flesta fall icke leva på den lilla egendom, han har, och då är det ju mycket antagligt, om skogsägaren bor närmast, att om denne ger lika bra betalt som andra arbetsgivare, arbetaren, även sedan han blivit självständig, kommer att vända sig till denna arbetsgivare för att där få sysselsättning och därigenom det tillskott, han måste ha till den lilla inkomst, han har av sin egendom.

Jag tror alltså, att den invändning, herr Lindman gjorde faller fullständigt tillbaka på den punkten, och jag tror för övrigt, att det finnes vissa förhållanden, som tala för en avlösning här. Det har ju nämligen varit så under gångna tider, att man ifrån statens sida följt den politiken, att man försökt skaffa staten skogsarbetare tvångsvis. Så småningom har man emellertid funnit, att denna väg icke har varit tillfredställande, och man har därför efter hand lämnat den och insett, att skall man få arbetskraft åt statens skogsbruk, måste det i allmän-

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

het skaffas på frivillighetens väg. Jag tror alltså, att herr Lindmans invändning i den punkten faller på de argument jag här anfört.

Sedan ber jag att få säga ytterligare några ord med anledning av herr Lindmans anförande. Jag satt och försökte räkna. Huru många gånger herr Lindman använde det förskräckliga ordet *tvångsavlösning*, och jag kom upp till 27 gånger. Kanske jag möjligtvis kan ha räknat fel. Ja, det är ju ett förskräckligt ord, förstås, och det förstår jag, att nog finnes det en hel del folk, här i kammaren, som tycker, att det går en rysning genom kroppen, då man hör ett sådant ord. Men herrarna ha ju ändå redan vant sig något vid det där ordet, så att ni böra ju vara någon smula härdade. Det har ju dock lagstiftats här i kammaren om tvångsavlösning. Vi ha ju en gång i världen antagit den s. k. ensittarelagen. Nu säges det visserligen: ensittarelagen är ju någonting helt annat. Med den lagen förhöll det sig ju så, att rätten att få tvångstillösa sig egendom grundade sig på det förhållandet, att vederbörande ägde hus, som voro belägna på jordområdet som man skulle under vissa villkor få tvångsköpa. Ja, givetvis ligger det en viss sanning i den invändningen. Men man måste dock påstå, att själva grundmotivet även i *den* lagstiftningen dock var även det förhållandet, att vederbörande *brukade* den egendom, det var fråga om att ge tillåtelse till tvångsavlösning för, och jag tror, att var som helst måste den grundsatsen slå igenom, att det är nationalekonomiskt riktigt och nyttigt att betona, att äganderättsbegreppet får vika för den socialt högre stående synpunkten, som ligger i, att en person *brukar* jorden. Ty märk väl, en person, som *äger* jorden, men icke brukar den, han är faktiskt icke *jordbrukare* åtminstone icke med avseende å den jord, det är fråga om. Och det är ju *jordbrukarna*, som man ofta betonar att man vill hjälpa i denna kammare.

Med denna förklaring vill jag ha lämnat ett svar på herr von Sneiderns och även herr Lindmans fråga: »Varför skall man just tillåta en person att få lösa sig till jorden därför att denna jord är *utarrenderad* till honom?» Jo, det beror naturligtvis på, att då inträder ju i och med utarrenderandet i allmänhet det förhållandet, att det är denna person, som *brukar* jorden och som verkligen avvinner jorden nationalekonomiska fördelar för samhället. Och den omständigheten borde väl vara i högre grad viktig vid bedömandet av denna sak för sådana, som ständigt och jämt bruka betona, att det är *jordbrukarna*, det är de *verkliga* jordbrukarna — icke »jordbrukarna» med citationstecken omkring, som bo vid Strandvägen — utan de *verkliga* jordbrukarna — som vi skola hjälpa och gynna. Detta är nationalekonomiskt nyttigt och riktigt. Det är *den* ståndpunkt, som inom utskottet mycket starkt har poängterats av jordbrukarnas grupp, och jag vill säga, att det länder den gruppen till heder, att den intagit den ståndpunkten i denna fråga.

Jag måste för övrigt i detta sammanhang säga, att det är förvånansvärt att finna, att partier, som ofta gå ut i valrörelsen och så oerhört starkt betona, att man skall hjälpa jordbrukarna, nu stå

på *den* sidan, där man icke vill göra någonting och sätter sig emot hela denna lagstiftning. Det är ju, som det påvisas i utskottets motivering, en synnerligen stor uppgift, det är fråga om här. Det står ju här talat om, att det här är fråga om »beredande av större trygghet åt den talrika för närvarande obesuttna lantbefolkningen». Detta är väl dock en oerhört stor uppgift, och för min del har jag ofta hört under valrörelsen, huru man från just de partier, som nu stå emot förslaget, både i valupprovet och föredrag oerhört starkt betonat nödvändigheten av att hjälpa och bereda större trygghet åt just sådana personer, som vore i en otrygg ställning, då det gällde brukande av jorden. Nu konstaterar man emellertid, att dessa partier i stor utsträckning gå emot åtoårder av den art, jag talat om.

Jag skulle kunna inskränka mig till detta, men jag kan dock icke underlåta att betona det förhållandet, att även en så konservativ institution som lagrådet på sätt och vis har tillstyrkt den lagstiftning, det här är fråga om. Lagrådet har ju visserligen icke direkt tillstyrkt förslaget, men det har dock, vilket framgår av sid. 9, sagt, att »en blivande lagstiftning i någon mån skulle kunna försvåras, om arrendeförhållandena nu lämnades oreglerade». Då man kan konstatera ett sådant tillstyrkande — ty man måste betrakta detta som ett tillstyrkande — t. o. m. från en sådan institution som lagrådet, som vid Gud icke brukar avgiva några samhällsvådliga utlåtanden i sådana här frågor, då tror jag, att majoriteten av denna kammare med lugn och ro kan förena sig om utlåtandet och rösta för detta förslag. Jag skulle finna det synnerligen beklagligt, om just denna kammare, som ju i stor utsträckning representerar små jordbrukare, små brukare av jord — märk, att jag betonar ordet brukare, verkliga brukare — trots detta nu skulle avvisa detta förslag. Det skulle ju verka synnerligen beklämmande för alla dessa människor, som vänta sig, att den nya eran inom politiken skall lända till någon fördel för dem.

Herr talman! Jag skall be att, med hänvisning till vad jag nu sagt, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att göra ett tillkännagivande, som troligen kommer att föranleda herr Olsson i Kullenbergstorp att modifiera det beröm, han ägnat mig och min medreservant. Orsaken till splittringen bland reservanterna var helt enkelt den, att vi reste hem över pingsten, och icke fingo tillfälle att taga del av herr von Sneiderns motivering, som vi därför icke voro beredda att underskriva. Emellertid kan jag gärna tillkännagiva, att jag står fullkomligt på samma linje som han i denna fråga.

Då herr Olsson i Kullenbergstorp talade om att det gällde att med allvar se på vår agrarfråga, är jag fullkomligt ense med honom däri, men jag vill begagna tillfället nu, då jag har ordet, att säga, att det förslag, som han här understöder, är visst icke ägnat att skapa några nya brukningsdelar. Här gäller det blott att genom den kommande tvångsavlösningen i viss mån överföra arrendeburken till

Ang. lag om
forlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

äganderätt, men icke att skapa några nya brukningsdelar, och på det sättet lösa vi väl icke ändå vår stora agrarfråga.

För övrigt vill jag, då herr Olsson i Kullenbergstorp betonade, att statistiken utvisar, att dessa brukningsdelar, som nu äro under arrende, förminskas i antal, understryka, att jag tror, att om någon eller några bidragit till detta, är det just herr Olsson i Kullenbergstorp själf och andra, nämligen därigenom, att detta förslag ovillkorligen kommer att väcka så mycken oro, att en hel del personer komma att tänka sig för två gånger, innan de arrendera ut ett ställe, som de eljest skulle utarrendera. Jag tror icke, att man bidrar till att hålla dessa ställen fortfarande utarrenderade genom ett sådant förslag som detta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr von Sneiderns m. fl. reservation.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Då jag inom jordkommissionen varit med och tillstyrkt det förslag, vilket ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition och som nu av andra lagutskottet här tillstyrkts, vill jag säga några ord om detta.

Det är ju alldeles klart, att när man börjar taga upp spörsmålet angående jordfrågan, kommer det att bli en viss oro. Det har erfarenheten visat i alla länder, där man sysslat med jordfrågan, att det blivit en viss oro bland dem, vilka sitta inne med jorden, och man har där haft anledning befara, att denna oro skulle komma att ta sig sådana uttryck, som att man skulle försöka avhysa torpare för att säkerställa sig mot en kommande friköpningslagstiftning. Så var förhållandet t. ex. i Finland. Där föregicks lagstiftningen av en provisorisk lag, som stadgade förbud mot avhysning, men innan denna provisoriska lagstiftning hann genomföras, försvunno en stor del av de torpare och backstugusittare, vilka skulle kommit att bli objekt för en dylik friköpning.

Det var ju också klart, att när det skulle komma fram ett förslag om tvångsförlängning i viss mån av arrendeavtal, detta skulle komma att möta särskilt starkt motstånd, och man hade ju alldeles klart för sig, att högerpartiet skulle komma att intaga den ställning, herr Lindman i afton gjort sig till tolk för. Men knappast trodde jag, att det skulle komma att ifrån det liberala partiets sida göras motstånd emot detta lagförslag. Detta parti har ju i allmänhet åtminstone påstått sig föra talan för de små jordbrukarna, och särskilt för torparna, och det var därför med en viss förvåning, jag såg, att samtliga ledamöter av det liberala partiet inom utskottet gått med på en reservation, däri det yrkas rent avslag.

Man har inom jordkommissionen från alla partier varit enig om nödvändigheten av att framlägga ett dylikt lagförslag för att förhindra att vid blivande friköpning lägenheter och torp skulle komma att försvinna. Herr von Sneidern har här talat om att jordkommissionen är på felaktig grund i friköpningslagstiftningen och att friköpning naturligtvis även borde förekomma där det icke finnes nå-

gon åbo. Ja, om herr von Sneidern är med på den linjen om en social expropriation, så kunna vi ju mötas, det har jag för min personliga del ingenting emot. Men jag har icke sett i en friköpningslagstiftning ett dylikt förfaringssätt; det kanske blir nödvändigt i en framtid att vidtaga för att åstadkomma möjligheter till jord i de trakter, där det saknas tillgång av sådan för skapande av självständigt jordbruk. Men åtminstone inom jordkommissionen har den meningen varit gällande, att friköpningen skulle komma dem till godo, vilka sutto som torpare eller arrendatorer under bolag eller på de stora godsens. Friköpning kunde, som man där diskuterade, i annat avseende icke komma till stånd.

Här har herr Lindman försökt måla den faran, att friköpningen även skulle komma att omfatta skogsarbetare och jordbruksarbetare, som man behövde för jordbrukets eller för skogsbrukets skötsel. Det har heller ingalunda varit avsikten under den mycket förberedande behandling eller diskussion, som varit på detta område. Det är icke sagt, att alla dessa torpare komma att friköpa. Det måste först och främst bli en undersökning om, var det är lämpligt, och denna undersökning måste således föregås av en utredning beträffande vad som skall friköpas. Men det som inte kommer att friköpas, måste ju skyddas av en arrendelag. För närvarande ha vi ju en social arrendelagstiftning i vad gäller Norrland. Denna sociala arrendelagstiftning bör, enligt mitt förmenande, utsträckas till de övriga delarna av landet och till att gälla såväl bolag som vissa enskilda. Det kanske är lika mycket att befara, att torp och lägenheter komma att nedläggas av fruktan för denna sociala arrendelagstiftning som av fruktan för friköpning.

Om man ser på de utlåtanden, som inkommit från länsstyrelser finner man, att man inom de olika länsstyrelserna icke ställer sig så oförstående mot jordkommissionens förslag och Kungl. Maj:ts proposition, som vad man här från utskottsreservanternas sida gör. Det är icke mindre än femton länsstyrelser vilka hava, ehuru de haft vissa betänkligheter, dock ansett, att detta lagförslag borde framkomma. Det finns ju åtskilliga länsstyrelser, som icke hava haft någonting att erinra. Jag skall ej trötta med att draga vad dessa länsstyrelser hava yttrat, jag skall bara peka på yttrandet från det län jag själv tillhör, nämligen Södermanlands län. Där säger länsstyrelsen bland annat: »Om en dylik friköpning och social arrendelagstiftning anses böra komma till stånd, torde den samma för att ej avsevärt förlora sin kraft böra föregås av en sådan lag som den av jordkommissionen nu föreslagna.» Här är länsstyrelsen alldeles på det klara med, att om en friköpning och arrendelagstiftning kommer till stånd, det är nödvändigt, att den föregås av en sådan lag som den här ifrågavarande.

På samma sätt ha åtskilliga andra länsstyrelser uttalat sig, och jag vågar påstå, att dessa länsstyrelser dock böra känna till förhållandet inom respektive län i så stor utsträckning, att de kunna stå för de utåtanden, som de hava gjort.

Herr Lindman yttrade bland annat, att nu var äganderätten i

*Ang. lag om
förköpning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

fara. Han förebrädde herr Olsson i Kullenbergstorp, att han skulle vara den, som ville taga jorden ifrån de självägande. Jag måste taga herr Olsson i Kullenbergstorp i försvar. Jag har ingen anledning alls att misstänka, att han är den, som kommer att taga jorden från bönderna, vilket man velat påstå, att vi socialdemokrater vilja göra. Men, herr Lindman, kan det vara lyckligt i ett land som vårt, att enskilda personer skola hava monopol på jord, på ofantliga vidder och ha en äganderätt till jorden, som de naturligtvis hålla kär, men andra människor, som arbeta i jorden, de skola icke kunna få denna äganderätt, därför att det finns åtskilliga, som ha monopol på densamma. Jag trodde, att högern, som så hårt hållit och håller på äganderätten, skulle finna, att det vore angenämt, om man kunde bereda så många som möjligt äganderätt, vilket de anse vara det förnämsta.

Det framhölls även av herr Lindman, att jordkommissionen icke har klarat upp linjerna, hur de tänka sig, att denna tvångsavlösning eller friköpning skall komma att gestalta sig. Ja, det är alldeles riktigt, jordkommissionen har icke intagit någon bestämd ståndpunkt i denna friköpningslagstiftningsfråga. Det har icke varit ens en ordentlig principdebatt, men så mycket har jordkommissionen fått på känn, att den har all anledning att befara, att innan kommissionens arbete hinner så långt, att kommissionen kan framlägga något förslag angående tvångsavlösningen, en stor del av torpen och arrendegårdarna komma att indragas och kanske till och med läggas öde.

Det är alldeles riktigt som herr Olsson i Kullenbergstorp här yttrade: Är det nationalekonomiskt att, samtidigt som vi skapa egna hem, låta de gamla försvinna? Det har under de senaste åren åtminstone i vissa delar av mellersta Sörmland varit, jag vågar säga, mycket vanligt, att man har haft torpare med dagsverksskyldighet. När dessa torpare förklarar, att de icke längre kunna fullgöra dagsverksskyldigheten, ha de blivit uppsagda; ägaren har emellertid hållit på, att han skall ha en torpare där med dagsverksskyldighet, men han kan icke få någon, det är ingen som åtager sig det numera. Följden har blivit i många fall, att torpet fått stå öde, till dess åbyggnaderna börjat förfalla. Sedan lägges torpet ned och får kanske bli beväxt med skog. Det kan ej vara lämpligt och icke nationalekonomiskt. Jag vill också säga herr Lindman, att detta väcker bland den jordhungerande befolkningen i vårt land en stor uppmärksamhet, och skulle jag ifrån partipolitisk synpunkt se denna sak, skulle jag icke beklaga, att denna fråga nu fölle. Men jag ser den ej från den synpunkten. Ty herrarna kunna vara övertygade, att vårt land kan lika litet som något annat land i världen stå oberört av de vågor, som för närvarande genomströmma Europa. Vi hava sett t. ex., hur man i Norge har slagit in på en lagstiftning, en koncessionslagstiftning. Vi hava sett, huru Danmark t. ex. försökt att lösa jordfrågan, och hur man till och med i Frankrike, detta småbrukarland, anser att det är nödvändigt att skapa flera självägande jordbrukare. Då skulle vi här i detta land stå oberörda av dessa tidsströmningar!

Herr Olsson i Kullenbergstorp yttrade, att han såg frågan ur den samhällsbevarande synpunkten. Jag måste säga, att jag ser den ur

samma synpunkt. Vill man skapa ett visst Irland här i Sverige, ja, då bör man gå in på den linje, som herr Lindman rekommenderar, men jag är inte av den uppfattningen, att det är lyckligt vare sig för landet och kanske ej heller för de stora jorddrottarna i en framtid. Det kan komma tider, då man skulle kunna önska, att man hade varit litet mera tillmötesgående mot det krav, som från den icke jordägande jordbrukande befolkningen rests, men då man får gå till mycket större eftergifter än vad här egentligen är fråga om.

Här är det icke fråga om att taga något ifrån någon. Här är fråga om att, när det gäller arrendegårdar eller torp, som fortfarande skola vara utarrenderade, göra det möjligt för de nuvarande arrendatorerna att kunna få sitta kvar under den tid, vilken kan åtgå till dess en social arrendelagstiftning och kanske eventuellt en friköpningslagstiftning hinner att utarbetas.

Lagen ger även möjlighet för den jordägare, för vilken det skulle vara till uppenbart men att fortfarande hava jord utarrenderad, att slippa utarrendera, och den ger möjlighet för såväl jordägaren som arrendatorn att kunna få ändrade arrendeförhållanden.

Herr von Sneidern sade, att det här kan vara en nackdel för arrendatorn, ty om det var kontant arrende, hade han att befara, att det skulle bli förhöjt. Ja, herr von Sneidern, det får han befara, även om det blir frivilliga avtal mellan arrendatorn och godsägaren. I våra trakter ha vi i allmänhet höjt de arrenden, som utgå under de två sista åren, och särskilt dem, som började nu den 14 mars, med cirka 75 och ända till 100 % av de arrenden vi hade förut. De som tidigare arrenderat för 20 kronor tunnlandet, få nu ge 40 kronor. Men även för arrendatorn kan det bli en möjlighet, särskilt för den som har dagsverksskyldighet, att kunna komma i åtnjutande av något bättre villkor än vad han för närvarande har. Jag vill säga, att åtminstone vad beträffar det landskap jag är ifrån, Sörmland, där det är mycket gott om gods, upphör dagsverksskyldigheten av sig själv. Ty så fort som arrendekontraktet blir slut, tager numera ingen, med de höga arbetspriser som råda, något dagsverkstorp. Följden blir, som jag förut sagt, i de flesta fall, att dessa torp lägges ned, eller också drives torparen bort, när han förklarar, att han icke kan göra dagsverken. När det lidit över den 14 mars och man icke fått någon brukare, så har det hänt i år, att godsägaren arrenderat ut jorden åt en annan person mot kontant arrende.

Jag skall nämna bara ett exempel på arrendeförhållanden med dagsverksskyldighet, för att herrarna skola förstå, att det är omöjligt för torpare att kunna göra dagsverken. Av de kontrakt, som jag fått mig tillsända, skall jag bara redogöra för ett. Vi ha här ett kontrakt från en egendom i Stockholms län. Jorden är 9 tunnland och för den skall arrendatorn göra 156 dagsverken. Den ligger endast någon mil ifrån Stockholm. Med de priser, som gälla här i Stockholmstrakten vore det inte för mycket att räkna dagsverket till 7 kronor per dag. Gör man det, blir det 1,092 kronor för 9 tunnland eller mer än 121 kronor per tunnland. Om en dylik torpare skulle kunna få en ändring däri genom att en skiljenämnd skilde mellan ho-

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

nom och jordägaren, tror jag ej att det skedde någon orättvisa. Ty, som sagt, de upphöra dessa torpare av sig själva. Stammen försvinner allt mer och mer, och dock har torparestammen i vårt land varit en kärna för jordbruket. Den behandling den rönt under den sista tiden är sannerligen sådan, att man måste säga, att samhället har låtit det gå alltför långt. Man hade bort bibehålla denna stam och skapa den drägliga villkor, men det har man inte gjort.

Nu är det väl i alla fall icke mycket hopp om att utskottets förslag kommer att segra ens i denna kammare. Det tycks här vara så, att de borgerliga partierna, högern och liberalerna, gå tillsammans för att avslå detta utskottsförslag. Jag vill säga, att jag beklagar det, och jag beklagar det särskilt därför, att det kommer att väcka en förstämning och kommer att ge luft under vingarna för de känslor, som redan finnas inom den kategori av jordbrukare, som det är fråga om.

Jordkommissionen, som tillsattes av Kungl. Maj:t på förslag av en liberal justitieminister, fick i uppdrag att se till vad som kunde göras för att bevara jorden i en verklig jordbruksidkande hand och samtidigt genom en social arrendelagstiftning och genom en friköpningslagstiftning förbättra arrendatorernas ställning. Denna kommission har ju fått och får genom det avslag, som här helt säkert kommer, ett dåligt betyg. Herr von Sneidern har till och med helt enkelt förklarat, att hans reservation går ut på att rycka undan den grund, på vilken jordkommissionen har slagit in. Jag tror, att om man går tillväga på ett dylikt sätt, man helt säkert inte kommer att ställa sig mera sympatisk till vad herr von Sneidern i sin reservation talar om, nämligen en tvångsexpropriation, än vad man gör mot en förlängning av arrendekontrakten.

Ja, herr talman, jag skall icke längre uppehålla tiden. Jag vill till sist vädja till kammaren och särskilt till mina yrkeskamrater, bönderna, att de måtte behjerta denna sak och åtminstone visa, att de ställa sig solidariska med den samhällsgrupp, som det här är fråga om, nämligen torpare och arrendatorer, och ej låter sig förledas av de toner, som här ifrån storindustri- och godsägarhåll ha låtit höra sig.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman, mina herrar! I denna långa debatt ha från de två sidor, som här strida mot varandra, nämligen å ena sidan utskottsmajoriteten och dem som anslutit sig till densamma och å andra sidan reservanterna, alla synpunkter så utförligt framhållits, att egentligen ingenting kunde behöva tilläggas. Jag vill endast understryka, att i utskottet var förhållandet det, att vi reservanter, såväl de, som reserverat sig med motivering, som de, vilka reserverat sig blankt för avslag, voro liktänkande i detta fall. Den reservation, som avgivits av herr von Sneidern m. fl., är fullständigt i överensstämmelse med vår tanke.

Den siste ärade talaren har nu riktat en vädjan till bönderna att i detta fall följa hans ståndpunkt. Och vissa av bönderna ha ju också gjort det, då såväl chefen för riksförbundet i denna kammare som ledaren av bondeförbundet anslutit sig till utskottets ut-

låtande. Men även vi andra, som icke äro något annat än bönder, torde nog ha en viss uppfattning om dessa förhållanden. Och jag tror, att ingen, som verkligen har bondens sanna väl och bästa för ögonen, skall vilja vara med om att slå in på en sådan äganderättsprincip, att det skall exproprieras från den ena ägaren till den andra. Det är denna uppfattning, som jag här velat understryka utan att ge mig in på ett upprepande av allt vad som redan anförts till vederläggning av de påståenden, som gjorts från utskottsmajoritetens sida.

Det är emellertid ganska egendomligt, att jordkommissionen har kunnat komma sig för med att framlägga ett sådant förslag som detta. Nu påstod den siste ärade talaren, att vissa länsstyrelser skulle ha gått med på kommissionens förslag, men såvitt jag kan förstå, har kommissionen icke från något håll fått något medhåll i detta fall, om man nämligen rätt läser de inkomna utlåtandena. Visserligen uttalas det, att man icke har så mycket att invända mot förslaget, att man vill avstyrka det. Men alla som uttalat sig säga dock, att det är ett stort och betydande ingrepp i äganderätten, som genom denna lagstiftning skulle åstadkommas. En utvidgning av arrendelagstiftningen i den riktningen, att en jordbrukare, som arrenderat bort en viss del av sin jord, måste fortsätta att arrendera bort den en längre tid, än han ursprungligen åtagit sig, är ett så kraftigt ingrepp i äganderätten, att man utan vidare förstår, var de, som vilja gå med på en sådan förlängning av arrendena mot ägarens vilja, skola stå, då det senare blir fråga om en tvångsavlösning. Man torde från den sidan sannerligen inte ha att vänta några ur jordägarens synpunkt alltför förmånliga villkor för en sådan tvångsavlösning. Jag har den uppfattningen, att detta jordkommissionens förslag är ett första steg i verkligt socialistisk riktning, vilket skulle driva jordbruket in under ett osäkerhetstillstånd, där den, som hittills ansett sig såsom laglig ägare av sin jord, icke skulle med någon säkerhet kunna fortsätta därmed. När man kan komma fram med någonting sådant, då tror jag, att det är så långt gånget, att var och en i detta land, som sätter värde på äganderätten — åtminstone alla som besitta jord — tillräckligt förstår, hur saken ligger, så att det icke behövs något vidare bevis i sådant hänseende. Jag tror, att varje jordbrukare förstår, att han behöver veta och känna, att den jord, han arbetar uti, är hans, för att det skall kunna bli någon produktionskraft i arbetet för jordbrukets framåtskridande.

Av detta skäl är det, som jag har undertecknat en blank reservation, vari yrkas bestämt avslag å Kungl. Maj:ts proposition, vilket jag, herr talman, ber att få yrka.

I detta yttrande instämde herr *Lindvall*.

Herr Ö d s t r ö m: Herr talman! Då man suttit och åhört diskussionen här i kväll, så har man ganska väl förstått, att det måtte vara en mycket viktig fråga, som det här gäller att avgöra. Jag kan emellertid inte uraktlåta att uttala en stilla förundran över de kombinationer, som gjorts från olika partier i afton. Det är ju så,

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

att många frågor äro rena partifrågor, men de kombinationer, som gjorts här i kväll, gå efter sådana linjer, att man verkligen måste förvånas. Här komma åtskilliga representanter för de nya jordbrukarorganisationerna, riksförbundet och bondeförbundet, och göra gemensam sak med våra socialdemokrater om en uppfattning, som går stick i stäv mot den, som vi reserverar inom utskottet intagit.

Nu är ju detta ett förspel till en alldeles ny fråga, som skall komma. Detta är ju en lagstiftning, som skall förbereda vad som skall komma längre fram. Man får således göra sig beredd på, att efter kommer någonting, som efter mitt förmenande blir långt värre. Denna lagstiftning avser ju, att torpare och arrendatorer skulle i en framtid få inlösa de torp och arrendegårdar, som de inneha. Vad innebär det? Låt oss gå ut på en medelstor egendom i mellersta Sverige, som är beroende helt och hållet av jordbruket. Denna gård har tre å fyra torpare. Inom parentes vill jag säga, att jag själv inte har några torpare, så att jag är fullständigt opartisk därvidlag. Dessa torpare fullgöra dagsverken dels i skogen och dels i jordbruket. Gården är baserad på denna arbetskraft. Nu kommer denna lag och säger, att vi skola förlänga arrendeavtalen ytterligare fem år. Och när detta gjorts, så få vederbörande arrendatorer och torpare rätt att inlösa sina ställen. Vad sker då? Jo, helt enkelt, att om dessa personer önska övertaga sina jordbruk, så måste naturligtvis den som äger jorden gå i författning om att bygga nya hus för att kunna hålla lantbruket i gång. Jag skulle vilja fråga, om denna sociala lagstiftning är så nödvändig, att man bör helt och hållet vända upp och ned på de förhållanden, som rätt på en sådan egendom i så många år. Jag är visserligen på det klara med, att det på många ställen finns missförhållanden. Men jag är inte beredd att utan vidare gå med på en sådan lagstiftning som denna. Den innebär enligt mitt förmenande det första steget till en lagstiftning, som jag för min del och mina medreserverar inte kunna vara med om. Ty, märk väl, det innebär ändå att för framtiden fastslå, att en person, som sitter såsom arrendator eller torpare, skall ha rätt att övertaga den lägenhet eller gård, han sitter på.

Jag har särskilt fäst mig vid, vilket ofantligt värde det har satts på länsstyrelsernas utlåtanden i frågan. Dessa utlåtanden ha emellertid lästs mycket olika. Den ena parten har läst ett avstyrkande, där den andra parten har läst ett tillstyrkande. Saken är nog den, tror jag, att det egentligen icke är någon länsstyrelse, om man läser utlåtandena rätt, som i själ och hjärta har tillstyrkt förslaget. Det är rätt intressant att höra med avseende å yttrandet från en länsstyrelse, att vederbörande landshövding säger, att han icke varit med om detta, utan det var en ung tjänsteman som gjorde upp det, och att han icke hade en aning om saken. Om man ser frågan från en sådan synpunkt, så tror jag icke man får tillmäta det särskilt stor betydelse.

Jag skulle kunna tillägga en hel del, men jag anser, att denna fråga har blivit så utförligt behandlad av utskottets ärade ordförande, att man icke behöver spilla tid på att återupprepa vad som här

är sagt. Men då det riktades en uppmaning till bönderna i denna kammare att särskilt stödja denna sak, så får jag verkligen säga, att med all respekt för dessa lantmän och dessa bönder anser jag, att man ställer dem i en bra tvivelaktig dager, om de skulle lystra till denna uppmaning. Ty hur det än är, så är väl detta ändå ett steg i den riktning, som åtminstone icke Sveriges jordbrukare vilja vara med om.

Jag har också förundrat mig över, att ordet tvångsavlösning rörts vid så litet i kväll. Till och med herr Olsson i Kullenbergs-torp vill icke vara med om, att det är fråga om någonting sådant, utan han försöker med litet smidig advokatyran rangera bort de punkter, som kunna anses vara obehagliga. Och han medgiver själv, att det kan vid vissa tillfällen vara svårt att ha för extrema åsikter i den riktningen, ty hur man än vill ha det, måste man hålla på, att man själv bör äga bestämmanderätt över den jord man har. Ty kommer den tiden, då som jordkommissionen avser, det kan man väl icke neka för, ett nytt förslag föreligger i samma riktning som detta, då står man inför det faktum, vilket de själva i denna dag vilja förneka. Därför anser jag, att man bör vara mycket reserverad mot detta förslag. Vore lagen utarbetad och föreläge i det skick, jordkommissionen vill ha den, då kunde vi säga, att vi ville gå med på den. Men nu veta vi ingenting om denna lag och med det lilla försök, som här är gjort, kan man verkligen frukta det värsta.

Jag är av den uppfattningen, att jag ställer mig absolut mot denna lag, och jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till herr von Sneiderns reservation.

Herr Jansson i Edsbäcken: Herr talman, mina herrar! Jag tänkte knappast uppträda och förlänga debatten i denna fråga men eftersom jag varit med om behandlingen av detta förslag, så måste jag besvara med några ord. Jag har icke något nytt att komma med, utan jag har endast att åberopa vad som av flere föregående talare så väl som av jordkommissionen framförts. Vad jag har att säga blir således egentligen ett återupprepande av vad som förut sagts. Men jag kan icke underlåta att i någon mån söka bemöta en del av de invändningar, som gjorts mot detta lagförslag.

Jag kan icke förstå annat, än att för motståndarna till förslaget huvudmotivet varit den blivande tvångsavlösningen. Det är vad som spökat i kväll och som man är så rädd för. I jordkommissionen har det visserligen varit på tal, men det har icke det ringaste varit tal om, att det skulle ställa sig, såsom man här i kväll har utmålats det, som någonting, som ovillkorligen skulle följa på detta.

Det har även sagts av förslagets motståndare, att det är ingen skada i, att arrendena få upphöra, när tiden är ute, ty det går mycket väl att tvångsavlösa, utan att arrendena kvarstå. Det är ju möjligt att så kan komma att ske. Men jag har dock svårt för att tro, att de, som nu äro motståndare till den ifrågasatta förlängningen av arrendeavtalen, sedan skulle gå med på att tvångsavlösa jord, som kanske icke ens är bebyggd. Men under tiden, som dessa ställen icke

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

Ang. lag om förlängning av vissa arrendeavtal.
(Forts.)

äro utarrenderade skulle de i stor utsträckning få förfalla. Jorden blir kanske utlagd till bete, byggnaderna få förfalla, och så ha vi strax en massa jordbrukslägenheter mindre.

Det förefaller mig underligt, att jag skall vara den ende i det parti jag tillhör, som uppträder till försvar för detta förslag. Vi ha väl ändå på vårt program och önska, att så mycket som möjligt av jorden skall kunna bevaras i den jordbruksidkande befolkningens ägo. Nu ha vi här i riksdagen i snart 20 år beviljat stora anslag till egnahemsbildningen. Men samtidigt som vi beviljat dessa anslag låta vi en hel del av de jordbrukslägenheter, som redan funnits och finnas, förfalla. Jag tycker det ligger en viss inkonsekvens i detta. Om man nu gjorde en förlängning några år av arrendeavtalen, tills man får se, huru en blivande lagstiftning möjligen kommer att taga sig ut, så anser jag icke, att någon skada därigenom skulle kunna ske.

Jag kan icke annat än hemställa, att kammaren i detta fall måtte biträda Kungl. Måj:ts förslag och utskottets hemställan. Jag vill för min ringa del yrka bifall till densamma.

Herr Hederstierna: Till en början vill jag tillkännagiva, att jag icke deltagit i avgivande av det yttrande, som i denna fråga inkommit från länsstyrelsen i Hallands län.

Jag skall icke inlåta mig närmare på skälen emot propositionen och utskottets förslag. De skälen ha blivit så framlagda redan förut i kväll, att jag har ingen anledning att yttra mig om dem vidare.

Men jag skall i stället be att få begagna tillfället att fästa kammarens uppmärksamhet för ett ögonblick på den lagstiftning, som håller på att göra sitt intåg i landet eller som redan är ett faktum. Jag läste för ett eller annat år sedan i en tidning att en man i mycket auktoritativ ställning här i vårt land klagat över den stora laglöshet, som yppat sig i landet under dessa senare år, och han såg tydligen i det fenomenet en depravation hos vårt folk, som han lade folket i hög grad till last. Det är ju klart, att jag delar hans åsikt såtillvida, att jag finner det vara synnerligen att beklaga, att denna laglöshetens anda, som förvisso icke existerade här för cirka 10 år tillbaka, numera gjort sitt intåg hos vårt folk. Men däremot kan jag icke dela den meningen, att vi få lägga det särskilt vårt folk till last. Det var under kristiden, som dessa företeelser gjorde sig gällande. Lagstiftaren fann sig skyldig att till följd av de förhållanden, som då existerade, lämna föreskrifter angående folks rättighet att förfoga över sin egendom, som folket hade mycket svårt att finna sig i. Det ingick icke i deras rättsbegrepp att icke få använda sin egendom på det sätt, de själva funno vara bäst för dem. Det är ju klart, att lagstiftaren var skyldig att utfärda dessa restriktioner och dessa förbud. Men ett faktum är, att det var dessa, som först födde denna laglöshet. Denna laglöshet har sedermera kommit ännu mer till synes med anledning av den nykterhetslagstiftning, som blivit införd under de senare åren, och de restriktioner, som på det området kommit till stånd. Det är tydligt, att svenska folket i gemen icke kommit till

insikt om eller fått klart för sig, att det är berättigat att stifta sådana restriktiva lagar i nykterhetsavseende. De restriktiva lagar, som gävos ännu för sex eller sju år sedan, fann man sig i. Då ansåg man, att för det allmänna bästas skull licks man lov att finna sig i dessa restriktioner. Men nu har lagstiftaren gått så långt, att svenska folket i gemen reagerar mot dessa bestämmelser. Och det är detta jag ville säga, att lagstiftaren, de som sitta i dessa två salar och Kungl. Maj:t, har makt att utfärda lagar, men överskrida de med sina lagar, vad som finnes innerst i svenska folkets rättsmedvetande, då hämnar det sig. Då införes den laglöshet, som man beklagar sig över. Det är icke svenska folkets fel. Det är herrar lagstiftares eget fel, som gått längre, än det svenska folkets rättsmedvetande kräver. Makten ligger hos herrarna, men missbruka ni den makten eller bruka ni den längre, än det svenska rättsmedvetandet kan följa med, så reagerar detta på ett mycket sorgligt sätt, ty det går icke blott ut över de lagar, som man närmast reagerar mot, utan över en massa andra lagar också. Däri ligger faran av att stifta andra lagar, än som rättsmedvetandet berättigar till.

Efter denna lilla skildring av de lagar jag nyss berört, skall jag komma in på den lag, det här är fråga om.

Nu utgå under de närmaste åren många arrendeavtal. Dessa arrendeavtal ha säkerligen i de flesta fall varit avslutade före kristiden. Under densamma ha dessa arrendatorer säkerligen berett sig stora inkomster på sina arrenden. De ha alldeles klart för sig, att när deras arrenden nu gå ut, komma antingen arrendena att bli vida mer höjda, än någonsin den här föreslagna skiljenämnden kan komma till, eller också kommer hemmansägaren att taga igen jorden och bruka den själv. För hemmansägaren och egendomsägaren kan det ju vara privata situationer. Han kan ha en son, som vuxit upp och nu är lämplig att övertaga detta arrende, eller han har en måg, som behöver försörja sig på detta sätt. Då kommer lagstiftningen och säger: nej, dessa arrendatorer skola sitta kvar. Denna lag kommer för arrendatorn som en skänk från himlen, och på hemmansägaren och egendomsägaren kommer det att verka som ett förfärligt inkräktande på vad han anser vara sin rättighet, när det gäller att få förfoga över sin egendom.

Jag förstår ju mycket väl och delar till fullo åsikten, att de sociala frågorna kunna vara av den art att de berättiga inskrifanden av lagstiftaren. Men om man tänker på, huru det är i detta land, för närvarande, så icke kunna vi väl säga, att det finns här i vårt land mindre jord, än det finns spekulanter. Nog kunna vi skaffa jord till dem, som vilja ha sådan. Är icke egnahemsrörelsen tillräckligt understödd, så understöd den mer. Men först när man kan säga, att här icke finns tillräckligt med jord för folk, som vill ha jord, då kan det vara anledning att komma med restriktioner. Det är det, som jag framför allt har emot denna lag. Det kommer att stöta det svenska rättsmedvetandet. Det innebär ett inskrifande mot äganderätten, som den svenske bonden icke har tänkt sig möjligheten av. Han kommer att känna sig upprörd över någonting sådant. Om en

*Ang. lag om
förlängning av
rissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

sådan här lag skulle gå igenom, komma de, som träffas därav, att finna, att det kommit till en lag, som de icke tänkt sig möjligheten av, som de icke tänkt skulle komma i fråga. Det är det, som är det betänkliga med den föreslagna lagen. Jag skulle vilja säga till herrar lagstiftare: slå gärna in på reformer, men rubba icke på det svenska rättssamhället och på det svenska rättmedvetandet. Jag är gärna med om reformer. Jag är visst icke den, som anser, att allt är bra som det är. Låt oss gärna sträva efter att höja vårt folk i kulturellt, socialt och ekonomiskt avseende. Men låt bli att rubba på dessa två faktorer, som jag nyss nämnde, de äro nödvändiga faktorer för en sund samhällsutveckling.

Herr talman! Jag yrkar avslag på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Hans excellens, herr statsministern Branting: Herr talman! Det är sällan, som jag suttit och hört på en debatt om en visserligen viktig fråga, men där man fått, ju längre debatten fortskrider, starkare intryck än i kväll, huru man försöker blåsa upp den föreliggande saken till dimensioner, som den i själva verket icke alls har.

Vad är det, som här föreligger i själva verket? Det är ett förslag som kommer från jordkommissionen. På grund av erfarenheter från utlandet, där liknande förhållanden förelegat, och på grund av kännedom om förhållandena i eget land vill den se till, när den nu går att utarbeta ett lagförslag, som skall giva en bättre social arrendelag, än för närvarande och trygga jordens verkliga brukare i deras rätt att på tillfredsställande sätt njuta frukterna av eget arbete, att icke under tiden förut det skall bliva en gallring bland dessa jordens verkliga brukare, så att de föreslagna åtgärderna skola visa sig ha kommit för sent. Detta är, så vitt jag kan se, den verkliga innebörden i det lagförslag, som föreligger. Och då har man ansett, att man borde kunna förlänga de arrenden, som föreligga, för att detta syftemål skall kunna uppnås och icke arrendatorsklassen och torparklassen helt decimeras, innan denna lag, som skulle stiftas till deras förmån, kan träda i verksamhet.

Större är icke den fråga, som föreligger. Men här får man höra de mest storartade deklamationer, att här gäller det det första socialistiska ingreppet i äganderätten. Här gäller det, som herr Hederstierna nyss utvecklade, att trygga själva rättsordningens fundamentala grundsatser i vårt land, att man icke får störa det svenska rättssamhället o. s. v. Jag kan icke fatta, att dessa uttalanden verkligen kunna hänföra sig till det lagförslag, som här framlagts — förberett av den föregående regeringens justitie-minister, som det har erinrats om — men som blivit på detta sätt kalfatrat under denna diskussion. Nej, jag tror, att alla de, som intressera sig för, att de åtgärder om vilkas vidtagande vi voro ense förut, till förmån för den hårt arbetande och tryckta klass det gäller, skola kunna få någon effekt, böra sannerligen se sig väl

före, innan de avvisa detta förslag. Jag förstår icke, att man på detta sätt skall gå till storms mot en provisorisk åtgärd, som icke har större räckvidd, än denna har. Och jag kan icke förstå, att det kan vara riktigt och rimligt, att en stor del av det liberala partiet fullkomligt faller tillbaka på den ståndpunkt, som intages av högerpartiet i dessa frågor. Om man dyrkar äganderätten som ett absolut begrepp, om man anser att en, som har en egendom, skall under alla förhållanden, även om samhället går under därpå, sitta i oinskränkt besittning av densamma, då må det vara begripligt, att man här ropar giv akt, i gevär mot ett försök att rubba dessa grundsatser. Men jag tror verkligen, att det svenska folket kommit från den där uppfattningen, då man betraktar den enskilda äganderätten som så sakrosankt och helig på alla områden, att den, även om befogade skäl därtill äro för handen, icke får vika för det allmänna intresse, som det kan gälla vid olika tillfällen.

Det är detta, som ligger bakom den strid, som här föres, och det karakteristiska är, att den, som inledde debatten på detta fält, herr Lindman, började med att säga, att han icke ville så mycket vända sig mot själva lagen utan mot vad som ligger bakom densamma och de fruktansvärda vådor, som skulle följa en annan gång. om ett par år, när jordkommissionens egentliga förslag föreläge. Jag tror, att herrarna, om ni stå i begrepp att följa dessa röster, komma att begå ett felsteg, som icke kan tolkas annorlunda, än att man är förskrämd för konsekvenserna av sina egna vänliga ord och uttalanden, att man verkligen vill hjälpa de klasser, det här gäller, dessa små arrendatorer och torpare o. d. Vill man verkligen hjälpa dem, då skall man icke vara rädd för att också se till, att det finns några sådana kvar när hjälpen skulle komma. Något annat är det icke fråga om.

Jag kan således icke finna, att det ligger någon verklig grund för den stora förskräckelse, som här uppvisats från många håll och varigenom man vill skapa en stämning, under vilken kammaren skulle giva så att säga på förhand ett misstroendevotum mot hela jordkommissionens verksamhet och de vägar, på vilka man där försöker utforska, huru långt man kan komma och vad därur kan vara att hämta för åstadkommande av social fred och bättre förhållanden. Det är uppenbart, att det är ett mycket viktigt avgörande, om man tolkar det på det sättet. Men jag tror, att herrarna skola vara försiktiga med att förklara sig övertygade om, att svenska folket står bakom det, som här uttalats av åtskilliga talare från högern och även från den liberala sidan. Det senare partiet vill jag emellertid icke skära över en kam i det avseendet. Vi hörde ju nyss en gammal representant för detta parti, som yrkade bifall till utskottets hemställan och som med full rätt uttalade sin förvåning över, att han var den första från den sidan, som försvarade utskottet.

Jag kan icke finna annat, än att om man låter denna sak vara vad den verkligen är, en förberedande skyddsåtgärd för den

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

klass inom vårt land, som man avser att försöka hjälpa genom en kommande social arrendelag, då bör man icke heller låta skrämman sig genom sådana målningar på väggarna, som här gjorts och med allt större patos framförts, ända tills det kulminerade i herr Hederstiernas nyss hållna anförande, att hela den svenska rättsordningen står i fara, om man här skulle göra en sådan provisorisk anordning, varigenom dessa illa ställda klasser skulle räddas en hjälpande hand.

Jag yrkar naturligtvis bifall till utskottets hemställan, som är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag, och jag vill endast rikta den vädjan till kammaren att i denna sak som i alla andra saker låta detta vara detta och icke jaga upp sig till en stämning och handla mot hela andan i de strävanden som gå ut på att skaffa hjälp åt några grupper av de mest betryckta medborgare i vårt land.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Jag skall blott använda en liten stund till att replikera dels åtskilliga påståenden, eller rent ut frågor, som riktats till mig, och dels en liten smula vad som förekommit under senare delen av diskussionen.

Den näst siste ärade talaren uppehöll sig särskilt vid svenska folkets rättsmedvetande. Såvitt jag kunde fatta hans uttalande, ansåg han, att det här lagförslaget kränkte detta rättsmedvetande. Jag är icke jurist, men som praktisk man har det verkligen varit mig omöjligt att ens för ett ögonblick hysa den tron. Måhända herrar jurister, kunna se det subtilare, finare än vi andra. Det är möjligt, att det är så som den ärade talaren säger, men hade jag trott det, då sannerligen jag hade funnits bland dem i jordkommissionen, som tillstyrkt, att vi skulle gå fram till riksdagen med detta.

Jag har också svårt att förstå åtskilligt, som har uttalats här. Måhända även min motion i fjol kränkte rättsmedvetandet hos vårt folk. Då gällde det några kyrkojordar i Skåne, och att jag då icke fick någon upplysning var kanske därför, att det var så oerhört kränkande av rättsmedvetandet i det fallet också. Det är naturligtvis att beklaga, att man icke fått en så vis uppfattning, att man kan förstå, när verkligen denna fara för kränkning är för handen. Jag erkänner, att jag icke har begrepp om det. Är det så, så avgör naturligtvis kammaren det, och det ligger väl i röstutfallet här. Något annat sätt finns väl icke.

Så yttrade den ärade talaren, att arrendatorerna skulle anse detta vara en skänk från himlen. Jag kan väl knappast tro, att de anse, att det kommer direkt därifrån. Men jag tror ändå, att det finns många bland dessa, som haft en liten jordbit på arrende på 20-, 30-, 40- eller 50-årig upplåtelse, och när den tiden hållit på att taga slut, då har det just skurit emot. Jag har sett själv, herr Hederstierna, på många ställen, att jordägaren sagt: nej, får jag det icke ordnat precis så, som jag vill ha det visavis arrendet, så skall ni gå. Och jag har sett de gamla i sådana fall med bitterhet och sorg gå från sin stuga och sin lilla jordbit. Det är möjligt, att den ärade talaren icke lagt märke till detta. Kanske dessa personer precis som jag icke

förstodo, att de kränkte rättsmedvetandet, om de sutto kvar, fastän jordägaren sagt, att de icke fingo sitta kvar.

Den ärade talaren yttrade också, att han var med på en reform. Ja, det är möjligt. Det är visserligen svårt för oss att förstå, men jag vill icke bestrida det. Men om han sagt, hur denna reform skulle läggas, skulle jag varit än mer tacksam. Jag tillåter mig dock icke tvivla på uttalandet, ty det är nog korrekt, och det kan också hända, att det är rätt i sak.

Jag skall nu be att få övergå till ett uttalande av herr Ödström. Han ansåg, att det framkommit extrema åsikter, men är det verkligen extrema åsikter, att man vill ha förlängning av arrendekontrakt, då anser jag, att man icke behöver arbeta med någon jordkommission i Sverige. Är detta för extremt, då skulle jag vilja se, hur den reform ser ut, som icke kan kallas extrem.

Så yttrade vidare den sistnämnde talaren, att man skall hålla på självbestämmningsrätten över jorden. Ja, en sådan rätt har ännu aldrig någon svensk man haft. Det såg ut på 1860-talet, som om det skulle gå så, men redan på 70-talet kastade man om igen. Just på denna fråga om självbestämmningsrätten över jorden avgick på den tiden en finansminister. Det var en principfast man. Jag gillar icke hans åsikter, men jag tycker, att det var en karl. Han gick därför att han ansåg, att den s. k. Norrbottens dimensionslag ingrep på självbestämmanderätten över jorden. Det är rent spel. Är det min jord, skall jag kunna göra med den, hur jag vill, ansåg man. Jag kan icke dela den åsikten, men jag respekterar den, ty det är i alla fall en åsikt. Skall den principen genomföras här i Sverige, får nog den ärade talaren rätt mycket att göra, ty här äro många lagar, som icke alls äro ifrågasatta att på något vis upphävas men vilka i mångahanda fall just inskränka det fria utövändet av äganderätten.

Sedan beklagade den ärade talaren till sist, att vi i jordkommissionen icke framlagt några färdiga lagar, ty då tycktes han ha velat reflektera på det. Jag tror det knappast, men det kan ju vara möjligt. Ingen skulle förresten hellre än jag ha sett, att vi kunnat göra det. Men just nu ha vi fått in första delen av materialet till att bedöma, hur det förhåller sig på detta område i vårt land. Då är det solklart, att om man skall grunda sina förslag på ett verkligt inträngande i ämnet, skall man icke rusa åstad och framlägga definitiva förslag, det är orimligt begärt. Varför vi framlagt detta förslag är just endast och allenast därför, att vi frukta för, att så många av dessa smålägenheter skola försvinna, innan några lagar, som verkligen kunna gälla för framtiden, hinna framläggas. Det är möjligt, att vi taga fel. Hade ingenting ifrågakommit, så hade det icke alls varit någon fara. Men varför visar statistiken, att brukningsdelarna alltsedan 1870-talet minskats så starkt i antal? Det kan åtminstone icke detta lagförslag ha skulden till. Det visar sig på mångahanda sätt, att en verklig rörelse, en brytning uppstått, men sannerligen icke på grund av detta lagförslag. Jag skall emellertid icke inlåta mig vidare på denna sak.

Så uttalades av herr Lindman. Det var svårt att få den ena

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

delen av dem att gå riktigt ihop med den efterföljande delen. Han förklarade utan vidare, att det var tvångsavlösning. Det hjälper just ingenting, att här står, att det gäller blott förlängning av arrendeavtalen, ty det är ändock tvångsavlösning. Det hjälper icke, vad man än skriver, ty ändå kan en talare påstå, att det är icke detta utan något helt annat, nämligen tvångsavlösning. Men, herr Lindman, det är väl solklart, att tvångsavlösning icke kan förekomma i detta land. förrän en lag om tvångsavlösning är antagen, och icke kan det ske på grund av det föreliggande förslaget, det är alldeles otänkbart. Icke skola väl alla kloka människor vara döda och borta i detta land, när eventuellt en sådan lag framlägges. De kunna väl då ha krafter att motstå de förfärligheter, som kunna inträffa. Jag ser icke, varför man nödvändigtvis skall behöva ge sig in på frågan, hur det kommer att ställa sig, när vi själva i jordkommissionen förklarat, att vi icke äro på det klara med vad vi i detalj skola föreslå.

Jag giver mitt erkännande åt herrarna i så måtto, att herrarna icke hyckla och säga, att vi skola göra något. Nej, ni säger, att här skall bli tabula rasa, alltihop skall avslås. Det är klart, att om herrarna avslå detta obetydliga förslag, då behöva vi icke vidare ha något spegelfakteri med jordkommissioner och dylikt, utan då anser jag, att vi utan vidare kunna lägga ned det hela, ty då föreställer jag mig, att det är totalt omöjligt att genomföra någon jordreform på så sätt, att man verkligen får någon slags lösningsrätt, något arrende med förmansrätt eller optionsrätt för innehavaren, när det är fråga om enskild jord. Den ärade talaren underströk, att vi skola gå fram med försiktighet, men då frågar jag, varför behövs det, när man avslår det hela. Den ärade talaren yrkade ju avslag, och då behövs ingen försiktighet, då är saken klar.

Jag går gärna med på vad han yttrade om skogsförhållandena. Det är nog sant, att det skulle vara ett avsevärt men för ägaren av jorden, om man verkligen skulle taga dessa jordbitar ifrån honom. när han behöver dem för sitt folk som arbetar i skogarna. Men säkert är åtminstone, att från jordkommissionens sida avsågs icke något annat.

Här skulle kunna vara mycket att tillägga till alla de hårda ord, som riktats mot mig, men jag skall taga det med jämnmod. Det står herrarna fritt att antaga eller avslå. Jag skall icke fälla många tårar, om icke herrarna vilja gå fram något vidare på jordreformernas väg, men då är det bäst att stryka denna punkt ur herrarnas valprogram.

Herr von Sneidern: Då förslaget fallit i första kammaren, skall jag icke yttra många ord, men jag nödgas dock göra några uttalanden på grund av vissa yttranden, som särskilt riktats till mig och det parti jag tillhör.

De uttalanden som kommit från statsrådsbänken i dag visa tydligt, att den föredragande departementschefen som är fullt inne i förhållandena icke varit närvarande. I första kammaren yttrades av den ställföreträdande departementschefen, att denna lag endast

skulle gälla sådana ärenden, som äro upplättna för längre tid. Detta är ett misstag, förklarligt på den grund att vederbörande icke hunnit sätta sig in i frågan. Av herr statsministerns yttrande åter framgick, att han var obekant med de synpunkter på tvångsinlösningsfrågan, som anlagts av reservanternas och av mig har vidare utvecklats. De äro dock av den beskaffenheten, som herr Johansson i Uppmälby yttrade, att om man går fram på den linje, som jag här anlagt, så skulle han och jag kunna mötas. Det är fullkomligt fel från deras sida, som utgå ifrån, att jag genom att underkänna denna lag, ställer mig avvisande mot det uppslag, som genom jordkommissionens tillsättande kommit från den koalitionsministär, i vilken även liberala ledamöter ingått i större antal.

*Ang. lag om förlängning av vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Det yttrades av herr statsministern, att bakom förberedelserna till detta lagförslag står den liberala justitieministern. Jag vill erinra om, att bakom det lagförslag, som här är framlagt, står den nuvarande justitieministern. Vad den liberala justitieministern står bakom, är tillsättandet av jordkommissionen och det uppdrag, som lämnats densamma. Att detta uppdrag skall fullföljas och att de behov som då uppenbara sig, skola tillgodoses, är jag lika ivrig för nu, som när jordkommissionen tillsattes. Men hur de skola lösas, måste bli föremål för senare prövning.

Det yttrades av herr statsministern, att motståndarna till förslaget tycktes vilja anse äganderätten såsom något sacrosankt. Ånej, kan, därigenom att inskränkningar däri göres, några verkliga sociala fördelar vinnas, så har jag i mitt första anförande varit i tillfälle att säga, att jag ingalunda betraktar denna rätt som något sacrosankt. Men däremot tycks här göras gällande från statsrådsbänken, att de ärade ledamöterna i jordkommissionen och denna i och för sig är något sacrosankt. Det kan jag icke medgiva. Vad jag vänt mig emot, det är den lag, som här föreslagits och som jag icke kan finna vara tillfredsställande. Man måste tänka, att här bakom står tvångsavlösning, mot vilken jag ingenting har att invända, om det blott gäller vissa behövs tillfredsställande. Men väl är jag emot, att man vill fastställa en sådan regel för tvångsinlösen, som endast tar sikte på de arrenderade egendomarna. Då jag intagit en annan ståndpunkt och pekat på, att man har skäl att taga hänsyn även till andra än arrendatorerna, så tycker jag just icke, att därmed har skett en minskning i vidden av vad jag tänkt mig som möjligt som föremål för tvångsinlösen.

Det har yttrats av herr Hage, att han ansåg, att i själva brukningen av jorden skulle ligga ett berättigande moment till övertagande av densamma. Men det finns väl andra än arrendatorer som bruka jord, och vilkas behov av jord för självständig verksamhet bör tillgodoses.

Här har yttrats, att genom att man kullkastade denna lag, skulle grunderna för jordkommissionens arbete undandragas. Jag tror, att det vore skäl, att jordkommissionen icke så bestämt från början bete sig fast i en gång intagna positioner, i synnerhet som det synes, som dessa skulle vara synnerligen ovissa. Här har från tre olika

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

medlemmar av kommissionen förts fram vitt skilda uppgifter. Herr Jansson i Edsbacken säger, att man knappast har resonerat om tvångsavlösning, och när jag kom in i första kammaren, hörde jag herr Wohlin säga, att man icke tänkt sig tvångsavlösning för arrendatorer annat än under de stora bruken och de stora egendomarna och då endast beträffande jord, som ligger i utkanterna, och icke i sådana fall, där det förekommer dagsverksskyldighet. Sedan säger herr Johansson i Uppmälby, att man tänkt sig tvångsavlösning av lägenheterna under de stora bruken och de stora egendomarna, dock ingalunda med de inskränkningar, som nyss nämndes. När man icke kommit längre, än att planerna äro så pass obestämda, förefaller det mig djärvt att komma med detta förslag, som är synnerligen vittomfattande. En begäran, som framställdes, att man i detta ögonblick skall ha ett definitivt förslag till lagstiftning om tvångsinlösen framlagt är obillig men man har den fordran, att man vill veta något mera än vad nu är fallet och att icke den nu föreslagna djupt ingripande lagen skall tagas till så vidlyftigt, fastän endast ett mindre antal skall komma i åtnjutande av det, för vilket den är avsedd att bereda väg och för vilket alla komma att kämpa, nämligen möjligheten till tvångsavlösning.

Man har varnat för att jaga upp stämningen och att under intrycket härav avslå lagförslaget. Ja, vem har jagat upp stämningen? Jag vet, att vi från vårt håll sökt att så sakligt som möjligt sätta oss in i vad frågan gäller och vad meningen är och vart denna lagstiftning kan leda just med avseende på de klasser, man vill tillgodose. Jag har försökt att klargöra detta i mitt första anförande, och det skulle föra för långt att ånyo ingå på den saken.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindman: Jag blev uppkallad av det yttrande, som kom från statsrådsbänken, från hans excellens herr statsministern. Jag hade rätt länge väntat, att det skulle komma ett yttrande från statsrådsbänken i denna fråga, och jag fäste mig vid att när det sent omsider kom, var det i en ovanligt mild form, och försvaret upptogs för den lagstiftning, som Kungl. Maj:t här framlagt i sin proposition. Jag tror, att man kan säga, att det var ovanligt lena tonfall från hans excellens herr statsministern, och jag undrar icke så mycket på att så var fallet. Han började med att säga, att här få icke herrarna blåsa upp denna fråga till sådana dimensioner, som man här gjort, och han tillade: vad är det fråga om? Jo, man vill giva en bättre social arrendelag än den vi hava. Jag antecknar detta yttrande ordagrant, och jag får säga, att jag förstår det icke riktigt, ty det är väl icke den huvudsakliga innebörden i den kungl. propositionen att skapa en bättre arrendelag. Kungl. Maj:t gör ju detta huvudsakligen som en provisorisk åtgärd för att komma till tvångsavlösning. Jag skall endast be att få läsa upp de första orden i den kungl. propositionen: »Den föreslagna lagen avser att utgöra en förberedande åtgärd» etc. Det är därför, som jag säger och tillåtit mig säga i mitt förra yttrande: vad är detta? Det rör sig icke om det, som herr statsministern

talade om, nämligen en bättre social arrendelagstiftning; det rör sig om tvångsavlösning. Hela debatten måste röra sig om tvångsavlösning, det är det vi tala om, och för att komma till detta lägger Kungl. Maj:t fram detta förslag liksom jordkommissionen gjort.

*Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*
(Forts.)

Herr statsministern säger, att arrendatorsklassen icke får bli så decimerad, under det att man håller på att lagstifta för den, eller kanske det skall heta: förbereder en lagstiftning om tvångsavlösning. Så borde det heta. Emot detta har jag sagt, att om tvångsavlösningen kommer — och den förbådas ju här — veta vi icke vad den kommer att innebära. Kungl. Maj:t giver ingen antydan därom. Men om tvångsavlösningen kommer, har jag sagt, att denna lagstiftning om förlängning av arrendeavtal har platt intet att göra med den saken. Om herrarna icke har talat om tvångsförlängning av arrende, hade herrarna gjort saken en mycket större tjänst. Då hade det varit arrendeförlängning som vanligt utan vidare, men nu river man upp denna sak och talar om tvångsarrende, att man icke får låta bli att arrendera ut jorden, därför att när vi sedan komma med tvångsavlösningen, kanske jorden ligger under eget bruk. Det är detta, som enligt min mening är en synnerligen oklok åtgärd.

Herr statsministern kunde icke förstå, varför man bråkar och river i dessa saker, såsom man gör. Man gör det naturligtvis därför att Kungl. Maj:t och även jordkommissionen berör denna sak. Men varken jordkommissionen eller Kungl. Maj:t har sagt ett ord om hur denna tvångsavlösning skall gå till. I kommittébetänkandet står uttalat om denna tvångsavlösning för tillgodoseende av jordbruksändamål, att kommissionen torde i sinom tid söka lösa denna uppgift genom framläggande av förslag till lagstiftning etc., d. v. s. därför att kommittén säger, att den torde komma att i sinom tid framlägga förslag om tvångsavlösning, skall nu en sådan lagstiftning som denna om tvångsförlängning av arrendeavtal genomföras.

När hans excellens herr statsministern talar om hela arrendatorsklassen, så kan jag icke uttala mig om den, annat än i den mån jag känner till förhållandena. Jag vill säga, att det är ett fullkomligt oriktigt och vilseledande uttryck, när man talar om denna klass såsom utomordentligt betryckt. Jag tänker här på förhållandena i de trakter, som jag känner till, nämligen förhållandena i Norrland. Jag vågar säga, att där finnas många arrendatorer, som kunna anses vara i en avundsvärd ställning jämfört med jordägare, som äga en egendom av motsvarande storlek. Arrendatorsklassen har icke den betryckta ställning, som man föreställer sig. Man tror, att en arrendator är i en sådan utomordentligt beklagansvärd ställning, men om man läser den norrländska arrendelagen, där arrendetiden utgör 15 år, där man har bestämmelser om underhåll av gården o. s. v., tror jag för min del, att man skall finna, att arrendatorerna alls icke sitta i den ställning, som man här gjort gällande. Jag kan icke instämma i vad

Ang. lag om
förlängning av
rissa arrende-
avtal.
(Ports.)

herr statsministern säger, att de äro de mest betryckta medborgarna i vårt land, ty det överensstämmer icke med verkliga förhållandet.

Liksom hans excellens herr statsministern här talade i mycket milda ordalag och ville försöka förklara, att hela denna stämning är högst uppblåst, så hördes också från herr Olsson i Kullenbergstorp, att även han syntes ha kommit på ganska milda tankar i sitt sista yttrande, ty han talade upprepade gånger om att det är möjligt, att man kan taga fel här, och att kanske det icke är så utomordentligt säkert, att det är riktigt detta, som man nu är inne på. Han kom med det yttrandet, som jag fäste mig vid, att, på tal om arrendatorsklassen, det förekommit fall, då ägaren sagt till arrendatorn, att om han icke fick precis som han ville, så skulle arrendatorn bort. Men det är ju därför vi ha arrendelagen med dess bestämmelser om hur det skall gå till med avseende på arrende. Riksdagen har ju för icke så länge sedan antagit lagar om arrende, och de innehålla mycket minutiösa bestämmelser om hur det skall gå till, när arrendatorn skall vara skyldig att avträda jorden, när han förverkat arrendet o. s. v. Här är icke tal om arrendelagen utan blott om huruvida man skall sätta till något nytt, nämligen tvångsarrende.

Sedan talade herr Olsson i Kullenbergstorp om att det finnes många lagar, som inskränka det fria utömandet av äganderätten till en egendom. Naturligtvis finnas sådana lagar. Vi ha skogslagarna, och det är en välsignelse, att vi ha sådana. Det finns ingen människa, som önskar, att vi icke hade dessa lagar. Vi ha också arrendelagen, och den inskränker naturligtvis den fria förfoganderätten. I Norrland till exempel får man icke arrendera ut jorden på kortare tid än femton år. Allt detta är ingrepp i äganderätten — nämligen om ägaren arrenderar ut jorden — men därifrån är det långt till att förfara med egendomen, såsom herr Olsson i Kullenbergstorp och jordkommissionen vilja göra, nämligen så, att ägaren skall lämna ifrån sig egendomen och en annan skall få lösa till sig den. Det är detta, som jag menar är ett ingrepp i äganderätten, och det i mycket hög grad, det kan jag icke komma ifrån.

Herr Olsson i Kullenbergstorp gav mig rätt i det jag sade om skogsförhållandena i Norrland, och det gläder mig, att han gjorde det. Jag hoppas, att han tager hänsyn till denna sak, när han arbetar vidare i jordkommissionen. Det förvånar mig emellertid, att en kommission, som består av icke mindre än åtta personer, kan giva sig till att skriva en lag som denna utan att med ett enda ord beröra en så utomordentligt viktig sak som skötseln av skogarna och behovet av arbetare i skogarna. Det kan ju förklaras med att det icke finnes någon norrlänning i kommissionen, som känner till förhållandena, men det synes mig, som om kommissionen borde ha försökt förskaffa sig kännedom om förhållandena, så att den icke underlåtit att taga hänsyn till sådana viktiga saker.

Nu säger herr Olsson i Kullenbergstorp, att en tvångslagstiftning kan icke genomföras, utan att vi här få vara med och bestämma om den; det är riksdagen och Kungl. Maj:t, som skola göra det. Naturligtvis det veta vi, och det behöver man knappast säga. Men när denna

lag ligger på riksdagens bord, kommer det att heta från dem, som ivra för tvångsavlösning - att riksdagen tog 1920 lagen om tvångsförlängning av arrendeavtal, varför det? Jo, därför att man ville vara med på tvångslagstiftning; det var en förberedande åtgärd. Det går icke an att halka förbi detta och låtsas, som om det icke existerade, och som om tvångsförlängning av arrendeavtal infördes för ett annat ändamål, nämligen för att skapa en bättre arrendelag. Det skall icke sägas om oss, när tvångslagstiftningen ligger före, att vi icke hava i tid uppmärksammat denna sak och satt oss till motvärn mot de förberedande åtgärder, som man vill vidtaga för att komma fram till tvångsavlösningen.

Ang. lag om förlängning av vissa arrendeavtal.
(Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Endast ett par ord i denna sena timme. Herr Lindman har naturligtvis alldeles rätt däri, att formellt gäller det här endast förlängning av vissa arrendeavtal, men att vi icke böra blunda för, att bakom detta ligger dock en tvångsköpslagsstiftning. Ja, en sådan lagstiftning den kommer med naturnödvändighet, och det är önskligt, att den tages om hand ju förr desto hellre av lagstiftningen. Det är ju ändå önskligt att frågan löses på andra vägar och med andra medel än lagstiftning. I ett samhälle, där jorden är föremål för privat äganderätt, måste samhället ha detta maktmedel i sina händer för att bereda möjlighet till försörjning för landets folk; vi komma icke ifrån den saken och böra icke blunda för vad som är ett faktum.

Jag begärde närmast ordet för att konstatera, att de farhågor, som jordkommissionen haft, att en eventuell tvångsavlösning skulle föranleda uppsägning av arrendeavtalen, äro verkligen berättigade. Sedan jag kommit att intaga den plats, jag nu innehar, hava tre olika framställningar inkommit från arrendatorer, i vilka meddelats, att jordägarna uppsagt deras arrendeavtal, och i åtminstone två av dessa fall ha jordägarna låtit vederbörande förstå, att det är en väntad tvångsköpslagstiftning som föranlett uppsägning av avtalen. Nu må man säga, såsom herr Lindman sade: Ja, varför skall man ställa detta i utsikt? Ja, det är därför, att samhället *måste* ha detta vapen i sina händer.

Jag skall nu icke trötta kammaren vid denna sena timme med något längre anförande. Frågan har genom att densamma fallit i första kammaren kommit i det läget, att ett bifall i denna kammare icke blir annat än en opinionsyttring, men det skulle vara i högsta grad att beklaga, om denna kammare också vägrade att ställa sig bakom de svagaste av alla jordbrukare, torparna, och neka dem det skydd, de så väl behöva.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner i fråga om mom. A) av utskottets hemställan, nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet i enlighet med den av herr von Sneidern m. fl. vid utlåtandet avgivna

Ang. lag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

reservationen samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet i enlighet med den reservation, som avgivits av herr Andersson i Knäppinge m. fl.; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anlogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) av utskottets förevarande utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet i enlighet med den av herr v. Sneidern m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen utföll med 65 ja, men 66 nej, vadan kammaren avslagit såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet i enlighet med den av herr von Sneidern m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Vidare blev efter av herr talmannen därpå givna proposition utskottets hemställan i mom. B) av kammaren bifallen.

§ 7.

Interpellation.

Ordet lämnades nu på begäran till

Herr Lövgren i Nyborg, som yttrade: När den ungerska rådsrepubliken utropades, skedde det i den nationella samlingens tecken, en nationell samling, som lät världen hoppas, att det i detta land skulle lyckas att lösa de sociala problemen utan våld och blodutgjutelse. Uti de första meddelanden, som nådde yttervärlden, hette det också, att revolutionen genomförts, utan att en droppe blod flutit, att den bästa ordning rådde, upprätthållen av arbetarna och soldaterna i förening. Men detta sakernas tillstånd varade icke länge. Den socialistiska regeringen skred till förverkligandet av revolutionens program, och i samma ögonblick började motståndet, till en början försiktigt men sedan, när de rödas front mot de yttre fienderna sviktade, allt hänsynslösare. Den humana socialdemokratiska regeringen med Pejdl i spetsen, som tillkom vid Bela Kuns fall, blev ej långvarig. Redan den 12 augusti avlöstes den

av den öppet kontrarevolutionära Friedrichregeringen, som genast lät häkta alla kommunister i ledande ställning och dessutom många, vars enda brott var, att de besökt de av kommunisterna upprättade skolorna eller voro vänner eller släktingar till kommunister. All socialistisk agitation omöjliggjordes, och förhållandena förändrades ingalunda till det bättre, sedan en koalitionsregering med Huszár i spetsen bildats i December 1919. Men väl har terrorn tagit allt fruktansvärdare former så har till exempel 12,000 kommunister internerats i fångläger, där de mest fruktansvärda förhållanden råda; mord och misshandel, av de internerade höra till ordningen för dagen, och de mest raffinerade medel användas för att plåga fångarna. Tvenne italienska deputerade, som företagit en studiefärd till det vita Ungern, vägrades att besöka fånglägren med undantag av ett, trots det att de inbjudits för att studera förhållandena på ort och ställe. Ut i det fångläger, de fingo besöka, fingo de tillräcklig bekräftelse på även de värsta farhågor, och då var det väl tydligen ändå det bäst ordnade fånglägret, man lät dem bese. I staden Kesketmet i komitatet Budapest släpades 100 fångar ut och avrättades, däribland universitetsprofessorn Budoy Belä. Vidare ha de båda socialisterna redaktör Somogy och journalisten Baeso mördats, och de vittnen till våldsdådet, som infunnit sig till rätten, röjts ur vägen. Tryckfriheten existerar ej längre, och öppet agiteras från den antisemitiska ligans sida för judepogromer. In för alla dessa brott och våldslåd, som påbörjas den nu i Ungern härskande regimen, blir det en enkel plikt för varje land och varje organisation att göra vad göras kan för att åvägabringa en mänskligare ordning uti Ungern. Från arbetsorganisationers sida i skilda länder ha redan protester höjts, men detta är icke tillräckligt, utan helt säkert kräves, att det även från ländernas sida göres något för att öva påtryckning, på det att terrorn må upphöra. Jag tillåter mig därför anhålla om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få ställa följande frågor:

- 1) Har hans excellens herr statsministern sig bekant det sakernas tillstånd, som råder i Ungern, och i så fall
- 2) är den svenska regeringen villig att ensam eller i förening med andra stater hos den ungerska regeringen begära tillträde för en parlamentarisk undersökningskommission eller
- 3) är den svenska regeringen villig att på annat sätt medverka till, att en mänskligare tingens ordning införes i Ungern?

Denna anhållan bifölls av kammaren.

§ 8.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 239, till Konungen angående åtgärder för en vidgad folkbildningsverksamhet.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 53, i anledning av väckta motioner om ändring i § 29 mom. 4 förordningen om kommunalstyrelse på landet och i § 24 mom. 1 förordningen om kommunalstyrelse i stad; och

nr 54, i anledning av väckta motioner om förlängning av lagen med vissa föreskrifter i fråga om val under våren 1919 av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän av den 25 februari 1919 m. m.;

första lagutskottets utlåtande. nr 41. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återställande i vissa fall av rätt till patent m. m.;

andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 43, i anledning av väckta motioner dels med förslag till lag angående förbud i vissa fall för enskild person att besitta fast egendom, dels om utsträckt tillämpning av vissa delar av lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, dels ock om ändring i viss del av lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom;

nr 44, angående arvode åt den, som inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m., dels ock i anledning därav väckt motion; och

nr 45, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om andra lagutskottets utlåtande nr 35 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om automobiltrafik, dels ock i anledning därav väckta motioner; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående befrielse i vissa fall för pastorat från ålagd skyldighet att utföra reparationer eller ny- och ombyggnad å prästerligt löneboställe; och

nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående kronans upplåtelse till bergsbruket av skogar inom Hedemora socken.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Lithander* under 14 dagar från och med den 5 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,54 på natten.

In fidein
Per Cronvall.